

Ressursinnsatsen innenfor utdanningsforskning 2009

Hebe Gunnes
Agnete Vabø

Rapport 13/2011

NIFU

Ressursinnsatsen innenfor utdanningsforskning 2009

Hebe Gunnes
Agnete Vabø

Rapport 13/2011

Rapport	Rapport 13/2011
Utgitt av Adresse	Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning PB 5183 Majorstuen, NO-0302 Oslo. Besøksadresse: Wergelandsveien 7, 0167 Oslo
Oppdragsgiver Adresse	Kunnskapsdepartementet Postboks 8119 Dep, N-0032 Oslo
Trykk	Link Grafisk
ISBN	978-82-7218-748-3
ISSN	1892-2597

www.nifu.no

Forord

På oppdrag for Kunnskapsdepartementet har NIFU kartlagt FoU-ressurser innenfor utdanningsforskning i 2009. Kartleggingen er en oppfølging av tilsvarende undersøkelse som ble gjennomført i 2007, og omfatter utdanningsforskning i universitets- og høyskolesektoren og instituttsektoren. Undersøkelsen er koblet opp mot FoU-statistikken for 2009. Hebe Gunnes har vært prosjektleder, og har hatt ansvaret for innsamling av spørreundersøkelsen og håndtering/analyse av data, mens Agnete Vabø har bidratt med innspill til, og kvalitetssikring av rapporten, samt forslag til tiltak. Carmen From Dalseng har kodet alle spørreskjemaene. Bo Sarpebakken og Susanne Sundnes har lest og kommentert rapporten. Ane Marte Rasmussen har fremskaffet oversikt over forskningsprosjekter innenfor utdanningsfeltet som Norges forskningsråd finansierer. Hun har også kommentert første utkast av rapporten. En stor takk rettes til de mange miljøene som har besvart spørreskjemaet.

Oslo, 16.05.2011

Sveinung Skule
Direktør

Susanne L. Sundnes
Forskningsleder

Innhold

Sammendrag	9
1 Innledning	13
1.1 Definisjon av utdanningsforskning	14
1.2 Utdanningsforskning som satsingsområde	15
1.3 Forskningsrådets rolle innenfor utdanningsforskning	16
1.4 Metode for datainnsamling	18
1.4.1 Beregning av FoU-utgifter til utdanningsforskning	19
1.4.2 Metode for innsamling av opplysninger om utdanningsforskere	20
1.4.3 Utdanningsforskning på barnehageområdet	21
1.5 Rapportens oppbygning	21
2 Utdanningsforskning i totalbildet	23
2.1 Tematiske områder i FoU-statistikken i 2009	23
2.2 Miljøer med utdanningsforskning i 2009	25
2.3 FoU-utgifter i 2009	26
2.4 Utdanningsforskere i 2009	29
3 FoU-innsatsen innenfor utdanningsforskning	33
3.1 Nærmere om finansieringen	33
3.1.1 Norges forskningsråds rolle innenfor utdanningsforskning i 2009	36
3.2 Fordeling på fagområder	38
4 Forskningsområder og forskningsaktiviteter	41
4.1 Forskningsområder	41
4.2 Forskningsaktiviteter	44
4.3 Forholdet mellom forskningsområder og forskningsaktiviteter	47
5 Personalsituasjonen i norsk utdanningsforskning	51
5.1 Stillingsstruktur	53
5.2 Kjønn og alder	57
5.3 Kompetanseprofil	62
6 Rekrutteringssituasjonen innenfor utdanningsforskning	65
6.1 Utlyste stillinger innenfor utdanningsforskning	65
6.2 Vurdering av søkningen til utlyste stillinger	66
6.3 Forskerskoler innenfor utdanningsforskning	68
6.3.1 Nasjonale forskerskoler innenfor utdanningsforskning	69
6.3.2 Lokale forskerskoler innenfor utdanningsforskning	70
6.3.3 Utlyste rekrutteringsstillinger med tilknytning til forskerskoler	70
6.4 Rekruttering av utdanningsforskere fra relevante utdanninger	71
7 Samarbeid innenfor utdanningsforskning	75
7.1 Nærmere om internasjonalt samarbeid	77
8 Nærmere om utdanningsforskning på barnehageområdet i 2009	79
8.1 Miljøer med utdanningsforskning på barnehageområdet	80
8.2 Finansiering av utdanningsforskning på barnehageområdet	81
8.2.1 Forskningsrådets rolle innenfor utdanningsforskning på barnehageområdet	82
8.3 Forskningsaktiviteter innenfor barnehageområdet	82
8.4 Utdanningsforskere på barnehageområdet	84
8.4.1 Stillingsstruktur	85
8.4.2 Kjønn og alder	86
8.4.3 Kompetanseprofil	90
8.4.4 Samarbeid	91
9 Veien videre	93
9.1 Mulige faglige satsingsområder	94
9.1.1 Utdanning 2020 mer enn pedagogikk?	94
9.1.2 Kunnskapsbehov	94
9.2 Internasjonalisering	95
9.3 Kompetanseutvikling	95
9.3.1 Doktorgradsutdanning på utdanningsforskningsfeltet	95
9.3.2 Behov for flere postdoktorstipend	96
9.3.3 Behov for flere førstekompetente	97
9.3.4 Behov for flere kvinner i vitenskapelige toppstillinger	97
9.3.5 Jevnere kjønnsbalanse i rekrutteringsstillinger	97

Referanser	99	
Vedlegg 1	Metode for FoU-statistikken	101
Vedlegg 2	Utsendelsesbrev, kartlegging av utdanningsforskning 2009	104
Vedlegg 3	Spørreskjema for kartlegging av utdanningsforskning i 2009	105
Vedlegg 4	Spørreskjema for FoU-statistikken 2009, utdrag	109
Vedlegg 5	Definisjoner og klassifikasjoner, vedlegg til spørreskjema for FoU-statistikken 2009	111
Vedlegg 6	Forskningsmiljøer med utdanningsforskning i 2009	113
Vedlegg 7	Miljøer med utdanningsforskning på barnehageområdet i 2009	118
Vedlegg 8	Vedleggstabeller	120
Tabelloversikt		123
Figuroversikt		125

Tegnforklaringer til tabellene:

.. oppgave mangler

: tall kan ikke offentliggjøres

- null

0 mindre enn 0,5 av den brukte enheten

I 2009 ble 820 mill. kr. brukt til utdanningsforskning, mot 548 mill. kr i 2007. Totalt 145 forskningsmiljøer ved universiteter, høyskoler og i instituttsektoren rapporterte om utdanningsforskningsaktivitet i 2009.

Nesten 2 100 forskere/faglig personale deltok i utdanningsforskning i 2009. 60 prosent av disse var kvinner, og gjennomsnittsalderen var 50 år.

107 mill. kr ble brukt til utdanningsforskning på barnehageområdet, og om lag 300 forskere/faglig personale deltok i barnehageforskning i 2009.

Sammendrag

I alt 145 miljøer i universitets- og høgskolesektoren og instituttsektoren er registrert med utdanningsforskning i 2009. Av disse deltok 120 i kartleggingen av utdanningsforskning 2009. 70 av utdanningsforskningsmiljøene er tilknyttet en høgskole, 54 er ved et universitet og 21 er forskningsinstitutter eller institusjoner med FoU i instituttsektoren. Alle universitetene hadde utdanningsforskningsmiljøer i 2009, det samme gjelder 22 av de 23 statlige høgskolene, fire statlig vitenskapelige høgskoler og fire private høgskoler med statsstøtte.

Totalt ble det utført utdanningsforskning for 820 mill. kr i 2009, mot 548 mill. kr to år tidligere. Samtidig deltok nesten 2100 forskere/faglig personale i utdanningsforskning dette året, nesten 500 flere enn to år tidligere. Den store forskjellen skyldes primært at flere enheter deltok i kartleggingen i 2009 enn i 2007, noe må også tilskrives endret datainnsamlingsmetode.

Den foreliggende kartleggingen har et spesielt fokus på barnehageområdet. Totalt 107 mill. kr ble brukt til utdanningsforskning på barnehageområdet, og om lag 300 forskere/faglig personale deltok i utdanningsforskning på barnehageområdet.

NØKKELTALL FOR RESSURSINNSATSEN

Noen nøkkeltall om FoU-utgifter til utdanningsforskning, finansiering og innretning på forskningen i 2009:

- Utdanningsforskningsmiljøer ved universitetene stod for nesten halvparten av utdanningsforskningen i 2009, fulgt av høgskolene med 40 prosent og miljøer i instituttsektoren med 10 prosent.
- Utdanningsforskningen utgjorde 3,5 prosent av totale FoU-utgifter i UoH-sektoren og instituttsektoren i 2009.
- Sammenlignet med 2007, økte innsatsen til utdanningsforskning mest ved høgskolene. Det var også en stor økning ved universitetene, mens det er registrert en nedgang i instituttsektoren.

- Offentlige kilder finansierte 91 prosent av utdanningsforskningen i 2009. Departementer, og primært Kunnskapsdepartementet, var den viktigste offentlige finansieringskilden.
- Norges forskningsråd finansierte utdanningsforskning for 94 mill. kr i 2009.
- Grunnskole var det største forskningsområdet innenfor utdanningsforskning i 2009, fulgt av Høyere utdanning og Barnehage. Barnehageområdet hadde den prosentvis største veksten blant forskningsområdene fra 2007 til 2009.
- Undervisning, læring og utvikling var den største forskningsaktiviteten innenfor utdanningsforskning i 2009, slik det også var i 2007.
- 70 prosent av miljøene oppga at de hadde hatt formalisert samarbeid om utdanningsforskning med institusjoner enten i Norge eller i utlandet i 2009.

AKADEMISK DEMOGRAFI

Av de nesten 2100 forskerne/faglige personalet som deltok i utdanningsforskning i Norge i 2009, var 60 prosent kvinner. Kvinneandelen var høy for alle stillingstyper sammenlignet med den totale forskerpopulasjonen i UoH-sektoren og institutt sektoren. Gjennomsnittsalderen for utdanningsforskere var også høyere enn i forskerpopulasjonen for øvrig, 50 år mot 45 år.

Noen nøkkeltall om forskerpersonalet innenfor utdanningsforskning i 2009:

- Utdanningsforskere utgjorde 7 prosent av den totale forskerpopulasjonen i UoH-sektoren og instituttsektoren, en økning på ett prosentpoeng fra 2007.
- Flest utdanningsforskere var å finne ved en høgskole, 1200, mens 760 var tilsatt ved et universitet og 120 ved en enhet i instituttsektoren.
- Andelen professorer blant utdanningsforskere var lavere enn i den totale forskerpopulasjonen. Også andelen doktorgradsstipendiater og postdoktorer var lav.
- 1200 utdanningsforskere var kvinner, og kvinneandelen var høyest blant doktorgradsstipendiater og universitets- og høgskolelektorene.
- Andelen kvinner blant utdanningsforskere økte med tre prosentpoeng fra 2007 til 2009.
- Gjennomsnittsalderen var 50 år for alle utdanningsforskere, 54 år for utdanningsforskere i førstestilling og 39 år for doktorgradsstipendiater innenfor utdanningsforskning. Dette er høyere enn i forskerpopulasjonen for øvrig både i UoH-sektoren og instituttsektoren.
- En tredjedel av utdanningsforskere, doktorgradsstipendiater holdt utenfor, hadde doktorgrad i 2009, og gjennomsnittsalderen ved disputastidspunktet var 44 år. Dette er sju år høyere enn for den totale populasjonen av forskere med doktorgrad.

BARNEHAGEOMRÅDET

Noen nøkkeltall for utdanningsforskning på barnehageområdet i 2009:

- I alt 107 mill. kr ble brukt til barnehageforskning i 2009, hvorav miljøer ved høgskolene stod for vel halvparten.
- 42 miljøer oppga at de hadde barnehageforskning. 20 av disse var ved en høgskole, 13 ved et universitet og 9 i instituttsektoren.
- Undervisning, læring og utvikling var den største forskningsaktiviteten innenfor barnehageforskning, med nesten halvparten av FoU-utgiftene. Både innenfor Politikk og styringssystemer på barnehageområdet,

Økonomi, organisasjon og ledelse av barnehageområdet og Forholdet mellom utdanningssystem, hjem og arbeidsliv var innsatsen relativt lav.

- I underkant av 300 utdanningsforskere deltok i forskning på barnehageområdet. Disse utgjorde 18 prosent av utdanningsforskerne i 2009.
- De fleste barnehageforskerne, 190 personer, var tilsatt ved en høgskole. 80 var tilsatt ved et universitet og 20 ved et forskningsinstitutt.
- Andelen professorer/forsker 1 innenfor barnehageforskning var kun 5 prosent. Samtidig var over halvparten av professorene 60 år eller eldre.
- Nesten halvparten av barnehageforskerne var tilsatt i universitets- og høgskolelektorstilling.
- Kvinneandelen var spesielt høy på barnehageområdet i 2009, hele 79 prosent av forskerne/det faglige personalet var kvinner. Blant annet var alle doktorgradsstipendiatene kvinner.
- En høy andel av miljøene med barnehageforskning, 80 prosent, oppga at de hadde formalisert samarbeid om utdanningsforskning i 2009

1 Innledning

Denne rapporten er utarbeidet på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet og er en oppfølging av tilsvarende undersøkelse som ble gjennomført for 2007. Resultatene fra prosjektet skal *bidra til å gi et mer presist bilde av utdanningsforskningen og gi grunnlag for en mer målrettet innsats for en styrking av feltet, samt bedre strategisk og forskningspolitisk rådgivning på området*, se utsendelsesbrev for kartleggingen i vedlegg 3. Etersom det er andre gang kartleggingen av utdanningsforskning gjennomføres, vil det være mulig å se på utviklingen innenfor feltet i en toårsperiode.

Tematikken knyttet til utdanningsforskning dekker et relativt bredt spekter av de utfordringene utdanningsinstitusjoner og barnehager møter og trenger mer kunnskap om. I denne rapporten vil vi konsentrere oss om de strukturelle rammene rundt utdanningsforskningen i 2009.

Som ved forrige undersøkelse er rapporten basert på en kombinasjon av spørreundersøkelse og den nasjonale FoU-statistikken¹ og gir en oversikt over omfanget av utdanningsforskningen i universitets- og høyskolesektoren (UoH-sektoren) og instituttsektoren. Vi presenterer oversikt over *finansieringskildene* for utdanningsforskning og en fordeling på *fagområder*. Undersøkelsen omfatter også fordeling av utdanningsforskning på områder og aktiviteter, hvor *forskningsområder* bygger på departementets interne inndeling, og *forskningsaktiviteter* dreier seg om fokus for forskningen.

Undersøkelsen kartlegger forskerpersonale som deltok i utdanningsforskning i 2009. For forskerpersonalet vil vi se på kjennetegn ved utdanningsforskerne i forhold til den totale forskerpopulasjonen i UoH-sektoren og instituttsektoren, samt endringer fra

¹ For en gjennomgang av FoU-statistikkens metode, se vedlegg 1. Utdrag av spørreskjema for UoH-sektoren finnes i vedlegg 4, definisjoner og klassifikasjoner i vedlegg 5.

2007 til 2009. I spørreskjemaet er det spurt om rekruttering til utlyste stillinger innenfor utdanningsforskning i 2008 og 2009 for å kartlegge hvor mange stillinger som ble utlyst, samt hvordan søkningen til disse stillingene har vært og hvorvidt rekrutteringspersonalet er tilknyttet en forskerskole. Det er opprettet flere forskerskoler innenfor utdanningsforskning siden forrige kartlegging, og vi vil se nærmere på situasjonen for rekrutteringspersonalet.

Kartleggingen i 2009 har et spesielt fokus på utdanningsforskning på barnehageområdet. Et eget kapittel ser på ressursituasjonen for barnehageområdet og forskerpopulasjonen innenfor barnehageforskning.

1.1 Definisjon av utdanningsforskning

Forut for kartleggingen av utdanningsforskning i 2007 utarbeidet Kunnskapsdepartementet en definisjon av hva som omfattes av undersøkelsen med bakgrunn i rapporten om Utdanningsforskning og fagdepartementets sektoransvar (Aasen et. al 2007). Definisjonen er i 2009 noe endret i forhold til 2007-undersøkelsen. Den forrige definisjonen viste til bestemte fagfelt,² noe som kan ha ført til underrapportering innenfor disipliner som ikke ble nevnt, herunder psykologi og sosialantropologi, for 2007. I tillegg ble forskningsområdene nevnt i definisjonen, dette ble tatt ut i 2009.

Følgende definisjon er lagt til grunn for kartleggingen av utdanningsforskning i Norge i 2009:

Utdanningsforskning er et flerfaglig og tverrfaglig forskningsfelt som studerer forhold vedrørende undervisning, læring, ledelse og styring på alle nivå¹ og undervisningssystemer, inklusive læremidler og tekniske hjelpemidler i utdanningstilbudene. Utdanningsforskning kan være rettet mot ulike formål, som sosiale forhold, arbeidsforhold, offentlig forvaltning og allmennvitenskapelig utvikling, i tillegg til utdanningsforhold.

¹ Omfatter også barnehager

(Kilde: Kunnskapsdepartementet)

Det finnes også andre definisjoner av utdanningsforskning som benyttes på feltet. Programplanen for Forskningsrådets programsatsing U2020 definerer utdanningsforskning på følgende måte: *Utdanningsforskning ... betegner et forskningsfelt som favner all tematikk som angår utdanning og som retter oppmerksomheten mot utdanningens forutsetninger og mål, organisering og arbeidsmåter, resultater og virkninger. Utdanningsvitenskap, som omfatter pedagogikk, spesialpedagogikk og fagdidaktikk, utgjør et sentralt disiplinområde innenfor utdanningsforskning, men utdanningsforsk-*

² Setningen som ble fjernet fra definisjonen lød som følger: Utdanningsforskning inkluderer forskning innenfor ulike fagdisipliner som pedagogikk, fagdidaktikk, sosiologi, økonomi og statsvitenskap.

ning omfatter også forskning innenfor samfunnsvitenskapelige disipliner som for eksempel økonomi, statsvitenskap, jus, sosiologi og humanistisk forskning som for eksempel historie, filosofi og idéhistorie. Kunnskapsbehov i sektoren fordrer i økende grad tverrfaglige tilnærminger (Norges forskningsråd 2008).

Utdanningsforskning er definert som et flerfaglig og tverrfaglig forskningsfelt. Utdanningsforskning kan ikke klassifiseres etter fagområde, ettersom forskningen utøves innen flere fagdisipliner og av ulike profesjoner (Aasen et. al 2007). Tidligere studier av utdanningsforskning i nordiske land har vist at for å gjenspeile utdanningsforskningens endrede formål må den ses som et felt på tvers av disipliner og fagfeltinndelinger (Borgen et al 2010:14). Utdanningsforskning sees derfor som et forskningsfelt, som er mer spesialisert og mer tverrfaglig enn utdanningsdisipliner (Langfeldt 2004:9).

En del av kunnskapsproduksjonen innenfor utdanningsforskningsfeltet foregår og rapporteres som praksisrettet FoU, pedagogisk utviklingsarbeid,³ utredning og evaluering (Borgen et al 2007). I FoU-statistikksammenheng er pedagogisk utviklingsarbeid en størrelse det knytter seg en del usikkerhet til. Utgangspunktet er at kun forskning om utdanning, og ikke pedagogisk utviklingsarbeid, skal inkluderes i kartleggingen av utdanningsforskning.

Utdanningsforskning kan overlape med andre tematiske områder som FoU-statistikken omfatter, kanskje spesielt velferd. Definisjonen av området Velferd i 2009 innleder med "*Forskning som tar sikte på å øke forståelsen av sammenhengen mellom velferdsordningene, utdanningssystemet og arbeidslivets funksjonsmåte.*"

1.2 Utdanningsforskning som satsingsområde

Både Forskningsrådet og Kunnskapsdepartementet er viktige premissleverandører, men Kunnskapsdepartementet har også et sektoransvar, et ansvar for å vedlikeholde forskningsfeltet og -miljøene. Denne rapporten skal ikke problematisere departementets sektoransvar, rapporten skal primært presentere omfanget av norsk utdanningsforskning. Vi finner det likevel formålstjenlig med en redegjørelse for sentrale trekk og viktige virkemidler innenfor utdanningsforskningen de siste årene.

Kunnskapsdepartementets overordnede sektoransvar for utdanningsforskning, inkludert forskning om barnehage, slås fast i Strategi for utdanningsforskning 2008-2013. Her peker departementet ut retningen på utdanningsforskningen i perioden. Strategien viser til flere hovedmål; å øke omfanget av norsk utdanningsforskning og styrke kunnskapsbasen på feltet fra barnehage til høyere utdanning, heve kvaliteten og den

³ Pedagogisk utviklingsarbeid dreier seg om arbeid som har prosjektkarakter, men som ikke faller inn under definisjonen av FoU. Eksempler på pedagogisk utviklingsarbeid er utvikling av nytt læremateriell, revisjon av kompendier og annet læremateriell, tilrettelegging av undervisning på engelsk og studie-kvalitetsarbeid. (Kilde: Høgskolen i Oslo, www.hio.no)

vitenskapelige forankringen i norsk utdanningsforskning, bedre relevansen for anvendt utdanningsforskning, øke omfanget og bedre koordineringen av den anvendte utdanningsforskningen, samt styrke rekrutteringen til utdanningsforskningen.

En nordisk rapport om utdanningsforskning (Borgen et. al 2010) har kartlagt utdanningsforskning i de nordiske landene, og slår fast at utdanningsforskningsfeltet i Norden kjennetegnes av et stort mangfold i disiplintilknytning og perspektiver, i forskningsfokus, forskningsmetodikk og i forhold til publisering og formidling. Rapporten peker samtidig på at de nordiske landene har flere felles utfordringer knyttet til blant annet frafall. Rapporten tar også for seg historiske trekk ved fremveksten av utdanningsforskning i de nordiske landene. For Norges del påpekes det blant annet at *“satsingen på høyere utdanning og en utbygd samfunnsvitenskapelig instituttsektor foregår i mange forholdsvis små miljøer og har stor bredde”* (Borgen et. al 2010:50). Forfatterne nevner også at utbygging og reformer i norsk høyere utdanning har satt preg på forskningen og muligheten for å bygge opp miljøer med kompetanse på feltet.

I Norge har pedagogikkfaget vært preget av forskning på reformer og individuelle forhold i opplæringen, didaktikk og klasseromsforskning, mens instituttsektoren har hatt større fokus på videregående opplæring, fagopplæring og høyere utdanning. Fagdidaktikk er særlig godt representert innenfor naturfagene og matematikk. De siste ti år har noen høgskoler utviklet forskning på velferdsstatens profesjoner; utdanning og praksis. Leseforskning er et annet eksempel på et nytt utdanningsrelatert forskningsfelt i UoH-sektoren (Borgen et. al 2010).

1.3 Forskningsrådets rolle innenfor utdanningsforskning

Norges forskningsråds posisjon er sentral i utdanningsforskningen, primært gjennom rollen som finansieringskilde for forskningsprosjekter på området, men også som møteplass og for å sette sentrale tema innenfor utdanningsforskningen på dagsorden. Forskningsrådet hadde i 2009 to programmer som primært fokuserte på utdanningsforskning og finansierte en nasjonal forskerskole innenfor utdanningsvitenskap; NATED (se nærmere beskrivelse kapittel 6.3.1). Forskningsrådet planla dessuten oppstart av en Nasjonal forskerskole for lærerutdanningen (NAFOL) i 2009. I tillegg finansierte Forskningsrådet prosjekter innenfor utdanningsforskning ved andre programmer, samt tildelte fri prosjektstøtte til prosjekter med utdanningsforskning.

Under følger en punktvis oppsummering av sentrale utdanningsforskningsprogrammer⁴ i regi av Norges forskningsråd de siste 10 årene:

- UTDANNING2020 er et tiårig forskningsprogram om utdanningssektoren fra barnehage til doktorgradsutdanning. Programmet finansierer forskning om undervisning og læring, styring, ledelse og organisering og utdanning i sam-

⁴ Opplysninger om Forskningsrådets programmer er hentet fra programmenes nettsider, se www.forskningsradet.no

spill med arbeids- og samfunnsliv. Programmet skal *styrke kunnskapsgrunnlaget for politikkutvikling, forvaltning, profesjonsutdanning og profesjonsutøvelse og fremme forskning på et høyt vitenskapelig nivå*. Flere fag- og forskningsmiljøer skal stimuleres til å forske på problemstillinger knyttet til utdanningssektoren og til grenseflatene mot andre sektorer. Utdanning2020 etterfølger programmet Kunnskap, utdanning og læring – KUL (2003-2007), og er finansiert av Kunnskapsdepartementet. Programmet har en total budsjettamme for perioden på om lag 365 mill. kroner.

- Praksisrettet FoU for barnehage, grunnopplæring og lærerutdanning, PraksisFoU (2005-2010), hadde som mål å bidra med praksisrettet kunnskapsutvikling som styrket barnehagen, grunnopplæringen og lærerutdanningene, og som samtidig styrket FoU-arbeidet i lærerutdanningene og sikret en bedre sammenheng mellom profesjonsutdanning og praktisk yrkesutøvelse.
- PRAKUTProgrammet (2010-2014) Praksisrettet utdanningsforskning er et femårig forskningsprogram finansiert av Kunnskapsdepartementet, som etterfølger PraksisFoU. Forskningsprogrammet har en samlet bevilgningsramme på 115 mill. kroner.
- KUL-programmet (Kunnskap, utdanning og læring) løp fra 2003 til 2007. Programmet hadde et samlet budsjett på 85 mill. kr og dekket et bredt spekter av fag og tema, knyttet til ulike utdanningsnivåer.
- KUPP-programmet (Kunnskapsutvikling i profesjonsutdanning og profesjonsutøvelse) løp fra 2000-2004. Programmet hadde et samlet budsjett på 50 mill. kr og omfattet 32 prosjekter i regi av 15 statlige høgskoler. Programmet skulle bidra til å bygge opp forskningskompetanse knyttet til profesjonsutdanningene ved de statlige høgskolene. De prioriterte feltene var lærerutdanning og sosial- og helsefaglig utdanning.
- Evalueringen av Reform 97 var organisert som et forskningsprogram i Forskningsrådet. Programmet løp fra 1999 til 2003 og hadde et samlet budsjett på 45 mill. kr. Evalueringen besto av 26 forskningsprosjekter som tok for seg ulike sider av evalueringsoppdraget.

Også andre forskningsrådsprogram hadde prosjekter innenfor utdanningsforskning i 2009. Et av disse var Program for velferd, arbeid og migrasjon – VAM (2009-2018). VAM er en sammenslåing av de gamle programmene *Velferd, Arbeidsliv og Internasjonal migrasjon og etniske relasjoner* (IMER). Programmets hovedmål er å gi ny kunnskap av høy vitenskapelig kvalitet om velferdssamfunnets grunnlag, virkemåter og prosesser. Programmet betalte ut 67 mill. kr i 2009, av dette gikk om lag 2 mill. kr til utdanningsforskningsprosjekter.

Et annet sentralt program i 2009 som ikke i utgangspunktet er definert innenfor utdanningsforskning, var Strategiske Høgskoleprosjekter (SHP). Dette er en satsing som skal *gi de statlige høgskolene mulighet til å bygge opp forskning og forskningskompetanse av høy kvalitet, samtidig som det skal tas hensyn til høgskolenes spesielle faglige og utdanningsmessige ansvar*. I 2009 hadde programmet en ramme på 50 mill. kr (Norges forskningsråd 2010), og prosjekter innenfor utdanningsforskning mottok i overkant av 6 mill. kr.

Kunnskapsdepartementet ga i 2010 Forskningsrådet oppgaven med å etablere et Kunnskapssenter for utdanningsforskning. Senteret er etablert som en enhet under Norges forskningsråd, og senterets oppgave er å sammenstille og formidle forskning om hele utdanningssektoren, både nasjonalt og internasjonalt, identifisere områder hvor det mangler kunnskap, samt skape møteplasser for forskere, praktikere og styresmakter. Ifølge Forskningsrådets nettsider vil *Kunnskap om hva som gir god kvalitet i barnehager, grunnopplæringen og i lærerutdanningene være det første som blir prioritert*. Senteret startet sin virksomhet 1. januar 2011.

1.4 Metode for datainnsamling

Innsatsen innenfor utdanningsforskning måles i ressurser til forskning og utviklingsarbeid (FoU), det vil si FoU-utgifter og FoU-personale. Undersøkelsen kartlegger omfanget av FoU-utgifter som er brukt til utdanningsforskning, sett i forhold til både totale FoU-ressurser i de to sektorene og i forhold til den forrige kartleggingen i 2007.

I FoU-statistikkens spørreskjema ble det i 2009 lagt inn to nye tematiske områder for miljøer i UoH-sektoren og instituttsektoren,⁵ hvorav det ene var Utdanning (se kapittel 2.1). Definisjonen av det tematiske området Utdanning er identisk med definisjonen som brukes i kartleggingen av utdanningsforskning. Miljøene ble bedt om å oppgi hvor stor andel av FoU-aktiviteten som falt innenfor det tematiske området Utdanning, og på bakgrunn av disse svarene ble det sendt ut egne spørreskjema for kartleggingen. Det ble utformet ett skjema for UoH-sektoren og ett for instituttsektoren. Forskjellene i skjemaene er knyttet til finansieringsstruktur og stillingsstruktur. Spørreskjemaene finnes i vedlegg 3.

Spørreskjemaet vedrørende utdanningsforskning er konsentrert rundt opplysninger om:

- Anslag for andelen av total FoU-virksomhet som lå innenfor utdanningsforskning.
- Fordeling av utdanningsforskning på finansieringskilder.
- Fordeling av utdanningsforskning i en matrise, hvor den ene akse utgjøres av forskningsområder, den andre av forskningsaktivitet, og hvor innsatsen summeres per forskningsområde.
- Samarbeid om utdanningsforskning, både nasjonalt og internasjonalt.
- Vurdering av rekrutteringssituasjonen til utdanningsforskning, herunder søkning til nye stillinger og hvorvidt utlyste rekrutteringsstillinger var knyttet til forskerskoler.

Den foreliggende rapporten er basert på forskningsmiljøenes egne vurderinger av sin ressursinnsats innenfor utdanningsforskning. Det er viktig å understreke at det kan

⁵ Miljøer i næringslivet og ved helseforetakene er ikke spurt om å fordele FoU-innsatsen på tematiske områder. Helseforetak omfattes derfor ikke av denne kartleggingen.

være vanskelig å oppgi eksakte størrelser for omfanget av FoU-aktiviteten innenfor et spesielt område. Tolkningen av spørsmålene og dermed kvaliteten på opplysningene vil være avhengig av det skjønn som utøves av respondentene. Dette gjelder for øvrig både for kartleggingen av utdanningsforskning og innrapportering av FoU-aktivitet på FoU-statistikkens spørreskjema.

184 miljøer fikk tilsendt spørreskjema i september 2010, blant disse var også noen som hadde oppgitt at de hadde utdanningsforskning i 2007, men ikke hadde svart på dette punktet i FoU-skjemaet i 2009. Brev ble sendt til miljøene per post, med svarfrist 7. oktober. Etter en gjennomgang av sent innkomne svar på FoU-statistikken ble det sendt ut spørreskjemaer til ytterligere 10 miljøer. Alle miljøer som ikke svarte innen den opprinnelige fristen, ble purret en gang per post i oktober 2010, og de som fremdeles ikke hadde svart, ble purret på e-post i februar 2011. Deretter ble alle sentrale miljøer kontaktet på e-post eller per telefon. Sentrale miljøer omfatter statistikkenheter som hadde oppgitt at 50 prosent eller mer av FoU-aktiviteten falt innenfor det tematiske området Utdanning på FoU-statistikkens spørreskjema i 2009, eller som hadde oppgitt en tilsvarende høy andel utdanningsforskning i kartleggingen i 2007. I samråd med Kunnskapsdepartementet var en del miljøer obligatoriske i kartleggingen, og her benyttet vi alle kanaler vi rådte over, til vi hadde fått svar fra alle. Det siste spørreskjemaet ble mottatt 31. mars 2011, og siste korreksjon av et skjema ble gjort 11. april 2011.

145 enheter står registrert med utdanningsforskning i FoU-statistikksammenheng i 2009. Av disse svarte 120 miljøer på spørreskjemaet om kartlegging av utdanningsforskning i 2009. Dette innebærer at vi har registrert utdanningsforskning ved 25 miljøer som ikke har besvart spørreskjemaet om utdanningsforskning.

I alt 37 miljøer ga tilbakemelding om at de hadde misforstått FoU-statistikkskjemaet i forhold til hva det tematiske området Utdanning innebar, og at de likevel ikke hadde hatt utdanningsforskning i 2009. Blant de som tok kontakt og oppga at de hadde misforstått, hadde flere oppfattet at det tematiske området dreide seg om undervisning i stedet for utdanningsforskning. Misforståelser kunne i større grad vært unngått om betegnelsen Utdanningsforskning, i motsetning til bare Utdanning, var brukt i FoU-statistikkens spørreskjema.

Vi underkjente svar fra 13 miljøer som hadde unnlatt å svare på kartleggingen etter andre purring. Den oppgitte andelen utdanningsforskning og miljøets fagprofil, samt hva tilsvarende institutter ved andre læresteder hadde gitt tilbakemelding om, tilsa at de måtte ha misforstått spørreskjemaet. Ingen av disse deltok i kartleggingen i 2007.

1.4.1 Beregning av FoU-utgifter til utdanningsforskning

FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2009 er beregnet ved å sammenholde prosentandelen oppgitt i spørsmål 1 i kartleggingsskjemaet med totale utgifter til FoU ved statistikkenheten. Alle miljøer som deltok i kartleggingen fylte ut dette punktet i spørreskjemaet. Det vi imidlertid så, var at mange oppga forskjellig presentsats i kartleg-

gingen og i FoU-statistikken – kun 58 av de 120 miljøene som svarte på kartleggingen oppga samme prosentdel begge steder. Det er respondentenes skjønn som er avgjørende for undersøkelsen, og ulike personer som fyller ut skjemaene kan komme frem til ulike andeler. Prosentandelene oppgitt i kartleggingen er lagt til grunn for beregningen av FoU-utgifter til utdanningsforskning, og andeler oppgitt i FoU-statistikken er korrigert ut i fra svarene i kartleggingen, slik at det er samsvar mellom FoU-statistikken og kartleggingen.

Fordeling på finansieringskilde i rapporten fremkommer på grunnlag av spørreskjemaets punkt 2. Fordelingen av FoU-årsverk per kilde brukes til å fordele FoU-utgiftene på finansieringskilde. Også her er fordelingen basert på respondentenes skjønn, og må anses som noe usikker. 6 miljøer av miljøene som deltok i 2007-kartleggingen oppga innsats innenfor Utdanning på spørreskjemaet for FoU-statistikken i 2009, men besvarte ikke kartleggingsskjemaet. For disse er fordeling på finansiering fra kartleggingen i 2007 lagt til grunn.

Kartleggingens spørsmål nummer 3 ber respondentene om å fordele antall FoU-årsverk innenfor utdanningsforskning på 6 forskningsområder og 4 forskningsaktiviteter i en matrise der forskningsaktiviteten summeres per forskningsområde. Forskningsområdene samsvarer med Kunnskapsdepartementets interne organisasjon, mens forskningsaktivitet ser på fokus for utdanningsforskningen. Hensikten med dette er å identifisere forskningsområder og forskningsaktiviteter med stor innsats, samt "hvite flekker på kartet" hvor det bør vurderes å øke innsatsen. Vi understreker igjen at svarene bygger på respondentenes skjønn, og at det kan være vanskelig å fordele aktiviteten etter to akser slik vi ber om her.

For å kunne beregne FoU-innsatsen på hvert forskningsområde og hver forskningsaktivitet, ble årsverksfordelingene i matrisen omregnet til prosent. Denne prosentfordelingen ble så koblet sammen med FoU-utgiftene, og vi kunne beregne en verdi for hver rute i matrisen. Summerer vi dette, får vi total innsats innenfor hvert forskningsområde og hver forskningsaktivitet, men også innsatsen på hvert krysningspunkt mellom disse kategoriene. I 2007 ble det spurt om forskningsområde og forskningsaktivitet i to separate spørsmål, mens de i 2009 er samlet i en matrise. Dette innebærer at for de miljøene som deltok i kartleggingen i 2007, og som ikke fylte ut dette punktet i 2009-skjemaet, var det i liten grad mulig å estimere en fordeling for 2009.

Flere miljøer fordelte ikke utdanningsforskningen i henhold til matrisen, i tillegg har det i liten grad vært mulig å klassifisere utdanningsforskningsaktiviteten for de 25 miljøene som ikke deltok i kartleggingen. Utdanningsforskningen ved disse miljøene er klassifisert i kategorien Annet/ufordelt. Der respondentene selv benyttet kategorien Annet, ble de bedt om å spesifisere hva det dreide seg om.

1.4.2 *Metode for innsamling av opplysninger om utdanningsforskere*

Som i 2007 fikk miljøene som oppga at de hadde utdanningsforskning, tilsendt en liste over personalet ved enhetene i utvalget, basert på NIFUs Forskerpersonal-

register,⁶ sammen med spørreskjemaet for utdanningsforskning. Her ble de bedt om å merke av ansatte som hadde deltatt i utdanningsforskning i 2009. Alle miljøer som svarte på kartleggingen, med ett unntak, har levert personallister med oversikt over utdanningsforskere i 2009. Det ene miljøet som ikke sendte inn personalliste, deltok i kartleggingen i 2007 og sendte da inn oversikt over utdanningsforskere. Denne oversikten er benyttet for å identifisere utdanningsforskere i 2009.

De seks miljøene som er omtalt tidligere, og som var med i 2007-kartleggingen men ikke i 2009, leverte heller ikke personaloversikter. Her er personallistene fra 2007 benyttet for å identifisere utdanningsforskere i 2009. For de øvrige 19 miljøene har vi ikke opplysninger om utdanningsforskerne. Ingen av disse miljøene har oppgitt at mer enn 30 prosent av FoU-aktiviteten var utdanningsforskning i 2009, slik at det vil kunne være snakk om inntil 100 utdanningsforskere som ikke er fanget opp av kartleggingen.

1.4.3 *Utdanningsforskning på barnehageområdet*

Kartleggingen i 2009 har ekstra fokus på barnehageområdet, og det har vært noen metodiske utfordringer knyttet til utarbeidelse av FoU-ressursene på området. I alt 40 miljøer oppga i spørreskjemaet at de hadde utdanningsforskning på barnehageområdet i 2009, mens ytterligere to enheter sendte inn personaloversikter hvor de hadde merket av barnehageforskere. For miljøene som oppga at de hadde barnehageforskere, men unnlot å fylle ut spørsmål 3 i kartleggingskjemaet, er andelen barnehageforskning estimert på bakgrunn av antall oppgitte forskere på barnehageområdet i forhold til totalt antall utdanningsforskere.

Respondentene ble bedt om å merke forskere som deltok i utdanningsforskning på barnehageområdet i de tilsendte personallistene med en B og 36 av 42 enheter gjorde dette. Dette innebærer at det var noen flere barnehageforskere i 2009 enn antallet som fremkommer i kartleggingen, men det dreier seg sannsynligvis ikke om mer enn 15-20 personer.

1.5 **Rapportens oppbygning**

Rapportens første kapittel trekker opp linjene i utdanningsforskning i Norge, samt metode og opplegg for undersøkelsen i denne kartleggingen. Andre kapittel presenterer en overordnet oversikt over de strukturelle rammene rundt utdanningsforskningen

⁶ Forskerpersonalregisteret er en individbasert database som inneholder opplysninger om forskere/faglig personale som deltok i FoU ved universiteter og høyskoler, forskningsinstitutter og institusjoner med FoU i instituttsektoren, samt leger og forskerpersonale som deltok i FoU ved helseforetakene. Registeret inneholder opplysninger om kjønn, alder, stilling, arbeidssted (institusjon/lærested/fakultet/klinikk/avdeling/institutt), høyeste akademiske grad og doktorgrad. Opplysninger om forskerpersonalet samles inn per 1. oktober og innhentes direkte fra de forskningsutførende enhetenes sentrale administrasjoner. Forskerpersonalregisteret inngår i den nasjonale FoU-statistikken og brukes blant annet til beregning av utførte FoU-årsverk i UoH-sektoren, som igjen danner grunnlag for beregning av FoU-lønn til personale lønnet over lærestedenes basisbevilgninger.

i Norge i 2009, hvor hovedlinjer trekkes tilbake til forrige undersøkelse i 2007. I kapittel tre beskriver vi FoU-utgifter til utdanningsforskning, med fokus på finansieringskilder og fagområder i 2009. Nytt av året er at vi har mottatt en oversikt over utdanningsforskningsprosjekter finansiert av Norges forskningsråd, hvor vi har opplysninger om omfang, mottakende institusjon og forskningsområde. Dette muliggjør også en nærmere gjennomgang av andelen av Forskningsrådets utdanningsforskningsportefølje som dreide seg om barnehageområdet.

Fjerde kapittel undersøker FoU-innsatsen knyttet til forskningsområde og forskningsaktivitet innenfor utdanningsforskningen. Kapittel fem ser nærmere på personalsituasjonen innenfor utdanningsforskning. Her presenteres oversikter knyttet til stillingsstruktur, kjønn, alder og kompetanseprofil. Kapittel seks ser nærmere på antall utlyste stillinger innenfor utdanningsforskning, og kartlegger miljøenes syn på rekrutterings-situasjonen på feltet. I kapitlet ser vi nærmere på forskerskoler tilknyttet utdanningsforskning, samt i hvilken grad utlyste stipendiatstillinger i 2008/2009 var tilknyttet en forskerskole. Rekruttering av utdanningsforskere fra kandidater innenfor ulike fagfelt analyseres avslutningsvis i kapitlet.

Nasjonalt og internasjonalt samarbeid om utdanningsforskning behandles i kapittel sju. Kapittel åtte er viet utdanningsforskning på barnehageområdet. Her presenteres FoU-utgifter til barnehageforskning, og personalsituasjonen for utdanningsforskere på barnehageområdet. Forskningsaktivitet på barnehageområdet gjennomgås særskilt, samt formelt samarbeid om utdanningsforskning ved miljøene med barnehageforskning.

I niende kapittel summeres funnene i rapporten opp, og vi skisserer noen anbefalinger for videre satsing på utdanningsforskningsfeltet.

Vedleggsdelen omfatter en gjennomgang av metoden i FoU-statistikken, samt utsendelsesbrev og spørreskjema for kartleggingen av utdanningsforskning 2009, ett for universiteter og høyskoler og ett for enheter i instituttsektoren. Derneft følger de to første sidene fra FoU-statistikkskjemaet for 2009, hvor de tematiske områdene inngår, og dertil hørende definisjoner og klassifikasjoner finnes i vedlegg 5. Oversikt over miljøer som hadde utdanningsforskning i 2009 finnes i vedlegg 6, og vedlegg 7 inneholder oversikt over miljøer med utdanningsforskning på barnehageområdet.

Vedlegg 8 inneholder en tabellsamling med figurgrunnlaget for sentrale figurer i rapporten.

2 Utdanningsforskning i totalbildet

I dette kapitlet presenterer vi nøkkeltall for utdanningsforskningen i 2009, samt noen overordnede sammenligninger med undersøkelsen i 2007. Innledningsvis i kapitlet sees utdanningsforskning i forhold til de andre tematiske områdene som FoU-statistikken samler inn opplysninger om. Derne st redegjør vi for sammensetningen av miljøer som oppga at de hadde utdanningsforskning i 2009, før nøkkeltall for FoU-utgifter til utdanningsforskning og forskerpersonale innenfor utdanningsforskning omtales. Dypdykk i detaljene knyttet til disse størrelsene gjøres i de påfølgende kapitlene.

2.1 Tematiske områder i FoU-statistikken i 2009

FoU-statistikken samler blant annet inn statistikk om forskning og utviklingsarbeid innenfor utvalgte tematiske områder. Tematiske prioriteringer og prioriterte teknologiområder omtales i St.meld. nr. 20 (2004–2005): Vilje til forskning. Spørreskjemaet for FoU-statistikken inkluderer fra 2005 spørsmål der respondentene bes om å fordele FoU-aktiviteten på Energi og miljø, Hav, Mat og Helse og helsetjenester. I 2007 ble Velferd inkludert i undersøkelsen for instituttsektoren og universitets- og høgskolesektoren, i tillegg ble Energi og miljø delt inn i sju underkategorier.

I den siste forskningsmeldingen (Klima for forskning, St.meld. nr. 30 (2008-2009)) har regjeringen satt ni mål for norsk forskningspolitikk – fire tverrgående og fem strategiske. De tverrgående målene omfatter flere kvantitative og kvalitative elementer og er derfor vanskelige å tallfeste. De strategiske målene er inkludert i spørreskjemaet for FoU-statistikken i 2009, herunder satsingsområder som Velferd, Reiseliv og Utdanning. Definisjonen av det tematiske området Utdanning var som tidligere nevnt den samme som er brukt i kartleggingen av utdanningsforskning. Samtidig endret området Energi og miljø navn til Globale utfordringer, og Utviklingsforskning ble inkludert som

en underkategori. Området Hav ble delt inn i Marin FoU og Maritim FoU. Næringslivet ble i 2009 ikke spurt om FoU-aktivitet innenfor Velferd, Utdanning, Reiseliv eller Utviklingsforskning, mens helseforetakene ikke fordeler sin på FoU-aktivitet på tematiske områder, ettersom all FoU-aktivitet her er klassifisert som Helse og helsetjenester.

Det kan være overlapp mellom de tematiske områdene. Et eksempel er sammenhengen mellom Velferd og Utdanning, hvor forskning på Utdanning også kan være en del av et prosjekt innenfor Velferd. Dette er for øvrig også et tema som *Klima for forskning* problematiserer, og som Norges forskningsråd er opptatt av. 62 av utdanningsforskningsmiljøene oppga at de også hadde velferdsforskning i 2009. Av disse hadde 21 enheter mer utdanningsforskning enn velferdsforskning, 8 oppga samme omfang på begge kategorier, og de resterende hadde mer velferdsforskning enn utdanningsforskning. Imidlertid vet vi ikke om aktiviteten på de to områdene er sammenfallende.

Tabell 2.1 viser driftsutgifter til FoU⁷ innenfor de ulike tematiske områdene i instituttsektoren og universitets- og høgskolesektoren i 2009. FoU-innsatsen innenfor Utdanning beløp seg til 794 mill. kr dette året. Helse var det største tematiske området i 2009 med en innsats på 5 521 mill. kr, fulgt av Globale utfordringer og Marin FoU med henholdsvis 4 429 mill. kr og 2 063 mill. kr. Utdanning var det tredje minste området i de to sektorene.

Tabell 2.1 Driftsutgifter til FoU etter tematisk område og sektor for utførelse i 2009. Mill. kr.

Tematisk område ¹	Totalt	Instituttsektoren	Universitets- og høgskolesektoren
Globale utfordringer	4 429	3 247	1 542
Mat	1 503	1 086	417
Marin	2 063	1 587	476
Maritim	478	306	172
Helse og helsetjenester	5 521	1 532	3 989
Velferd	911	526	385
Utdanning	794	94	699
Reiseliv	90	58	32

¹ Tematiske områder kan overlappe og kan derfor ikke summeres per sektor.

Kilde: NIFU/FoU-statistikk

I UoH-sektoren var Utdanning det tredje største området i 2009, etter Helse og helsetjenester og Globale utfordringer. Innsatsen innenfor Utdanning i denne sektoren beløp seg til 699 mill. kr. Det er dessuten verdt å merke seg at Utdanningsforskning var nesten dobbelt så stort som Velferd i UoH-sektoren.

⁷ Merk at tematiske områder presenteres som driftsutgifter til FoU. I den foreliggende kartleggingen er utdanningsforskning koblet opp mot totale FoU-utgifter, og tallet som fremkommer som utdanningsforskning i tabell 1 er derfor lavere enn det som presenteres i rapporten for øvrig.

I instituttsektoren var Globale utfordringer det største området, fulgt av Marin FoU og Helse og helsetjenester. Innsatsen innenfor Utdanning beløp seg til 94 mill. kr. Til sammenligning ble det utført velferdsforskning for 526 mill. kr i sektoren, over fem ganger så mye som innsatsen innenfor Utdanning.

2.2 Miljøer med utdanningsforskning i 2009

Totalt ble det registrert utdanningsforskning ved 145 miljøer i UoH-sektoren og instituttsektoren i 2009, som til sammen utførte utdanningsforskning for 820 mill. kr. En fullstendig oversikt over miljøer som oppga at de hadde utdanningsforskning finnes i vedlegg 6. 120 enheter svarte på kartleggingsskjemaet. Disse 120 miljøene stod for 94 prosent av utdanningsforskningen. Resultatene fra kartleggingen kan dermed sies å være representative for utdanningsforskningen som foregikk i Norge i 2009. Til sammenligning svarte 103 miljøer i de to sektorene på spørreskjemaet i 2007, og 75 enheter var inkludert i kartleggingene både i 2007 og 2009.

Halvparten av miljøene som oppga at de hadde utdanningsforskning i 2009, brukte mellom 1 og 19 prosent av FoU-utgiftene på feltet, se tabell 2.2. 35 enheter oppga at 60 prosent eller mer av FoU-innsatsen var utdanningsforskning, av disse oppga hele 13 miljøer at all FoU-aktivitet var utdanningsforskning i 2009. De 35 "tunge" miljøene stod for 60 prosent av all utdanningsforskningen. Dette er omtrent det samme bildet som i 2007, da en fjerdedel av forskningsmiljøene stod for litt over halvparten av utdanningsforskningen. I 2009 kan det se ut som om de største utdanningsforskningmiljøene ytterligere har befestet sin posisjon på feltet.

Tabell 2.2 Miljøer med utdanningsforskning i 2009 etter institusjonstype og utdanningsforskningsandel. Antall og prosent.

	Universiteter	Høgskoler	Instituttsektoren	Totalt	Andel av total utd. forskning (prosent)
Under 20 prosent	29	28	16	73	17
20-59 prosent	11	23	3	37	23
60 prosent eller over	14	19	2	35	60
Totalt	54	70	21	145	100
<i>Svart på spørreskjema</i>	<i>42</i>	<i>60</i>	<i>18</i>	<i>120</i>	

Kilde: NIFU

Alle universitetene hadde miljøer med utdanningsforskning i 2009, det samme hadde 22 av de 23 statlige høgskolene, fire statlige vitenskapelige høgskoler og fire private vitenskapelige høgskoler med statsstøtte. Nesten halvparten av utdanningsforskningmiljøene i 2009 var registrert ved en høgskole. Noen høgskoler har levert ett

spørreskjema for hele lærestedet, både i FoU-statistikken og kartleggingen, og teller som én enhet i tabell 2.2. Samtlige lærerutdanninger og pedagogiske miljøer ved landets universiteter og høyskoler har svart på kartleggings skjemaet, mange av disse har oppgitt at 90 prosent eller mer av FoU-innsatsen i 2009 var utdanningsforskning.

Tabell 2.3 Miljøer med utdanningsforskning i 2009 etter institusjonstype og fagområde.

	Universi- teter	Høg- skoler	Institutt- sektoren	Totalt
Humaniora	9	8	1	18
Samfunnsvitenskap	31	38	17	86
Matematikk og naturvitenskap	7	2	1	10
Teknologi	3	8	1	12
Medisin og helsefag	4	14	1	19
Totalt	54	70	21	145

Kilde: NIFU

De fleste utdanningsforskningsmiljøene hadde sin faglige tilhørighet innenfor samfunnsvitenskapelige fag. Fagtilhørighet tildeles etter mestkriteriet⁸ på bakgrunn av miljøenes svar på spørreskjemaet for FoU-statistikken. Flere miljøer innenfor ulike fagområder rapporterte om utdanningsforskning i 2009, se tabell 2.3.

I 2009 rapporterte 86 samfunnsvitenskapelige miljøer om utdanningsforskning, mot 60 miljøer to år tidligere. Av disse hadde 28 miljøer pedagogikk- eller lærerutdanning som hovedfelt. Medisin og helsefag var fagområdet med nest flest miljøer med utdanningsforskning i 2009, og antallet er fordoblet fra forrige kartlegging. Det var primært sykepleierutdanninger som rapporterte om utdanningsforskning, og de fleste av disse enhetene hadde lav andel utdanningsforskning. I 2009 deltok ett medisinsk miljø i kartleggingen. Antall humaniora-miljøer som rapporterte inn utdanningsforskning er nesten fordoblet på to år, her utgjorde utdanningsforskningen en litt høyere andel av totale FoU-utgifter enn tilfellet var for helsefagene. Antall miljøer innenfor matematikk, naturfag og teknologi er omtrent det samme som i forrige kartlegging, også her er det få miljøer som har oppgitt andel utdanningsforskning over 10 prosent. Ingen miljøer innenfor landbruksfag, fiskerifag eller veterinærmedisin rapporterte om utdanningsforskning i 2009, det samme var tilfelle i 2007.

2.3 FoU-utgifter i 2009

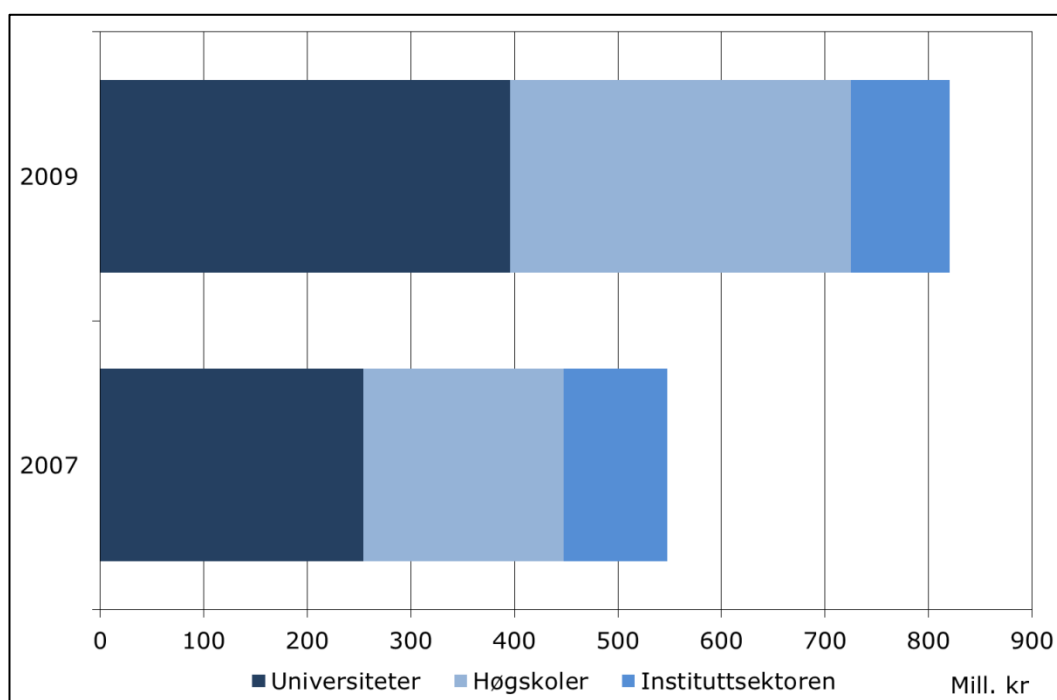
⁸ Mestkriteriet innebærer at et institutt som oppgir mer enn halvparten av FoU-virksomheten innenfor eksempelvis fysikk i FoU-statistikkens spørreskjema (spm 1.2), vil få fysikk som fagtilknytning. Tendensten til å slå sammen fagmiljøer til større institutter har medført at stadig flere institutter får fagkoden "andre og felles fag" innenfor sitt fagområde, ettersom ingen av fagene har over halvparten av FoU-virksomheten ved enheten. I tillegg rapporterer de statlige høyskolene inn FoU-statistikk på avdelingsnivå, her brukes fagkoden "andre eller felles fag". I instituttsektoren knyttes enhetene opp mot fagområde, ikke enkeltfag.

Samlet FoU-innsats innenfor utdanningsforskning beløp seg til 820 mill. kr i 2009, dette utgjorde 3,5 prosent av de totale FoU-utgiftene i UoH-sektoren og institutt-sektoren. Tilsvarende ble utdanningsforskningsinnsatsen i 2007 målt til 548 mill. kr, noe som utgjorde 2,7 prosent av den totale FoU-innsatsen i de to sektorene dette året. Imidlertid er ikke disse to beløpene direkte sammenlignbare, ettersom metoden for innsamling av data er endret, se kapittel 1.3.

145 miljøer oppga at de hadde utdanningsforskning i 2009, av disse deltok 75 enheter også i kartleggingen i 2007. Dette innebærer at 70 enheter var nye i 2009. Ettersom 103 enheter deltok i kartleggingen i 2007, oppga 28 enheter at de enten ikke hadde utdanningsforskning begge år, eller de fantes ikke lenger på grunn av omorganiseringer i sektoren. Ser vi på de 75 enhetene som var med i kartleggingen begge år, finner vi at disse utførte utdanningsforskning for 483 mill. kr i 2007 og 591 mill. kr to år senere. Miljøene har hatt en vekst i FoU-utgifter til utdanningsforskning i perioden på 22 prosent, noe som tilsvarer en gjennomsnittlig årlig realvekst i utdanningsforskningen ved disse enhetene på 10,2 prosent. Til sammenligning var den gjennomsnittlige årlige realveksten for totale FoU-utgifter i UoH-sektoren og institutt-sektoren i perioden henholdsvis 2,5 og 6 prosent. Det har dermed vært en høy realvekst i FoU-innsatsen innenfor utdanningsforskning ved enheter som har hatt utdanningsforskning i perioden 2007 til 2009.

Utviklingen fra 2007 til 2009 er ulik ved de tre institusjonstypene. Både universiteter og høgskoler har hatt en stor vekst i FoU-utgifter til utdanningsforskning, og veksten har vært størst ved høgskolene. Antall enheter som deltok i kartleggingen økte mest ved høgskolene. I instituttsektoren var antall enheter som oppga utdanningsforskning det samme begge år, men 3 færre svarte på kartleggingen i 2009 enn to år tidligere, og det ble rapportert en nedgang i FoU-utgifter til utdanningsforskning på 4 mill. kr i sektoren.

Figur 2.1 viser at universitetenes FoU-utgifter til utdanningsforskning økte fra 250 mill. kr i 2007 til nesten 400 mill. kr i 2009. Høgskolenes innsats økte fra 200 mill. kr i 2007 til 330 mill. kr i 2009, mens innsatsen ved miljøer i instituttsektoren gikk ned fra 100 mill. kr i 2007 til 96 mill. kr i 2009. Universitetene utførte litt under halvparten av utdanningsforskningen begge år. Mens høgskolene utførte litt over en tredjedel av utdanningsforskningen i 2007, var andelen steget til 40 prosent to år senere, primært på bekostning av instituttsektorens andel.

Figur 2.1 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2007 og 2009 etter institusjons-type. Mill. kr.

Kilde: NIFU

Utdanningsforskning utgjorde 3,5 prosent av FoU-utgiftene ved universitetene i 2009, tilsvarende 15,9 prosent ved høgskolene og 0,9 prosent i instituttsektoren, se tabell 2.4. Sammenlignet med 2007, er det en økning fra 2,7 prosent ved universitetene og en liten nedgang fra 1,2 prosent ved miljøer i instituttsektoren. Ved høgskolene har andelen utdanningsforskning av total FoU økt med i overkant av 5 prosentpoeng i perioden.

Tabell 2.4 ser på utdanningsforskning per hovedkilde. Offentlig finansiering inkluderer her basisbevilgninger fra departementer, midler fra Norges forskningsråd, prosjektmidler fra departementer og underliggende enheter samt midler fra fylker og kommuner. Privat finansiering inkluderer øvrige midler, herunder fra norsk næringsliv, andre nasjonale kilder (herunder ideelle organisasjoner og medisinske fonds), samt midler fra utlandet inklusive EU-kommisjonen.

Totalt ble 79 prosent av FoU-aktiviteten i UoH-sektoren og instituttsektoren finansiert av offentlige midler i 2009, de øvrige 21 prosentene av private kilder. Dette er den samme fordelingen som i 2007. Vi mangler fordeling på finansieringskilde for 4 prosent av utdanningsforskningsmidlene; dette gjelder 19 miljøer som ikke svarte på kartleggingen og som heller ikke deltok i 2007. Totalt 91 prosent av utdanningsforskningen var i 2009 finansiert av offentlige kilder. Samtidig var 4 prosent av midlene

ikke fordelt på finansieringskilde, slik at den reelle andelen kan være noen prosentpoeng høyere.

Tabell 2.4 Totale FoU-utgifter og FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2009 etter institusjonstype og hovedfinansieringskilde. Mill. kr og andel i prosent.

	Universiteter ¹	Høgskoler	Instituttsektoren	Totalt	Andel av total
Total FoU	11 351	2 069	10 263	23 683	<i>100</i>
Offentlig finansiert	10 261	1 782	6 632	18 674	<i>79</i>
Privat finansiert	1 090	288	3 631	5 009	<i>21</i>
Utdanningsforskning	396	329	96	820	<i>100</i>
Offentlig finansiert	357	308	81	746	<i>91</i>
Privat finansiert	16	14	7	36	<i>5</i>
Ufordelt	23	7	8	39	<i>4</i>
<i>Andel utdanningsforskning av total FoU</i>	<i>3,5</i>	<i>15,9</i>	<i>0,9</i>	<i>3,5</i>	

¹ Inkluderer også helseforetak med universitetssykehusfunksjoner.

Kilde: NIFU/FoU-statistikk

Ser vi på FoU-utgifter til utdanningsforskning, finner vi at andelen offentlig finansiering var den samme ved universitetene og høgskolene, 96 prosent, mot 92 prosent ved miljøene i instituttsektoren (ekskl. ufordelte midler). Andelen offentlig finansiering var med andre ord høyere innenfor utdanningsforskning enn for totale FoU-utgifter både ved universiteter, høgskoler og i instituttsektoren.

Sammenlignet med tilsvarende oversikt fra 2007, gikk andelen offentlig finansiering av utdanningsforskning litt ned ved universiteter og høgskoler, fra henholdsvis 97 og 98 prosent i 2007 til 96 prosent for begge i 2009. Samtidig økte andelen offentlig finansiering av utdanningsforskning i instituttsektoren, fra 80 prosent i 2007 til over 90 prosent i 2009.

2.4 Utdanningsforskere i 2009

Totalt ble det i kartleggingen registrert 2 074 utdanningsforskere i 2009. Dette er nesten 500 flere enn i 2007, noe som primært skyldes at antallet miljøer som deltok i kartleggingen har økt, samt at flere nye stillinger er utlyst innenfor utdanningsforskning i perioden 2008-2009. Utdanningsforskerne utgjorde 7 prosent av totalt antall forskere/faglig personale i UoH-sektoren og instituttsektoren i 2009, en økning på ett prosentpoeng i forhold til 2007.

Flest utdanningsforskere befant seg ved høgskolene i 2009, 1 196 personer. Her utgjorde utdanningsforskerne 18 prosent av forskerne/det faglige personalet. Ved universitetene utgjorde de 755 utdanningsforskerne 5 prosent av totalen, mens instituttsektorens utdanningsforskere utgjorde 1 prosent av det totale forskerpersonalet.

Utdanningsforskerne utgjorde en større andel av det totale personalet enn tilsvarende for FoU-utgifter til utdanningsforskning. Dette skyldes at utdanningsforskerne også deltar i annen type FoU, og bruker deler av sin FoU-tid innenfor andre forskningsfelt.

Tabell 2.5 Nøkkeltall for forskerpopulasjonen innenfor utdanningsforskning i forhold til totalt antall forskere/faglig personale i 2009 etter institusjonstype.

	Utdanningsforskere				Total forskerpopulasjon			
	Uni-versiteteter	Høg-skoler	Insti-tutt-sek-toren	Totalt	Uni-versiteteter	Høg-skoler	Insti-tutt-sek-toren	Totalt
Antall	755	1 196	123	2 074	14 507	6 808	8 784	30 099
Andel utdanningsforskere (%)	5	18	1	7				
Kvinneandel (%)	59	60	56	60	42	49	38	42
Andel professorer/forsker 1 ¹ (%)	14	7	18	10	17	10	18	16
Andel stipendiater (%)	20	10	5	13	29	13	7	19
Andel med doktorgrad ² (%)	46	24	44	33	64	29	45	49
Gjennomsnittsalder (år)	49	51	44	50	44	50	45	45

¹ Forskerne i instituttsektoren er delt inn i tre nivåer; forsker 1 er forskere med professorkompetanse, forsker 2 er forskere med doktorgradskompetanse og forsker 3 mangler doktorgradskompetanse. Denne inndelingen er gjort av NIFU.

² Omfatter også lisensiatgrader. Doktorgradsstipendiater er holdt utenfor ved beregning av doktorgradsandel.

Kilde: NIFU/Forskerpersonalregisteret

Tabell 2.5 viser at kvinneandelen var betydelig høyere for utdanningsforskerne enn for den totale forskerpopulasjonen ved alle institusjonstyper i 2009. I 2009 var 60 prosent av utdanningsforskerne kvinner. Andelen var omtrent den samme ved universitetene (59 prosent) og høgskolene (60 prosent) og litt lavere i instituttsektoren (56 prosent).

Samtidig var andelen professorer/forskere med professorkompetanse lavere blant utdanningsforskerne enn i populasjonen totalt. Dette gjaldt imidlertid ikke utdanningsforskingsmiljøene i instituttsektoren, der andelen forsker 1 var den samme blant utdanningsforskerne som i populasjonen totalt. Også andelen stipendiater var lavere blant utdanningsforskerne enn i den totale forskerpopulasjonen, spesielt var forskjellen stor ved universitetene.

Andelen utdanningsforskere med doktorgrad ved universitetene var betydelig lavere enn for den totale forskerpopulasjonen, 46 mot 64 prosent. Doktorgradsandelen for utdanningsforskerne i høgskolene var også lavere enn for forskerne/det faglige personalet ved denne lærestedstypen, samtidig var andelen omtrent den samme for utdanningsforskerne ved miljøene i instituttsektoren som i sektoren totalt. Utdannings-

forskerne ved universitetene var i gjennomsnitt 5 år eldre enn i den totale forskerpopulasjonen ved institusjonstypen, mens de ved høgskolene og i instituttsektoren hadde omtrent samme gjennomsnittsalder som den totale forskerpopulasjonen, ett år eldre i høgskolene og ett år yngre i instituttsektoren.

Sammenlignet med utdanningsforskerne fra 2007, hadde kvinneandelen økt med 3 prosentpoeng i 2009. Den totale andelen professorer var den samme, men andelen hadde gått ned ved universitetene og økt ved høgskolene. Andelen stipendiater av totalt antall utdanningsforskere økte fra 11 til 13 prosent. Gjennomsnittsalderen var uendret, noe som i realiteten innebærer at flere yngre utdanningsforskere har kommet til, ettersom de som var registrert i 2007 har blitt 2 år eldre.

3 FoU-innsatsen innenfor utdanningsforskning

I 2009 beløp de totale FoU-utgiftene i instituttsektoren seg til 10,3 mrd. kr, mens innsatsen i universitets- og høyskolesektoren var på 13,4 mrd. kr. Utdanningsforskning utført i de to sektorene beløp seg til 820 mill. kr, og utgjorde 3,5 prosent av den totale FoU-innsatsen i de to sektorene.

Rundt halvparten av utdanningsforskningen, i underkant av 400 mill. kr, ble dette året utført ved et miljø tilknyttet et universitet. Høgskolemiljøer stod for 40 prosent av utdanningsforskningen, og enheter i instituttsektoren bidro med de siste 10 prosentene.

3.1 Nærmere om finansieringen

Offentlige institusjoner var de viktigste bidragsyterne til utdanningsforskning i 2009, og finansierte 95 prosent av forskningen, ekskl. ufordelte midler. Ved både universiteter og høyskoler utgjorde basisbevilgningen tre fjerdedeler av utdanningsforskningen. Over 540 mill. kr av FoU-utgiftene til utdanningsforskning kom via lærestedenes basisbevilgning. Basisbevilgninger fra ulike departementer stod for 5 prosent av utdanningsforskningen ved miljøene i instituttsektoren i 2009. Ved forskningsinstituttene utgjør basisbevilgninger en mye mindre del av den økonomiske rammen enn hva tilfelle er for universiteter og høyskoler. Andelen basisbevilgning til utdanningsforskning ved forskningsinstituttene har gått ned med 3 prosentpoeng fra 2007 til 2009.

Den nest viktigste offentlige finansieringskilden i 2009 var Norges forskningsråd, som bidro med 94 mill. kr. til utdanningsforskning. Dette er 25 mill. kr mer enn i 2007. Her kan det nevnes at når universiteter og høyskoler mottar midler fra Forskningsrådet og

andre eksterne finansieringskilder, bidrar de som oftest med egne midler fra basisbevilgningen i prosjektet. Det er dermed en sammenheng mellom økningen i eksterne midler til utdanningsforskning og økningen i basisbevilgninger. I instituttsektoren er basisbevilgninger via Norges forskningsråd oppgitt sammen med øvrige prosjektmidler fra Forskningsrådet, dette ble også gjort i 2007. Mange av instituttene som har svart på denne kartleggingen, inngår i ordningen for statlig finansiering av forskningsinstitutter, og mottar basisbevilgning via Norges forskningsråd. Forskningsrådets rolle som finansieringskilde vil bli beskrevet nærmere i kapittel 3.1.1.

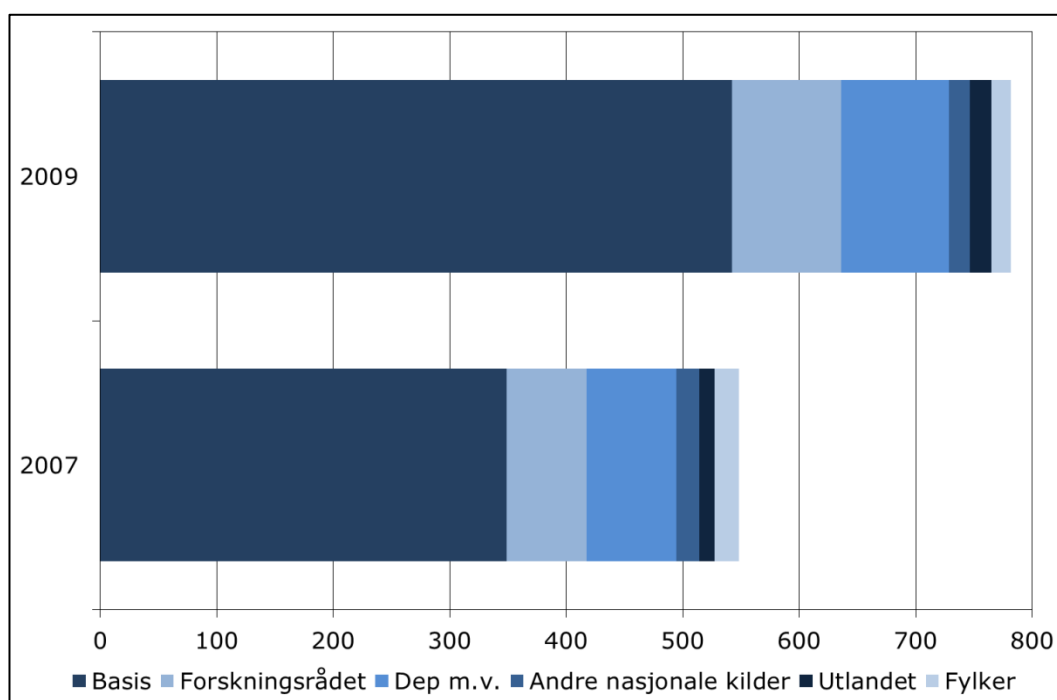
Departementer og underliggende enheter, eksklusiv basisfinansiering, bidro i 2009 med 93 mill. kr til utdanningsforskning, og var dermed den tredje viktigste finansieringskilden. Halvparten av midlene i denne kategorien var oppgitt av miljøer i instituttsektoren. Undersøkelsen spør ikke hvilke departementer det dreier seg om. UoH-miljøene som har svart på kartleggingen, har imidlertid primært mottatt departementsmidler utenom basisbevilgningen fra Kunnskapsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet (HOD), slik at det er nærliggende å tro at store deler av midlene til utdanningsforskning som er oppgitt i kategorien *Dep m.v.* i spørreskjemaet kommer fra Kunnskapsdepartementet og underliggende enheter. Av store prosjekter i 2009, kan nevnes Utdanningsdirektoratets evaluering av Kunnskapsløftet. Utdanningsdirektoratet finansierte også flere mindre FoU-prosjekter på grunnopplæringsområdet. Blant miljøene i instituttsektoren som hadde utdanningsforskning i 2009, var Kunnskapsdepartementet eneste departement som alle enhetene oppga å ha mottatt finansiering fra. Flere av institusjonene i sektoren hadde dessuten mottatt midler fra Utenriksdepartementet, HOD, Kommunal- og regionaldepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet, som også kan ha finansiert utdanningsforskning.

Fylker og kommuner er den siste finansieringskategorien innenfor offentlig finansiering. Disse bidro med 17 mill. kr til utdanningsforskning i 2009, en nedgang på 4 mill. kr fra 2007. Fylker og kommuner har dermed svekket sin rolle som finansieringskilde for utdanningsforskning i perioden.

Andre nasjonale kilder omfatter både midler fra næringslivet, ideelle organisasjoner, medisinske fond og andre fonds. Disse finansieringskildene bidro med 18 mill. kr til utdanningsforskning i 2009, hvorav næringslivet stod for en tredjedel. Utenlandske finansieringskilder bidro med 19 mill. kr, hvorav EU-kommisjonen stod for 16 mill. kr.

Figur 3.1 viser fordelingen av de ulike finansieringskildene i 2007 og 2009, ufordelte midler i 2009 holdt utenfor. Andelen basisfinansiering har økt, samtidig som andelen Departementer og underliggende enheter (*Dep m.v.*) har gått litt ned. Også andelen midler fra Norges forskningsråd, Andre nasjonale kilder og Fylker har gått ned, mens andelen utdanningsforskning finansiert fra Utlandet er uforandret.

I alt 4 prosent av FoU-innsatsen innenfor utdanningsforskning i 2009, totalt 39 mill. kr, ble ikke fordelt på finansieringskilder. Dette gjelder utdanningsforskning utført ved miljøer som oppga FoU-aktivitet innenfor det tematiske området Utdanning på FoU-statistikkens spørreskjema, men som ikke svarte på kartleggingskjemaet.

Figur 3.1 FoU-utgifter til utdanningsforskning¹ i 2007 og 2009 etter finansieringskilde. Mill. kr

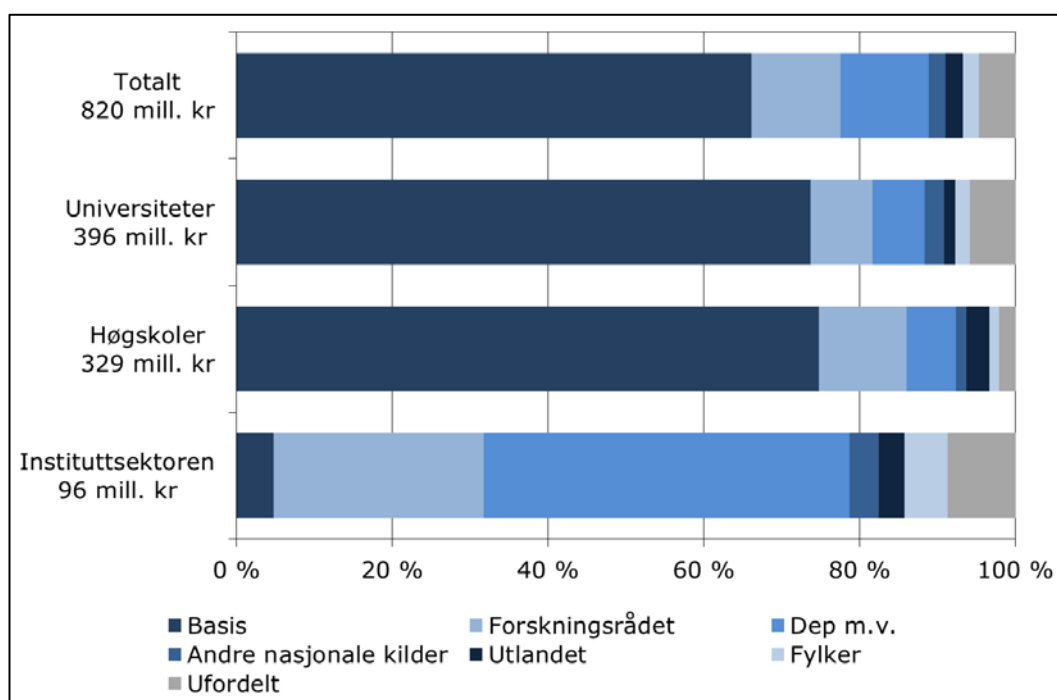
¹ Eksklusive ufordelte midler

Kilde: NIFU

Tallgrunnlaget for figur 3.1 finnes i vedleggstabell V.1.

Figur 3.2 viser fordelingen av de ulike finansieringskildene etter institusjonstype. Offentlige kilder dominerer innenfor alle institusjonstypene, men den prosentvise fordelingen varierer. Ved universitetene var midler fra departementer m.v. den viktigste eksterne finansieringskilden, fulgt av Norges forskningsråd, mens ved høgskolene finansierte Forskningsrådet en større andel av utdanningsforskningen enn departementer og underliggende enheter.

Andelen ufordelt varierte også mellom institusjonstypene. Prosentandelen ufordelte midler var størst i instituttsektoren, selv om det her var færrest enheter blant utdanningsforskingsmiljøene som ikke svarte på kartleggingen. Ved universitetene var 6 prosent av midlene til utdanningsforskning ufordelt, mens andelen ved høgskolene var 2 prosent.

Figur 3.2 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2009 etter institusjonstype og finansieringskilde. Prosent.

Kilde: NIFU

Tallgrunnlaget for figur 3.2 finnes i vedleggstabell V.2.

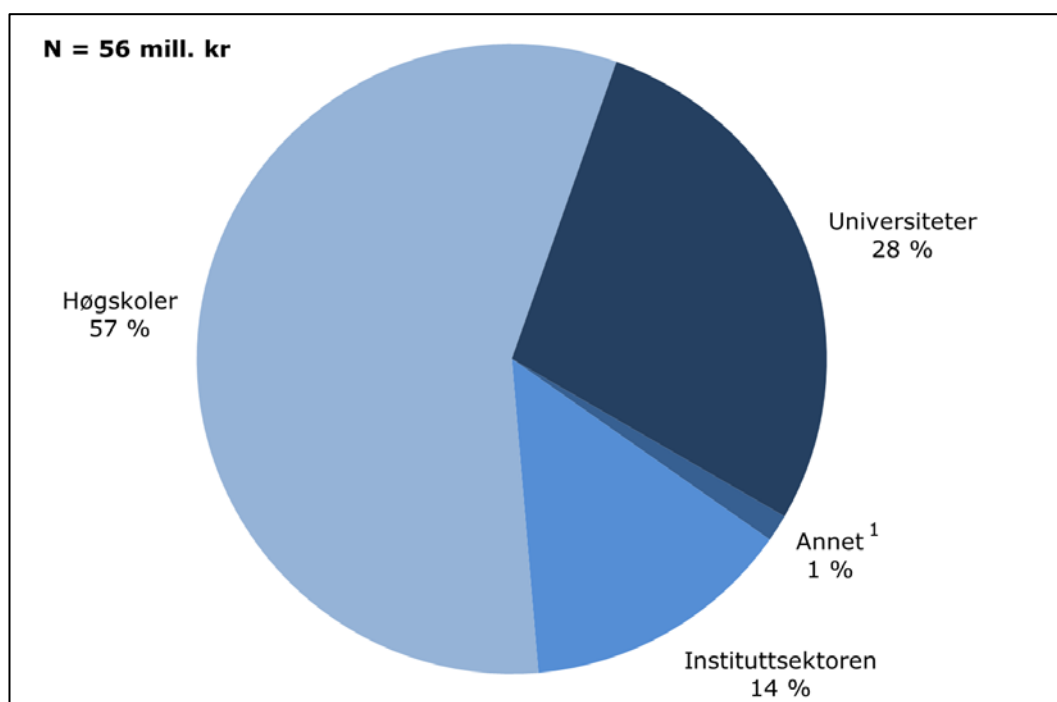
3.1.1 Norges forskningsråds rolle innenfor utdanningsforskning i 2009

Norges forskningsråd har en sentral rolle som forskningsstrategisk og rådgivende organ, men også i forhold til å utvikle og styrke faglige miljøer på utdanningsforskningsfeltet gjennom utlysning og tildeling av prosjekter. Rådet forvalter basisbevilgninger til forskningsinstitutter underlagt retningslinjer for statlig finansiering av forskningsinstitutter som tildeles etter publikasjonsindikatorer/andre indikatorer knyttet til forskning og formidling.

Forskningsrådet var den viktigste eksterne finansieringskilden av utdanningsforskning ved høgskolene, men rådet var også en sentral finansieringskilde både ved universitetene og for instituttsektorene med utdanningsforskning. Utdanningsforskningsmiljøene har oppgitt at 94 mill. kr av FoU-utgiftene til utdanningsforskning kom fra Forskningsrådet i 2009, noe som tilsvarer omtrent 2 prosent av alle FoU-utgifter finansiert av Norges forskningsråd i 2009. 37 mill. kr kanalisert gjennom Forskningsrådet ble brukt til utdanningsforskning ved høgskolene, 31 mill. kr ved universitetene og 26 mill. kr ved miljøer i instituttsektoren.

Norges forskningsråd finansierte utdanningsforskning innenfor en rekke programmer i 2009. De to viktigste var Praksisrettet FoU for barnehage, grunnsopplæring og lærerutdanning (PraksisFoU) og Norsk utdanningsforskning fram mot 2020 (Utdanning2020). PraksisFoU finansierte 32 prosjekter i 2009, mens Utdanning2020 ikke kom skikkelig i gang før i 2010, og kun finansierte ett prosjekt dette året, som de overtok fra KUL-programmet. I tillegg til disse hovedprogrammene, finansierte Forskningsrådet utdanningsforskning innenfor programmene Program for Velferd, Arbeidsliv og Migrasjon (VAM), Kjernekompetanse og verdiskaping i IKT (VERDIKT), Strategiske høgskoleprosjekter (SHP) og Fri prosjektstøtte (FRIPRO) i 2009.

Totalt utbetalte Norges forskningsråd 56 mill. kr til prosjekter definert som utdanningsforskning i 2009 til miljøer ved 12 høgskoler, 4 forskningsinstitutter og 9 universitetsmiljøer. I tillegg finansierte Norges forskningsråd den nasjonale forskerskolen i utdanningsforskning, NATED, med en bevilgningen på 3 mill. kr i 2009. Disse tallene er ikke direkte sammenlignbare med FoU-utgiftene som er oppgitt av respondentene i denne kartleggingen. Forskningsrådets bevilgningsoversikter gjengir midler som er betalt ut i prosjektet, uten at det er angitt noen FoU-andel på midlene, mens FoU-statistikken omfatter midler som faktisk er brukt til FoU. Midler utbetalt av Forskningsrådet i 2008 kan også være overført av institusjonene til det påfølgende år, og brukt i 2009, og vil dermed inngå i FoU-statistikkens tall.

Figur 3.3 Forskningsrådets utbetalinger til utdanningsforskning i 2009 etter institusjonstype. Mill. kr.

¹ Annet omfatter her et miljø som ikke er inkludert i FoU-statistikken.

Kilde: Norges forskningsråd

Figur 3.3 viser at høgskolene dominerte forskningsrådets portefølje med 57 prosent av utdanningsforskningsprosjektene, eller 32 mill. kr. Universitetsmiljøer mottok 28 prosent av midlene (18 mill. kr), miljøer i instituttsektoren 14 prosent (8 mill. kr). At høgskolenes andel av tildelingene var såpass høy, kan ha sammenheng med at de hadde høy aktivitet i programmet PraksisFoU. Forskningsrådets andre store utdanningsforskningsprogram, Utdanning2020, hadde på kartleggingstidspunktet ikke kommet skikkelig i gang. I dette programmet er det en litt annen fordeling mellom universiteter og høgskoler, slik at en ny kartlegging vil kunne gi et bedre samsvar mellom Forskningsrådets prosjektportefølje på området og resultatet i kartleggingen i forhold til mottagende institusjon.

En gjennomgang av hjemmesidene til de mest sentrale forskningsrådsprogrammene, viser at Kunnskapsdepartementet finansierte både PraksisFoU, Utdanning2020 og NATED.

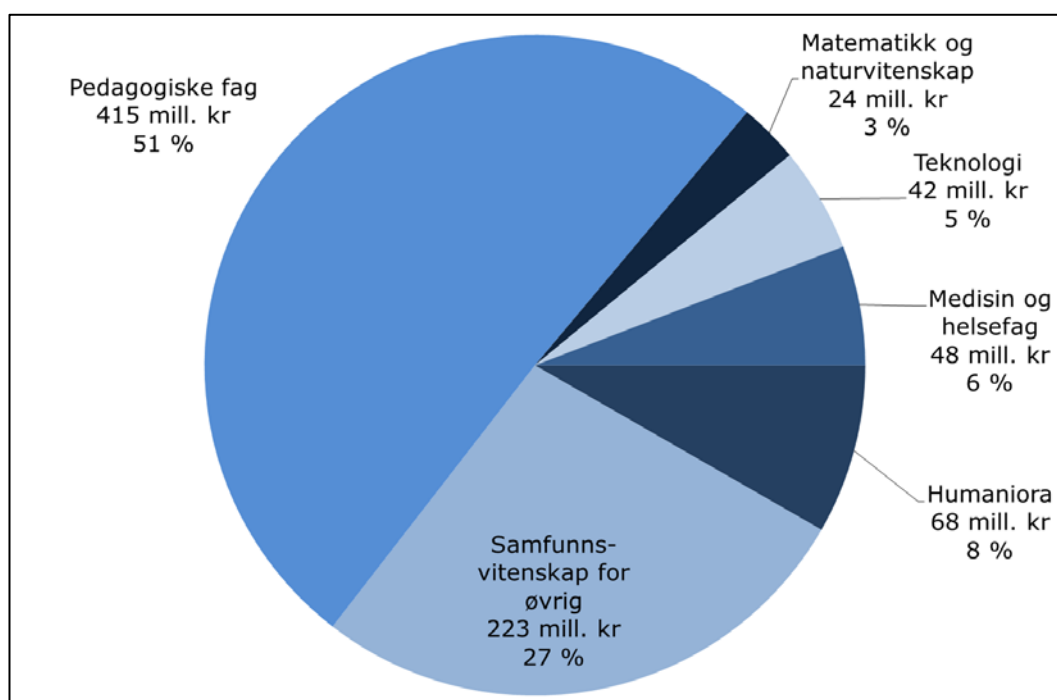
Forskningsrådet har merket sine utdanningsforskningsprosjekter med fagdisiplin.⁹ Over halvparten av midlene gikk til prosjekter innenfor pedagogiske fag, herunder spesialpedagogikk og allmennpedagogikk, samtidig som 18 prosent av prosjektene var merket med fagdidaktikk. 23 prosent av prosjektene var tverrfaglige, primært innenfor samfunnsvitenskap og humaniora.

Samtidig var det elementer av utdanningsforskning i andre prosjekter finansiert av Forskningsrådet, som ikke er med i oversikten over utdanningsforskningsprosjekter. Instituttene ved Det utdanningsvitenskapelige fakultet ved Universitetet i Oslo oppga at 90-100 prosent av FoU-innsatsen i 2009 var utdanningsforskning. Dermed vil nesten alle forskningsrådsfinansierte prosjekter ved disse enhetene kategoriseres som utdanningsforskning. Her finner vi blant annet fri prosjektstøtte fra Fagkomiteen for samfunnsvitenskap og Instituttforankrede strategiske prosjekt (ISP), i tillegg til internasjonalt samarbeid, som sammen med forskerskolen NATED utgjorde bevilgninger på over 10 mill. kr i 2009.

3.2 Fordeling på fagområder

Over tre fjerdedeler av utdanningsforskningen foregikk i 2009 naturlig nok ved miljøer som hadde hovedtyngden av sin FoU-aktivitet innenfor samfunnsvitenskapelige fag. Samfunnsvitenskapelige fag stod for over tre fjerdedeler av utdanningsforskningen i 2009, noe som var tilnærmet samme andel som i 2007. Pedagogiske miljøer, inkludert lærerutdanningene, stod for 415 mill. kr. Dette tilsvarer litt over halvparten av FoU-utgiftene til utdanningsforskning i 2009. Humaniora var det nest største fagområdet i 2009 med 8 prosent av innsatsen, fulgt av medisin og helsefag og teknologi med henholdsvis 6 og 5 prosent.

⁹ Merk at Forskningsrådets inndeling her ikke samsvarer med instituttenes fagtilhørighet, ettersom Forskningsrådet merker prosjektene.

Figur 3.4 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2009 etter fagområde. Mill. kr og prosent.

Kilde: NIFU

Her har det skjedd en endring siden 2007, da var matematikk og naturvitenskap det nest største fagområdet innenfor utdanningsforskning. Mens miljøer innenfor matematikk og naturfag oppga at de hadde brukt 45 mill. kr til utdanningsforskning i 2007, oppga de 24 mill. kr i 2009. Noe av nedgangen innenfor matematikk og naturvitenskap skyldes at flere miljøer har skiftet fagområdetilhørighet mellom 2007 og 2009, primært fra matematikk og naturvitenskap til teknologi.

Tabell 3.1 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2009 etter institusjonstype og fagområde. Mill. kr

	Universiteter	Høgskoler	Institutt-sektoren	Totalt
Humaniora	35	31	:	68
Samfunnsvitenskap	311	252	75	638
Matematikk og naturvitenskap	20	:	:	24
Teknologi	13	16	:	42
Medisin og helsefag	17	28	:	48
Totalt	396	329	96	820

Kilde: NIFU

Tabell 3.1 viser fordelingen av FoU-utgifter til utdanningsforskning på fagområde og institusjonstype. Av tabellen ser vi at utdanningsforskning utført ved samfunnsfaglige enheter utgjorde tilnærmet samme andel av total utdanningsforskning ved alle institusjonstyper.

4 Forskningsområder og forskningsaktiviteter

I 2009-kartleggingen er forskningsområde og forskningsaktivitet innenfor utdanningsforskning krysset i en matrise. Hensikten med denne øvelsen er å identifisere forskningsområder og forskningsaktiviteter med stor FoU-innsats, samt "hvite flekker på kartet" hvor det bør vurderes å øke innsatsen. Vi understreker igjen at svarene bygger på respondentenes skjønn, og at det kan være vanskelig å fordele aktiviteten i en matrise slik vi ber om.

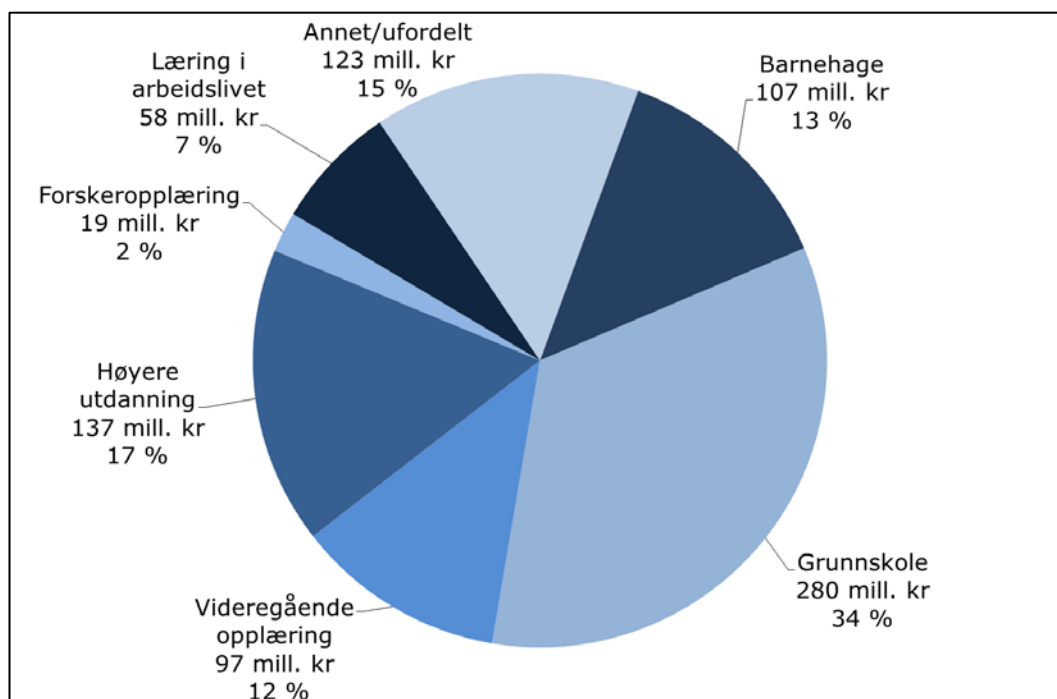
4.1 Forskningsområder

De sju forskningsområdene som er definert i 2009-kartleggingen av norsk utdanningsforskning er 1) Barnehage, 2) Grunnskole, 3) Videregående opplæring, 4) Høyere utdanning, 5) Forskeropplæring og 6) Læring i arbeidslivet, samt 7) Annet/ufordelt. Spørreskjemaet er litt endret i forhold til 2007, da var Grunnskole og Videregående opplæring samlet i kategorien Grunnopplæring.

I kategorien Annet ble respondentene bedt om å spesifisere nærmere. Eksempler på områder som ble nevnt i spørreskjemaet er rehabilitering, helse, nordisk kulturhistorie, kirke, grunnlagsforskning innenfor utdanningsforskning, kulturskole, kunstformidling, uorganisert/fritid og museum/kultur. Vi har ikke forsøkt å fordele disse på forskningsområder, ettersom de ikke entydig tilhører et av områdene.

Grunnskole var det største forskningsområdet innenfor utdanningsforskningen i 2009, med en FoU-innsats på 280 mill. kr. Høyere utdanning var det nest største området, fulgt av Barnehage. I alt 123 mill. kr var enten klassifisert som Annet i spørreskjemaet, eller ikke fordelt på områder. Utdanningsforskning ved miljøer som svarte på

FoU-skjemaet men som ikke deltok i kartleggingen er også plassert i denne kategorien, noe som medfører at Annet/ufordelt blir det fjerde største området.

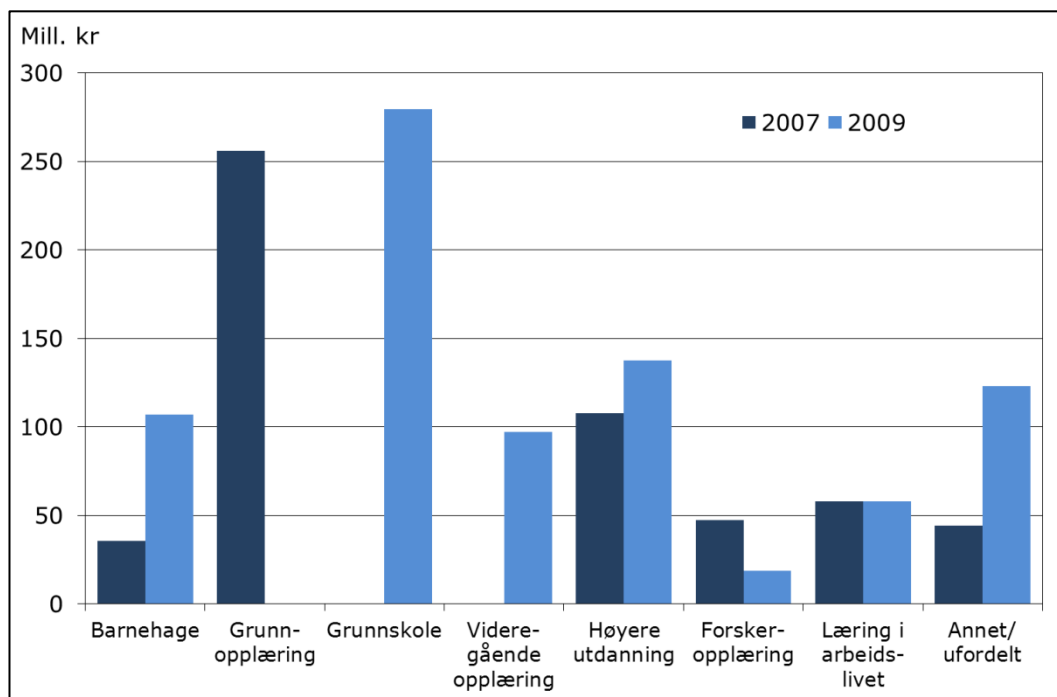
Figur 4.1 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2009 etter forskningsområde. Mill. kr og prosent.

Kilde: NIFU

Ser vi på antall miljøer som har oppgitt FoU-aktivitet i de ulike områdene, finner vi at flest enheter hadde utdanningsforskning innenfor Høyere utdanning, 71 av 120 miljøer. Dernest følger Grunnskole og Videregående opplæring med henholdsvis 59 og 55 miljøer. 20 miljøer oppga at de hadde utdanningsforskning knyttet til Forskeropplæring, 34 innen Læring i arbeidslivet og 42 på barnehageområdet. Det er dermed flere miljøer innen forskning på Høyere utdanning enn innen Grunnskole, men innsatsen i grunnskolemiljøene var større målt i FoU-årsverk og FoU-utgifter.

I 2007 var Grunnopplæring det største forskningsområdet innenfor utdanningsforskning, med nesten halvparten av FoU-innsatsen. Summerer vi Grunnskole og Videregående opplæring i 2009, stod disse to områdene for til sammen litt under halvparten av innsatsen. Fra å være det minste området i 2007, var Barnehage i 2009 det tredje største. Barnehageområdet har hatt den prosentvis største veksten i FoU-utgifter i to-års-perioden. Samtidig er innsatsen innenfor Forskeropplæring kraftig redusert, fra 47 mill. kr i 2007 til 19 mill. kr i 2009. Her misforstod muligens noen miljøer i 2007; ut i fra tilbakemeldinger fra respondentene i 2009, hadde enkelte feilaktig rapportert oppfølging av instituttets doktorgradsstipendiater som utdanningsforskning innenfor

forskningsområdet Forskeropplæring, selv om stipendiatene forsket på helt andre fagfelt. Dette innebærer at tallet fra 2007 er for høyt, men det kan heller ikke utelukkes at det har vært en reell nedgang i forskningsinnsatsen på feltet i perioden.

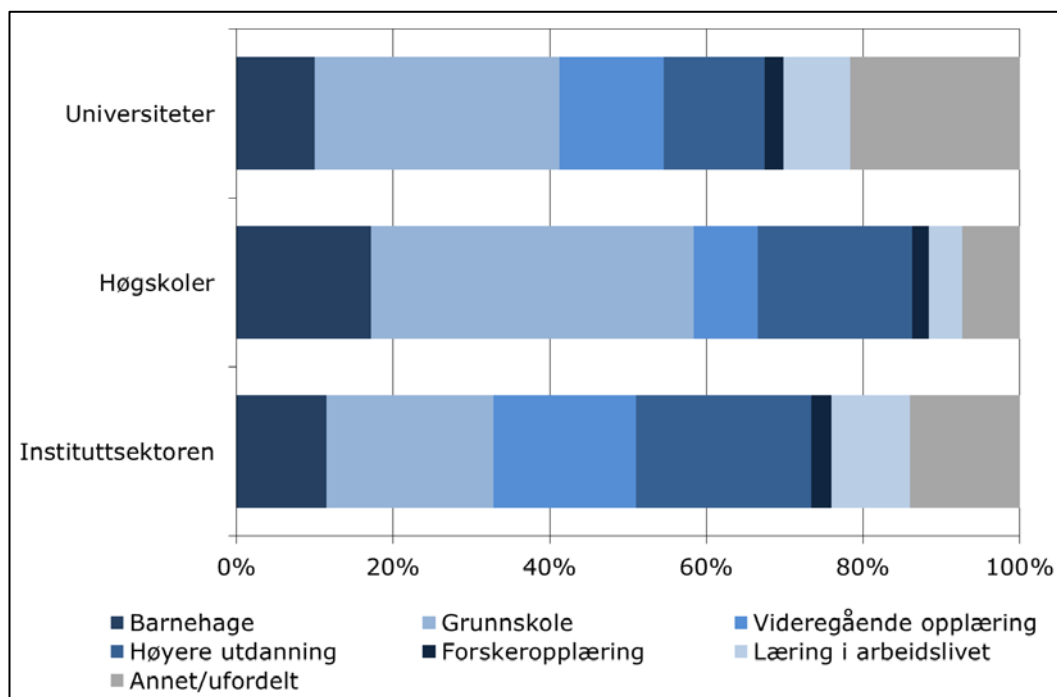

Figur 4.2 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2007 og 2009 etter forskningsområde. Mill. kr.

Kilde: NIFU

Tallgrunnet for figur 4.2 finnes i vedleggstabell V.3.

Ser vi på fordelingen på forskningsområder ved de tre institusjonstypene, finner vi at Grunnskole var det største området ved universitetene og høgskolene i 2009, med henholdsvis tretti og førti prosent av utdanningsforskningen. Ved enhetene i instituttsektoren var Høyere utdanning samlet sett det største forskningsområdet, tett fulgt av Grunnskole. Høyere utdanning var det nest største forskningsområdet både ved høgskolene og ved universitetene. Barnehage var det tredje største området ved høgskolene, med nesten 17 prosent av utdanningsforskningssatsen.

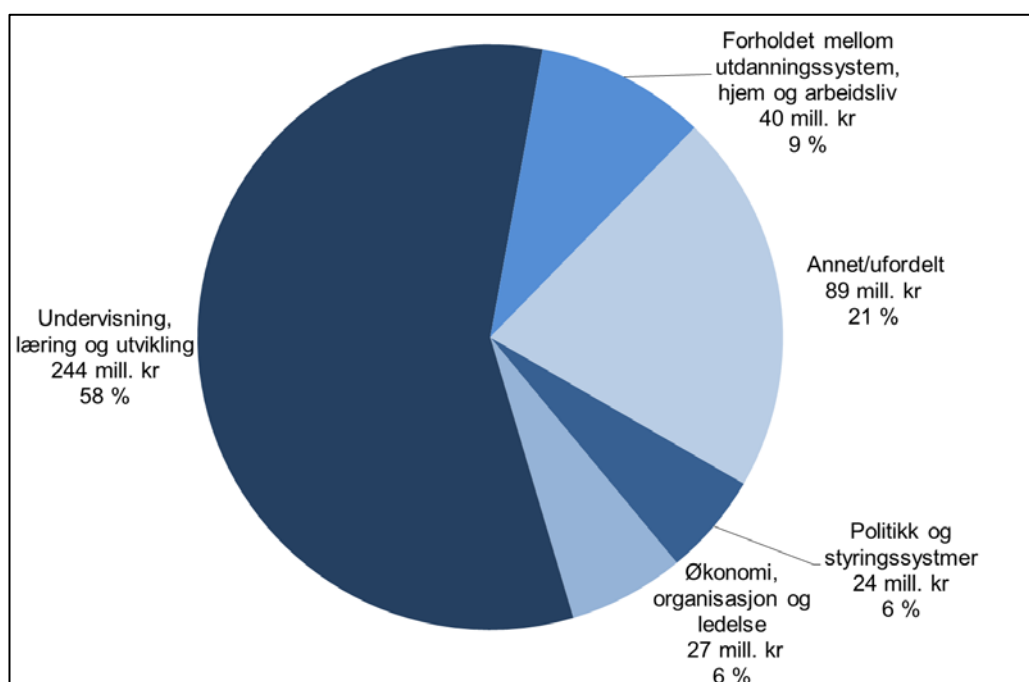
Figur 4.3 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2009 etter forskningsområde og institusjonstype. Prosent.

Kilde: NIFU

4.2 Forskningsaktiviteter

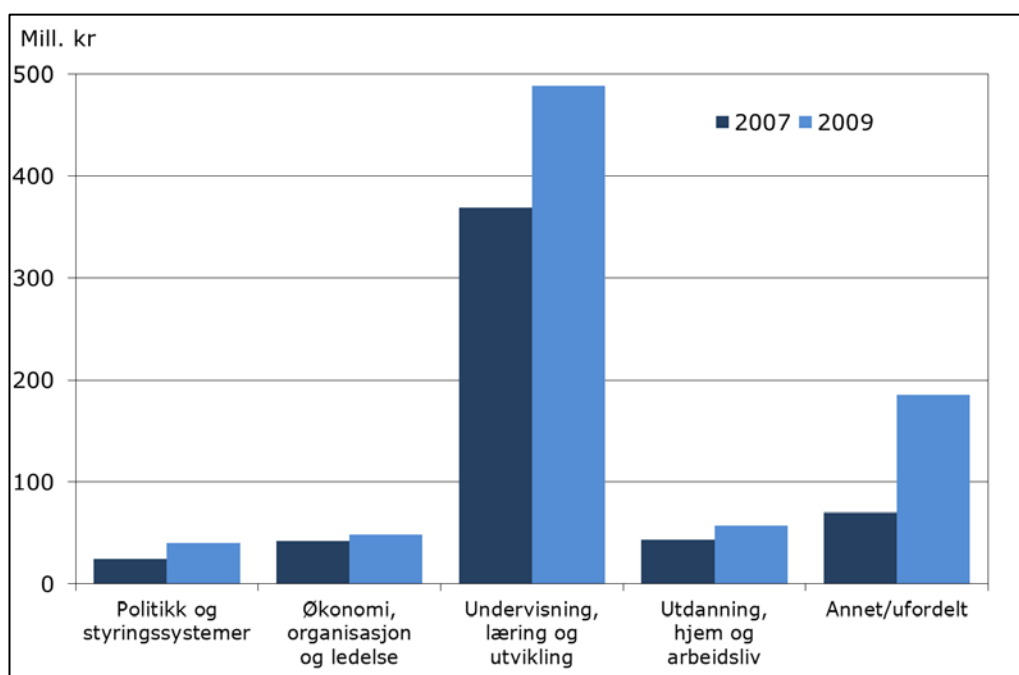
De fire forskningsaktivitetene som er definert i 2009-kartleggingen av norsk utdanningsforskning er 1) Politikk og styringssystemer, 2) Økonomi, organisasjon og ledelse, 3) Undervisning, læring og utvikling og 4) Forholdet mellom utdanningssystem, hjem og arbeidsliv, i tillegg til kategorien 5) Annet/ufordelt. Som for forskningsområdene ble respondentene her bedt om å spesifisere hvis de oppga aktivitet innenfor kategorien Annet, og eksempler på aktiviteter som ble nevnt er integrering/likestilling, dysleksi, praksis og frafall. Vi har ikke forsøkt å fordele disse på forskningsaktiviteter, ettersom de ikke entydig tilhører en av kategoriene.

Hovedtyngden av utdanningsforskningen var konsentrert om Undervisning, læring og utvikling, se figur 4.4. 489 mill. kr, eller 59 prosent, ble brukt på denne forskningsaktiviteten i 2009. De tre øvrige forskningsaktivitetene utgjorde alle rundt 5 prosent av totalen, eller mellom 41 og 57 mill. kr. Nesten en fjerdedel av midlene, 186 mill. kr var ikke fordelt på utdanningsforskningsaktivitet, og det er derfor en relativt stor grad av usikkerhet knyttet til fordelingene på forskningsaktivitet.

Figur 4.4 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2009 etter forskningsaktivitet. Mill. kr og prosent.

Kilde: NIFU

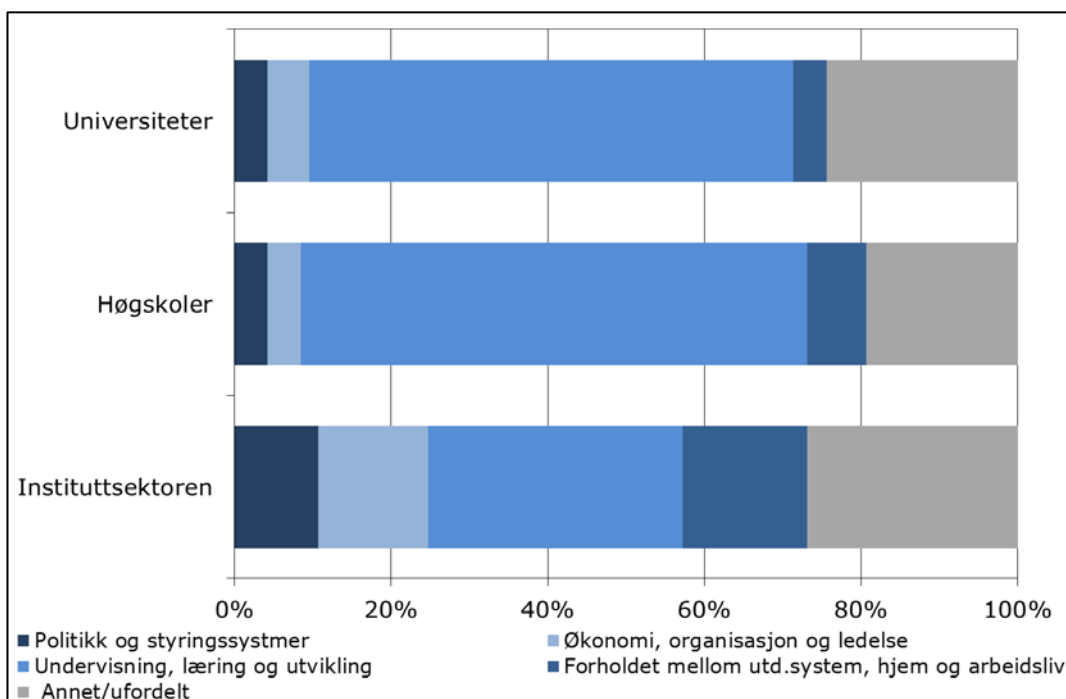

Figur 4.5 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2007 og 2009 etter forskningsaktivitet. Mill. kr.

Kilde: NIFU

Undervisning, læring og utvikling var også den største aktiviteten i 2007, og samtidig den forskningsaktiviteten som hadde størst vekst fra 2007 til 2009. Veksten kan primært tilskrives at mange nye enheter har rapportert om utdanningsforskning i 2009 enn to år tidligere, og det synes klart at disse nye enhetene også har fokusert på Undervisning, læring og utvikling i sin utdanningsforskning. For de øvrige forskningsaktivitetene har det vært en moderat vekst i alle kategoriene.

Det var relativt små forskjeller i fordelingen på forskningsaktiviteter mellom de tre institusjonstypene, Undervisning, læring og utvikling var størst ved alle tre. Imidlertid var Undervisning, læring og utviklings' dominans som forskningsfelt størst i høgskole-ene. Forholdet mellom utdanningssystem, hjem og arbeidsliv var mer sentralt i instituttsektoren enn ved universiteter og høgskoler, det samme gjaldt Politikk og styringssystemer. Samtidig var andelen ufordelt stor for alle tre lærestedstyper, og en fordeling av disse midlene vil kunne endre bildet.

Figur 4.6 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2009 etter forskningsaktivitet og institusjonstype. Prosent.

Kilde: NIFU

4.3 Forholdet mellom forskningsområder og forskningsaktiviteter

Hensikten med å krysse forskningsområde og forskningsaktivitet var som nevnt tidligere å identifisere områder med mye utdanningsforskning, samt "hvite flekker på kartet". Undersøkelsen avdekker at innsatsen i 2009 var spesielt stor på områdene Grunnskole og Høyere utdanning. Dessuten var utdanningsforskningen spesielt fokusert på én forskningsaktivitet; Undervisning, læring og utvikling. Samtidig er det ikke nødvendigvis misforhold mellom hva de ulike utdanningsområdene trenger kunnskap om, og hva det forskes på.

Grunnskoleområdet var det største forskningsområdet i kartleggingen, med en innsats på 280 mill. kr. Samtidig var det innenfor dette området at forskningsinnsatsen var mest konsentrert om én forskningsaktivitet; over 80 prosent av innsatsen, ufordelte midler på området holdt utenfor, fant sted innenfor Undervisning, læring og utvikling. Målt i FoU-utgifter var det også en viss innsats innenfor de øvrige forskningsaktivitetene på området. Grunnskoleområdet hadde den høyeste FoU-innsatsen innenfor forskning på Forholdet mellom utdanningssystem, hjem og arbeidsliv, samt innenfor Økonomi, organisasjon og ledelse.

Høyere utdanning var det nest største forskningsområdet innenfor utdanningsforskningen i 2009. Her fokuserte forskningen på Undervisning, læring og utvikling, over tre fjerdedeler av FoU-utgiftene ble brukt på dette feltet. Samtidig var forskningsmiljøene med aktivitet innenfor Høyere utdanning også opptatt Politikk og styringssystemer.

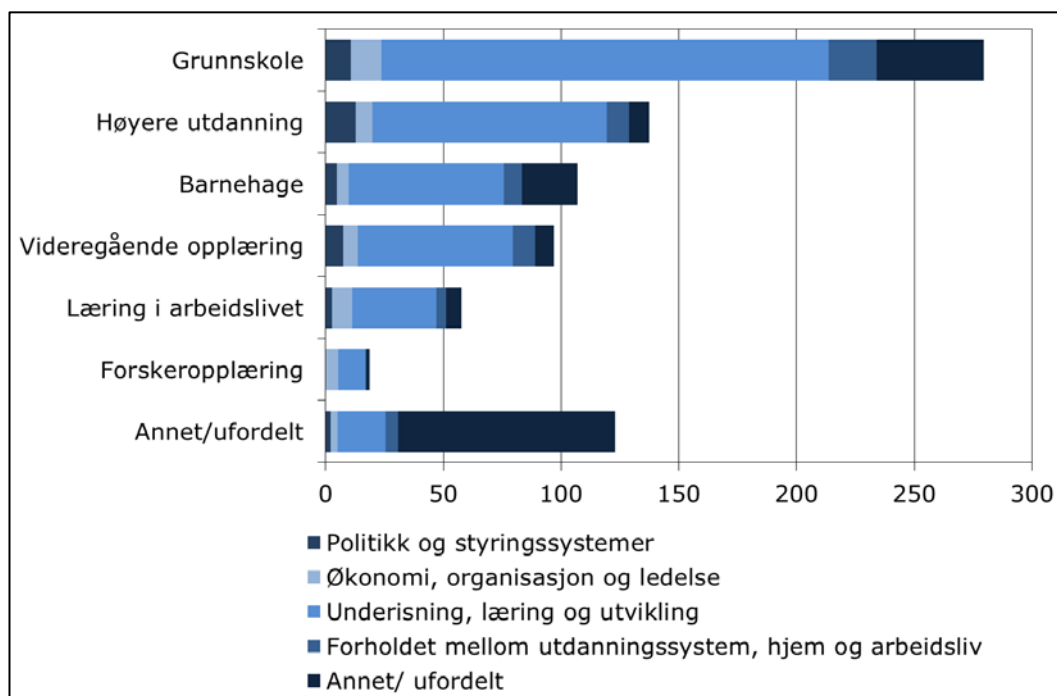
Barnehageområdet blir behandlet særskilt i kapittel 8, men det kan nevnes her at også på dette området var Undervisning, læring og utvikling sentralt.

Videregående opplæring skiller seg ut med den prosentvis største innsatsen innenfor Forholdet mellom utdanningssystem, hjem og arbeidsliv. Men også her var Undervisning, læring og utvikling det sentrale fokuset for forskningen, nesten tre fjerdedeler prosent av FoU-utgiftene (ekskl. annet/ufordelt) ble brukt på denne forskningsaktiviteten.

Innenfor området Læring i arbeidslivet, det nest minste forskningsområdet i 2009, var forskningsinnsatsen lav i forhold til Politikk og styringssystemer og i Forholdet mellom utdanningssystem, hjem og arbeidsliv. Også på dette området dreide det meste av innsatsen seg om Undervisning, læring og utvikling.

Forskeropplæring var det minste forskningsområdet i 2009. Mesteparten av forskningsfokuset på området var knyttet til Undervisning, læring og utvikling, det ble også brukt midler i forhold til Økonomi, organisasjon og ledelse av forskeropplæringen. Forskning på Politikk og styringssystemer knyttet til forskeropplæringen, samt Forholdet mellom utdanningssystem, hjem og arbeidsliv, var nesten fraværende.

Undervisning, læring og utvikling var størst innenfor samtlige områder, se figur 4.7. Innenfor Grunnskole, Barnehage og Høyere utdanning dreide over tre fjerdedeler av forskningen seg om denne aktiviteten. Økonomi, organisasjon og ledelse var en relativt sentral forskningsaktivitet innenfor Forskeropplæringen og i forhold til Læring i arbeidslivet, samtidig som Forholdet mellom utdanningsystem, hjem og arbeidsliv i noen grad ble studert innenfor Videregående opplæring, Grunnskole og Læring i arbeidslivet. Tilsvarende gjaldt Politikk og styringssystemer innenfor Høyere utdanning og Videregående opplæring. Det ble forsket på Økonomi, organisasjon og ledelse innenfor alle områdene, men innsatsen var prosentvis relativt liten på alle områder med unntak av Forskeropplæring og Læring i arbeidslivet. Ingen av miljøene som svarte på kartleggingen oppga at de i 2009 hadde forsket på Politikk og styringssystemer innenfor Forskeropplæringen. Forholdet mellom utdanningsystem, hjem og arbeidsliv var nesten fraværende innenfor Forskeropplæring, men også overraskende lite på området Læring i arbeidslivet.

Figur 4.7 FoU-utgifter til utdanningsforskning per forskningsområde i 2009 etter forskningsaktivitet. Mill. kr.

Kilde: NIFU

Grunnlagstall for figur 4.7 finnes i vedleggstabell V.4.

“Hvite flekker på kartet”, det vil si områder med lav eller ingen forskningsinnsats i 2009, finner vi dermed for Politikk og styringssystemer og Forholdet mellom utdanningsystem, hjem og arbeidsliv i Forskeropplæringen. Det samme gjelder Politikk og

styringssystemer innenfor Læring i arbeidslivet. Men det er også mange andre felt med lav innsats; forskningsaktiviteten Politikk og styringssystemer ble kun oppgitt undersøkt av et visst omfang innenfor Høyere utdanning. Grunnskoleområdet var det eneste området med forskningsaktivitet av et visst omfang knyttet til Forholdet mellom utdanningssystem, hjem og arbeidsliv og Økonomi, organisasjon og ledelse, her var innsatsen begrenset på alle de andre områdene.

5 Personalsituasjonen i norsk utdanningsforskning

Spørreundersøkelsen har kartlagt antall utdanningsforskere i 2009, ved at alle miljøene fikk tilsendt en liste med forskere/faglig personale registrert i Forskerpersonalregisteret per 1. oktober 2009. Enhetene ble her bedt om å merke de som hadde deltatt i utdanningsforskning. I dette kapitlet presenteres kjennetegn ved populasjonen av utdanningsforskere.¹⁰

Rundt 2100 personer deltok i utdanningsforskning i 2009. Dette er 500 flere enn i 2007. Den store økningen skyldes som nevnt innledningsvis at flere miljøer svarte på kartleggingen i 2009 enn to år tidligere; antall utdanningsforskere ved den enkelte enhet har ikke økt nevneverdig. Kun de miljøene som svarte på kartleggingen har levert personaloversikter. For 6 miljøer som deltok i 2007, men ikke svarte i 2009, er personallistene fra 2007 brukt for å identifisere utdanningsforskere i 2009. For 19 miljøer med utdanningsforskning har vi ikke opplysninger om personale.

Kartleggingen fra 2007 slo fast at det var enkelte kjennetegn ved populasjonen av utdanningsforskere; kvinneandelen var høy, de var en del eldre enn gjennomsnittet i UoH-sektoren og instituttsektoren, andelen professorer og stipendiater var lavere enn i forskningspopulasjonen totalt, samtidig som andelen forskere/faglig personale med doktorgrad var lavere. I kapittel 2 slo vi fast at dette langt på vei også ser ut til å gjelde for 2009-populasjonen av utdanningsforskere. Dette kapitlet vil undersøke sektorvise forskjeller og likheter mellom forskere/faglig personale som deltok i utdanningsforskning i 2009.

¹⁰ Miljøene med utdanningsforskning rapporterte inn navn og stilling for forskere/faglig personale som deltok i utdanningsforskning i 2009. Disse listene er sammenholdt med NIFUs Forskerpersonalregister.

Høgskolene hadde flest utdanningsforskere i 2009, i underkant av 1200 personer, universitetene hadde om lag 760 utdanningsforskere, og 120 var tilsatt i instituttsektoren. Høgskolen i Oslo var med sine 223 utdanningsforskere det lærestedet som hadde flest utdanningsforskere i 2009, se tabell 5.1. Universitetet i Oslo var det nest største lærestedet målt i antall utdanningsforskere (214), fulgt av Universitetet i Stavanger (139), NTNU (135), Universitetet i Tromsø (119) og Høgskolen i Vestfold (107).

Tabell 5.1 Utdanningsforskere i 2009 etter lærested/institusjonstype.

Institusjon	Antall utd.-forskere	Totalt antall enheter
Universitetet i Bergen	52	7
Universitetet i Oslo	214	12
Universitetet i Tromsø	119	3
NTNU	135	13
UMB	21	1
Universitetet i Stavanger	139	6
Universitetet i Agder	75	3
<i>Sum universiteter</i>	<i>755</i>	<i>45</i>
Vitenskapelige høgskoler m.fl.	127	10
Store statlige høgskoler ¹	694	28
<i>Herav Høgskolen i Oslo</i>	<i>223</i>	<i>8</i>
<i>Høgskolen i Vestfold</i>	<i>107</i>	<i>2</i>
<i>Høgskolen i Hedmark</i>	<i>90</i>	<i>2</i>
Mellomstore statlige høgskoler ²	296	18
Små statlige høgskoler ³	79	8
<i>Sum høgskoler</i>	<i>1 196</i>	<i>64</i>
Instituttsektoren	123	18
Totalt	2 074	127

¹ Vitenskapelige høgskoler m.fl. omfatter Norges Handelshøyskole, Norges idrettshøgskole, Norges musikkhøgskole, Det teologiske menighetsfakultet, Diakonhjemmet høgskole, NLA Høgskolen, Forsvarets høgskole og Dronning Mauds minne høgskole for førskolelærerutdanning.

² Store statlige høgskoler omfatter høgskoler med 250 eller flere vitenskapelig/faglig ansatte, det vil si Høgskolen i Oslo, Høgskolen i Bergen, Høgskolen i Sør-Trøndelag, Høgskolen i Telemark, Høgskolen i Bodø (nå Universitetet i Nordland), Høgskolen i Østfold, Høgskolen i Hedmark og Høgskolen i Vestfold.

³ Mellomstore statlige høgskoler omfatter høgskoler med mellom 150 og 250 vitenskapelig/faglig ansatte, det vil si Høgskolen i Nord-Trøndelag, Høgskolen i Akershus, Høgskolen i Volda, Høgskolen i Sogn og Fjordane, Høgskolen i Lillehammer, Høgskolen i Buskerud, Høgskolen Stord/Haugesund og Høgskolen i Finnmark.

⁴ Små statlige høgskoler omfatter høgskoler med færre enn 150 vitenskapelig/faglig ansatte, det vil si Høgskolen i Gjøvik, Høgskolen i Narvik, Høgskolen i Molde, Høgskolen i Nesna og Høgskolen i Harstad.

Kilde: NIFU

Tabell 5.1 viser for øvrig at de store statlige høgskolene hadde flest utdanningsforskere og flest miljøer som var involvert i utdanningsforskning. NTNU hadde flest

utdanningsforskingsmiljøer av lærestedene i undersøkelsen, her var Program for lærerutdanning (PLU) og Institutt for pedagogikk de to største miljøene. Ved Universitetet i Oslo dominerte instituttene tilknyttet Fakultet for utdanningsvitenskap, og ved Universitetet i Tromsø var nesten alle utdanningsforskerne tilknyttet Institutt for pedagogikk og lærerutdanning. Dette instituttet består av gamle Institutt for pedagogikk ved Universitetet i Tromsø og Avdeling for lærerutdanning ved Høgskolen i Tromsø, som ble slått sammen i 2009.

Ved de statlige høgskolene var det i første rekke lærerutdanningene som oppga at de hadde mange utdanningsforskere. Ved Høgskolen i Oslo var to tredjedeler av lærestedets utdanningsforskere tilsatt ved Avd. for lærerutdanning og internasjonale studier. Også Avd. for lærerutdanning ved Høgskolen i Vestfold rapporterte inn mange utdanningsforskere, sammen med Avd. for lærerutdanning og naturvitenskap ved Høgskolen i Hedmark og Avd. for lærerutdanning ved Høgskolen i Bergen.

5.1 Stillingsstruktur

I 2009 var 81 prosent av utdanningsforskerne tilsatt i faste stillinger, det vil si professor, førsteamanuensis, høgskoledosent, førstelektor, amanuensis, universitets- og høgskolelektor, mens 19 prosent hadde midlertidige stillinger, herunder doktorgradstipendiat, postdoktor, forskerstilling og vitenskapelig assistent/ forskningsassistent.

Universitets- og høgskolesektoren og instituttsektoren har til dels svært forskjellige stillingsstrukturer, som ikke er like enkle å sammenligne. Samtidig har forskningsinstituttene og UoH-institusjonene forskjellig innretning på sin aktivitet. Der universitetene og høgskolene har tre primær oppgaver; undervisning, forskning og formidling, dreier aktiviteten i instituttsektoren seg om forskning og formidling, en del institusjoner har også forvaltningsoppgaver. Dette gjenspeiles i stillingsstrukturene, der instituttsektoren ikke opererer med undervisningsstillinger. Universitetene og høgskolene benytter de samme stillingstitlene og -kodene, men sammensetningene av personalet er forskjellig. Ved universitetene dominerer professor- og førsteamanuensisstillinger, og det er få førstelektorer og universitetslektorer. Ved høgskolene er derimot høgskolelektor den mest brukte stillingen, og i 2009 var det flere førstelektorer enn professorer ved denne lærestedstypen.

Forskningsinstituttene har ikke noen samordnet stillingsstruktur på samme måte som institusjonene i UoH-sektoren. Sektoren består av mange heterogene forskningsinstitusjoner og andre institusjoner med FoU, med egne stillingssystemer og opprykksordninger. Unntaket er statlig eide forskningsinstitutter, som bruker de samme stillingskodene for forskerstillinger som er i bruk ved universiteter og høgskoler.

For å muliggjøre sammenligning mellom institutter i instituttsektoren og i forhold til UoH-sektoren, har NIFU foretatt en tredeling av forskerpersonalet etter modell av de samfunnsvitenskapelige forskningsinstituttene; forsker 1, forsker 2 og forsker 3. Forsker 1 har professorkompetanse, mange av disse har bistilling som professor II i

UoH-sektoren, de har doktorgradskompetanse og/eller lang fartstid i forskningssystemet. Forsker 2 har minimum doktorgradskompetanse, mens forsker 3 ikke har dette. Denne tredelingen av forskerpersonalet i instituttsektoren kan til en viss grad sammenlignes med stillinger med samme krav til kompetanse i UoH-sektoren.

Tabell 5.2 viser utdanningsforskere per institusjonstype og stilling. Her er forsker 1 med professorkompetanse sidestilt med professor I, forsker 2 med doktorgradskompetanse er sidestilt med førsteamanuensis og forsker 3 med amanuensis. I tillegg kommer postdoktorer og doktorgradsstipendiater som har sitt daglige arbeidssted ved en institusjon i instituttsektoren. Tabellen inkluderer 15 utdanningsforskere som per 01.10.2009 var tilsatt i stillinger som ikke kategoriseres som forskere/faglig personale.

Tabell 5.2 Utdanningsforskere i 2009 etter stillingskategori og institusjonstype. Antall og prosent.

	Univer- siteter	Høg- skoler	Institutt- sektoren	Totalt	Prosent
Professor I	106	80	22	208	10
Høgskoledosent	9	16		25	1
Leder	15	6		21	1
Førsteamanuensis	169	231	55	455	22
Amanuensis	10	3	35	48	2
Førstelektor	66	161		227	11
Univ./høgskolelektor m.fl.	156	535		691	33
Sum faste forskere/faglig personale	531	1 032	112	1 675	81
Post.doc.	13	4		17	1
Forskere	50	34		84	4
Stipendiat	150	116	6	272	13
Vit.ass.	5	3	3	11	1
Sum midlertidige stillinger	218	157	9	384	19
Sum forskere/Faglig personale	749	1 189	121	2 059	99
Øvrige stillinger	6	7	2	15	1
Totalsum	755	1 196	123	2 074	100

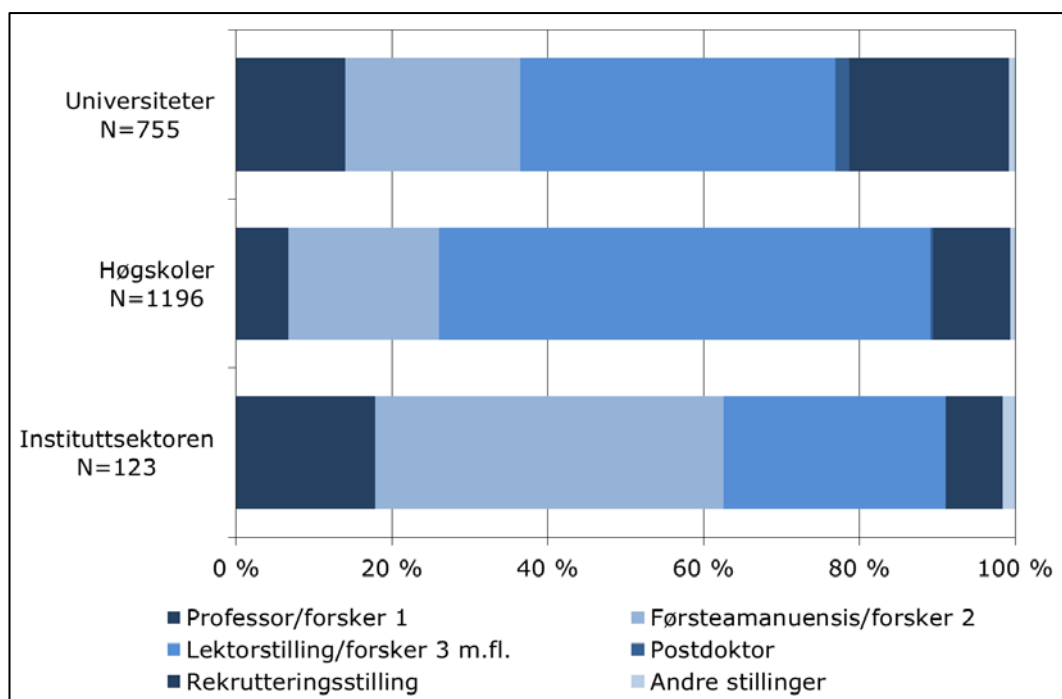
¹ Omfatter høgskolelærere og teknisk/administrative stillinger

Kilde: NIFU

Universitets- og høgskolelektor var den største stillingskategorien blant utdanningsforskere i 2009. Personer i disse stillingene har en lavere FoU-andel enn hva tilfellet er for professorer og førsteamanuenser, ettersom undervisning er deres primære oppgave. Det var også flere tilsatte i denne stillingskategorien ved høgskolene enn ved universitetene, se figur 5.1. Samlet ble det registrert 208 utdanningsforskere med professorkompetanse i 2009. Universitetene hadde flest professorer innenfor utdanningsforskning, men andelen utdanningsforskere med professorkompetanse var likevel størst i instituttsektoren.

Andelen utdanningsforskere i førsteamanuensis/forsker 2-stilling var størst i instituttsektoren, men det var flest førsteamanuenser blant utdanningsforskerne ved høgskolene. 22 prosent av utdanningsforskerne var registrert i disse to stillingene i 2009.

Antall postdoktorer var relativt lavt innenfor utdanningsforskning i 2009, kun 1 prosent av forskerpopulasjonen på feltet. Til sammenligning utgjorde postdoktorene 5 prosent av forskerne/det faglige personalet i UoH-sektoren og instituttsektoren i 2009. Det er spesielt innenfor matematikk, naturvitenskap og teknologi, samt medisin og helsefag, at antallet postdoktorer er høyt. Innenfor samfunnsvitenskapelige fag, som det er mer naturlig å sammenligne populasjonen av utdanningsforskere med, utgjorde postdoktorene 3 prosent.

Figur 5.1 Utdanningsforskere i 2009 etter stillingskategori og institusjonstype. Prosent.

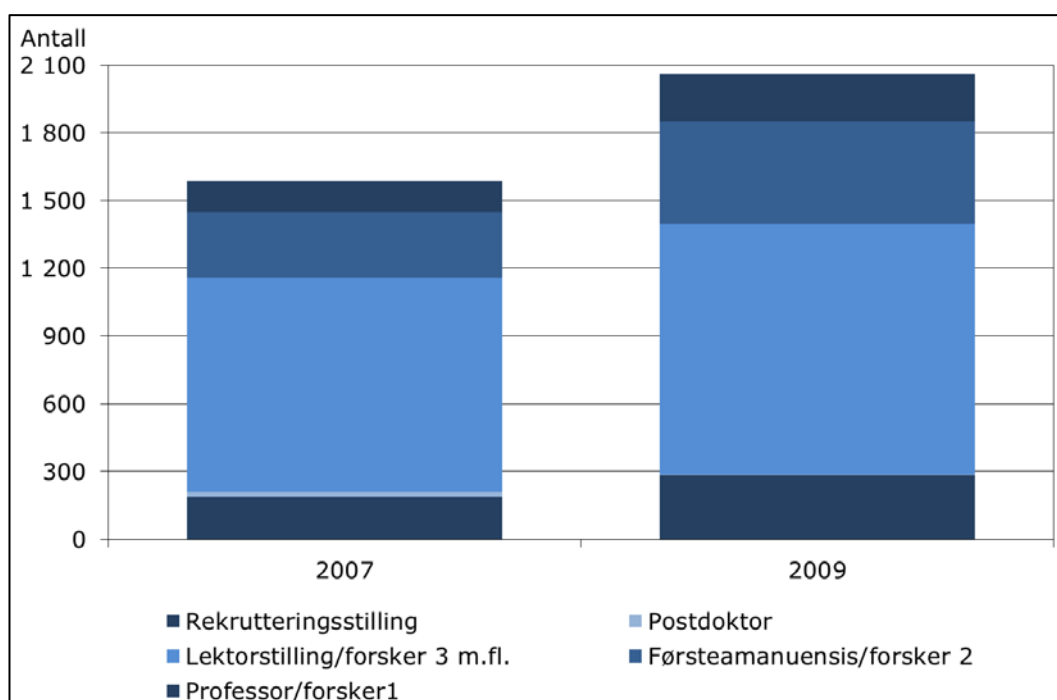
Lektorstilling/forsker 2 m.fl. i figuren omfatter førstelektor, universitets- og høgskolelektor, amanuensis, høgskoledosent og instituttleder/andre faglige lederstillinger. Andre stillinger omfatter høgskolelærer og teknisk/administrative stillinger.

Kilde: NIFU

Totalt ble det registrert 272 doktorgradsstipendiater og 11 vitenskapelige assistenter/forskningsassistenter som var involvert i utdanningsforskning i 2009. Av disse hadde litt over halvparten arbeidssted ved et universitet. Dette innebærer at hver femte utdanningsforsker ved universitetene hadde rekrutteringsstilling. Svært få postdokto-

rer deltok i utdanningsforskning i 2009, kun 17 personer, mens 84 utdanningsforskere i midlertidige eller eksternt finansierte forskerstillinger ble registrert ved universitetene og høgskolene.

Sammenlignet med 2007, har antall utdanningsforskere økt med nesten 500 i 2009. Økningen er størst i lektorgruppen, men det har også vært en viss økning i antall rekrutter, førsteamanuenser og professorer. Antall utdanningsforskere økte med nesten 300 ved høgskolene og om lag 250 ved universitetene fra 2007 til 2009, mens det var en nedgang på 40 personer i instituttsektoren.

Figur 5.2 Utdanningsforskere i 2007 og 2009 etter stillingsgruppe. Antall.

Lektorstilling/forsker 2 m.fl. i figuren omfatter førstelektor, universitets- og høgskolelektor, amanuensis, høgskoledosent og instituttleder/andre faglige lederstillinger, samt høgskolelærer og teknisk/administrative stillinger i 2009.

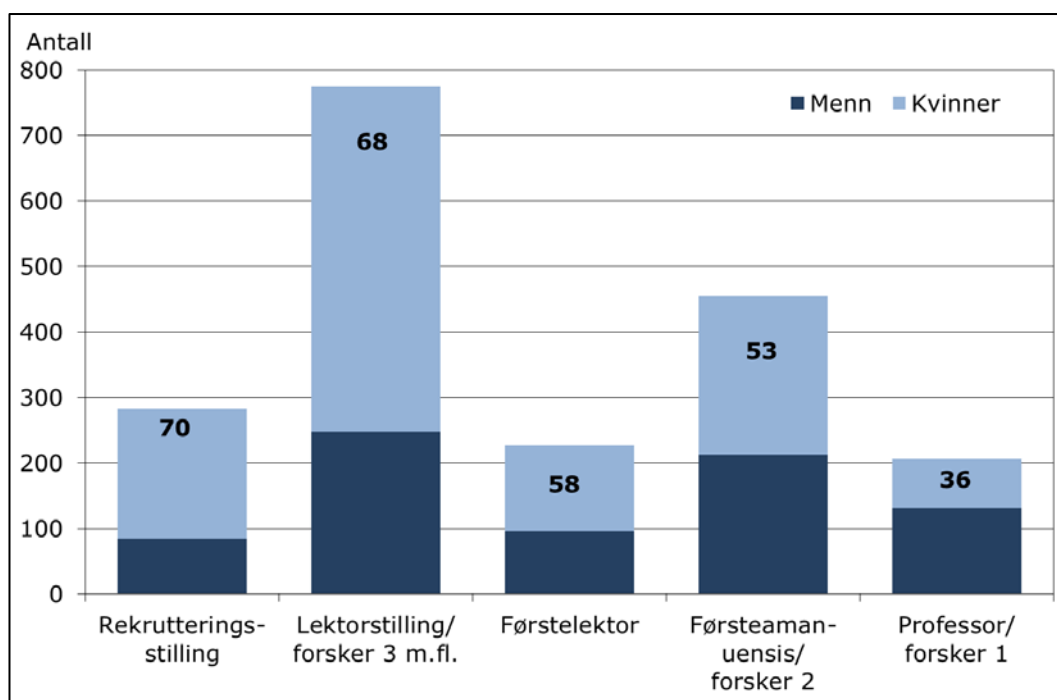
Kilde: NIFU

Figur 5.2 viser at andelen postdoktorer blant utdanningsforskerne var lav også i 2007. Postdoktorene var den eneste stillingskategorien hvor antallet faktisk gikk ned fra 2007 til 2009. Tilbakemeldinger fra respondentene i 2007 ga inntrykk av at det var mer tilfeldig hvis man hadde postdoktorer innenfor utdanningsforskningsfeltet, og det var i liten grad utlyst postdoktorstillinger innenfor utdanningsforskning. Dette er muligens noe endret i 2009, da var det registrert 3 postdoktorer på PraksisFoU-programmet (av disse var 2 i andre stillinger per 01.10.2009).

5.2 Kjønn og alder

Kvinneandelen blant utdanningsforskerne var hele 60 prosent i 2009, en økning på 3 prosentpoeng fra to år tidligere. De stillingsgruppene som har økt mest i antall fra 2007 til 2009, universitets- og høgskolelektorer og doktorgradsstipendiater, er stillingsgrupper hvor kvinneandelen er høy.

Sammenlignet med forskerpopulasjonen i UoH-sektoren og instituttsektoren, var kvinneandelen for utdanningsforskerne betydelig høyere for alle stillingsgrupper. Høyest kvinneandel fant vi i 2009 blant rekruttene, hele 70 prosent. Men også i gruppen lektorer/forsker 3 m.fl. var kvinneandelen høy, 68 prosent. 36 prosent av professorene/forsker 1 innenfor utdanningsforskning var kvinner, mot 21 prosent i den totale forskerpopulasjonen. Andelen kvinner blant utdanningsforskerne ligger mellom 9 og 16 prosentpoeng over snittet for den totale forskerpopulasjonen i UoH-sektoren og instituttsektoren for alle stillingsgrupper vist i figur 5.3.

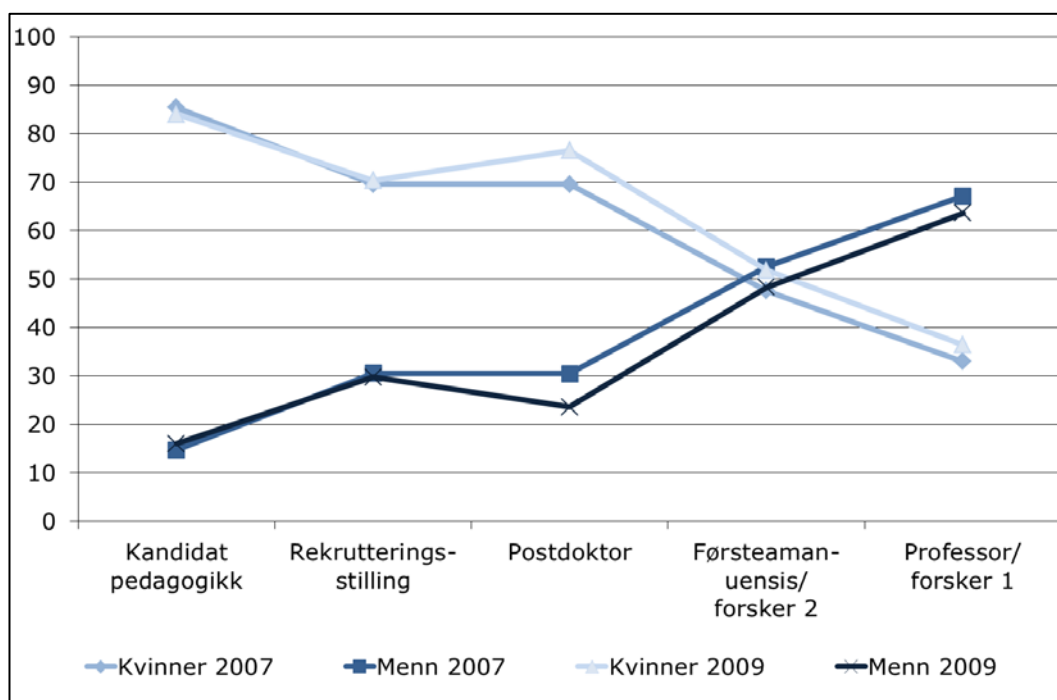
Figur 5.3 Kvinner og menn blant utdanningsforskerne i 2009 etter utvalgte stillingskategorier. Kvinneandel i prosent.

Lektorstilling/forsker 3 m.fl. omfatter universitets- og høgskolelektorer, amanuenser, forsker 3 i instituttsektoren og midlertidige forskerstillinger i UoH-sektoren

Kilde: NIFU/Forskerpersonalregisteret

Andelen kvinner blant utdanningsforskerne i samme stillingsgruppe varierte litt mellom institusjonstypene. For universitetene og høgskolene var kvinneandelene

relativt like på de lavere stillingsnivåene, herunder rekrutteringsstillinger og universitets- og høgskolelektorer. Mens 48 prosent av førsteamanuensene innenfor utdanningsforskning ved universitetene var kvinner, gjaldt dette for 55 prosent av førsteamanuensene ved høgskolene og 64 prosent av forsker 2 i instituttsektoren. På professornivå utgjorde kvinnene 42 prosent av universitetsprofessorene, og 30 prosent av høgskoleprofessorene. Blant instituttsektorens utdanningsforskere med professorkompetanse, var kvinneandelen 30 prosent. Det er interessant å merke seg at kvinneandelen sank så vidt mye på professornivå i høgskolene og instituttsektoren, mens andelen kvinner var mindre forskjellig blant utdanningsforskere i førstestilling ved universitetene.

Figur 5.4 Karrierestigen for utdanningsforskere i 2007 og 2009. Prosent.

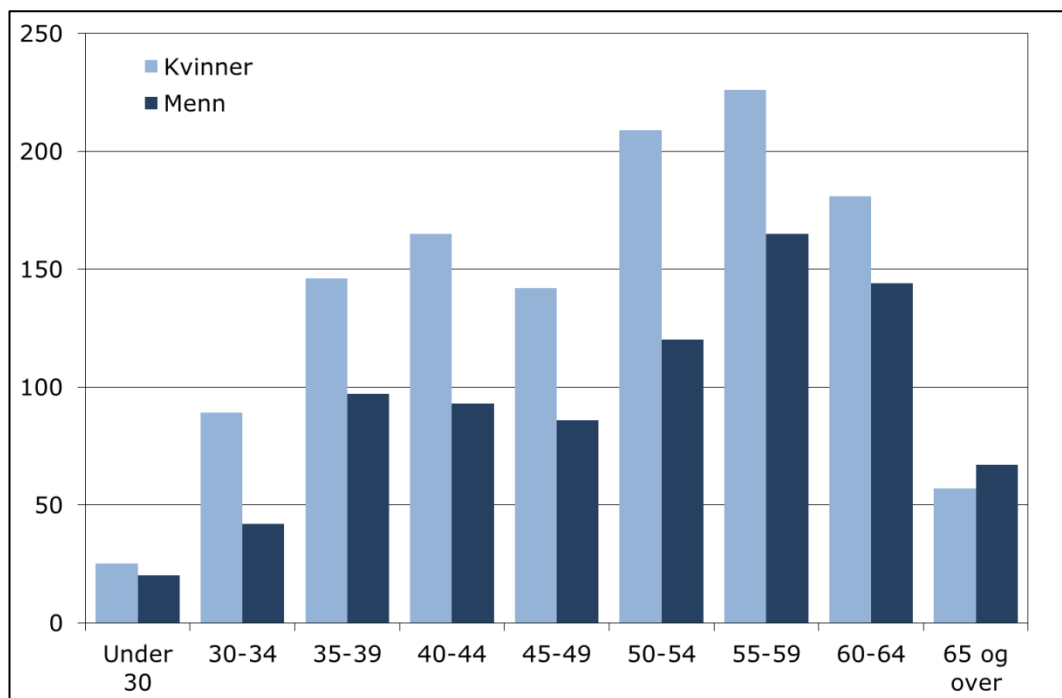
Kilde: NIFU/Forskerpersonalregisteret, DBH for kandidattall

Sammenlignes kvinneandelene i 2007 og 2009 for utvalgte stillinger, se figur 5.4, finner vi at andelen har økt på alle nivå i karrierestigen. Kvinneandelen blant kandidater i pedagogikk er også tatt med i figuren, her utgjorde kvinnene om lag 85 prosent av de uteksaminerte kandidatene fra universiteter og høgskoler begge år. En kvinneandel på 70 prosent blant rekruttene innenfor utdanningsforskning er dermed ikke overraskende, denne andelen var også lik for begge år. Stipendiater innenfor utdanningsforskning rekrutteres imidlertid også fra andre fagfelt enn pedagogikk, som har flere menn blant kandidatene enn hva tilfellet var for pedagogikk. Dette kommer vi tilbake til i kapittel 5.3 når vi undersøker utdanningsforskernes kompetansebakgrunn, samt i kapittel 6.4.

På førsteamanuensisnivå økte kvinneandelen med 3 prosentpoeng fra 2007 til 2009, mens økningen var 4 prosentpoeng på professornivå. Blant postdoktorene innenfor utdanningsforskning var økningen i kvinneandelen fra 2007 til 2009 enda større. Her var det imidlertid få postdoktorer begge år, og det var en nedgang i antallet fra 2007 til 2009.

Hvis likestilling innebærer at begge kjønn er representert med mellom 40 og 60 prosent av populasjonen, har utdanningsforskerne ved universitetene allerede oppnådd dette på professornivå. Utfordringen for utdanningsforskningen vil i fremtiden være å rekruttere flere menn til feltet, situasjonen blant rekruttene og universitets- og høyskolelektorene med rundt 70 prosent kvinner tatt i betraktning.

Ser vi på forholdet mellom utdanningsforskernes kjønn, og hvor gamle de var i 2009, finner vi at kvinnene var i flertall i alle aldersgrupper, med ett unntak; aldersgruppen 65 år og over. Nesten halvparten av professorene innenfor utdanningsforskning var 60 år eller eldre i 2009, og hver femte professor var mellom 55 og 59 år gamle.

Figur 5.5 Utdanningsforskerne i 2009 etter kjønn og aldersgruppe. Antall.

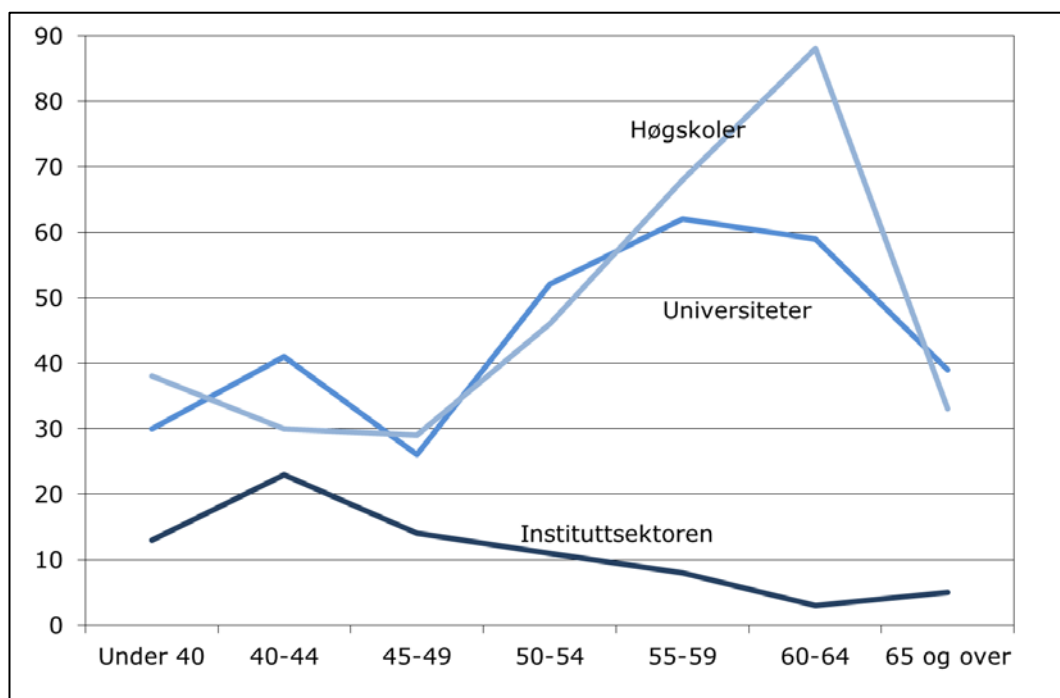
Kilde: NIFU/Forskerpersonalregisteret

Sammenlignet med 2007, har antall personer økt mest i aldersgruppene 55-64 år og 40-49 år. Ikke bare har de som var registrert i 2007 blitt to år eldre, men også mange

av utdanningsforskerne ved miljøene som var nye i 2009, befant seg i disse aldersgruppene.

Gjennomsnittsalderen for utdanningsforskerne var 50 år i 2009, og varierte mellom 51 år i høgskolene, 49 år ved universitetene og 44 år i instituttsektoren. Dette var omtrent samme aldersfordeling som i 2007.

Blant utdanningsforskere i førstestilling ved universitetene og høgskolene var gjennomsnittsalderen 54 år i 2009. Tilsvarende var gjennomsnittsalderen 47 år for forsker 1 og forsker 2 i instituttsektoren. Det vil bli behov for ny-rekruttering av utdanningsforskere til førstestillinger i de kommende 10-15 årene. Det er mange kvinner blant rekruttene, og i motsetning til mange andre fagfelt, vil det innenfor utdanningsforskningen etter hvert bli viktig å rekruttere menn til de ledige stillingene.

Figur 5.6 Utdanningsforskere i førstestilling¹ i 2009 etter aldersgruppe og institusjonstype. Antall.

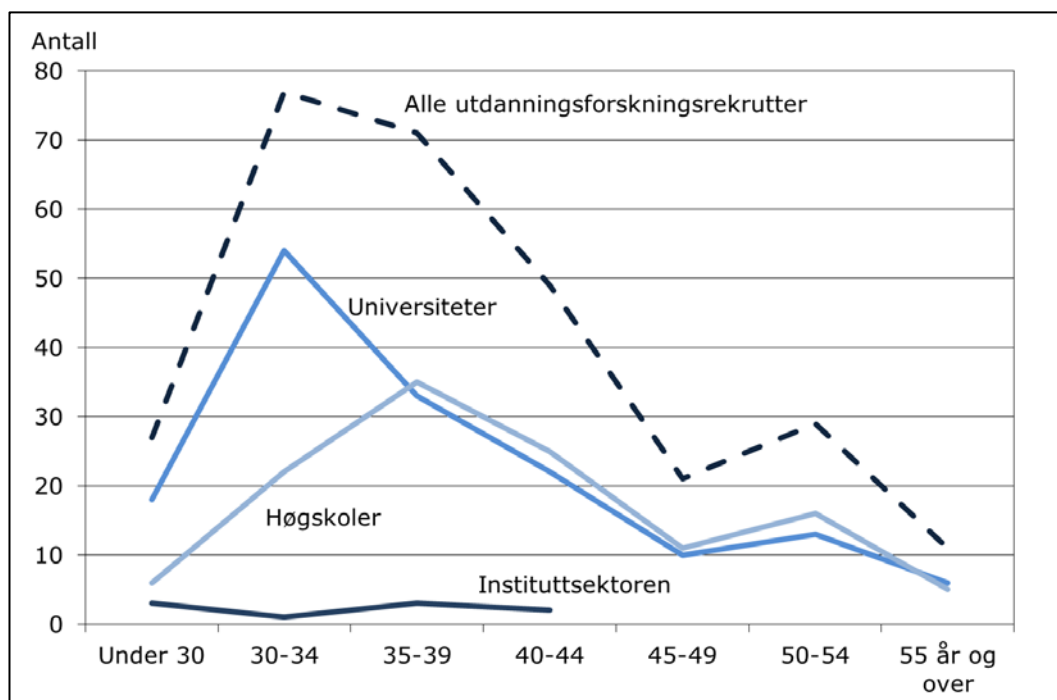
¹ Førstestilling inkluderer professor, forsker 1, førsteamanuensis og forsker 2

Kilde: NIFU/Forskerpersonalregisteret

Gjennomsnittsalderen for utdanningsforskere i rekrutteringsstilling, det vil si doktorgradsstipendiater, vitenskapelige assistenter og forskningsassistenter, var 39 år i 2009. Her var det til dels store forskjeller mellom institusjonstypene. Mens gjennom-

snittsalderen for stipendiatene ved universitetene var 37 år, var den 40 år ved høyskolene.¹¹ De kvinnelige rekruttene var dessuten gjennomsnittlig ett år eldre enn sine mannlige kolleger. Sammenlignet med den totale populasjonen av rekrutteringspersonalet, hvor gjennomsnittsalderen var 33 år i 2009, var utdanningsforskningsrekruttene relativt gamle.

Figur 5.7 viser fordelingen av rekrutteringspersonalet på aldersgrupper og institusjonstype. Flest rekrutter finner vi i aldersgruppen 30-34 år, samtidig kommer det en "topp" i aldersgruppen 50-54 år, noe som er relativt uvanlig innenfor andre fagfelt. Evalueringen av pedagogikk i 2004 (Norges forskningsråd 2004) viste at mange blant det faglige personalet hadde jobbet flere år i skolen før de tok fatt på en akademisk karriere. Dette personalet var dermed eldre enn gjennomsnittet for andre fagfelt når de startet arbeidet med doktorgraden og da de disputerte. Evalueringen som er gjort av forskningsrådsprogrammet PraksisFoU (Borgen et al 2009), nevner at doktorgradsstipendiatene i programmene ofte er rekruttert fra egen organisasjon. Disse stipendiatene har gjerne vært tilsatt ved lærestedet noen år i en annen stilling, for eksempel høgskolelektor, og vil være relativt gamle når de starter på et doktorgradsløp.

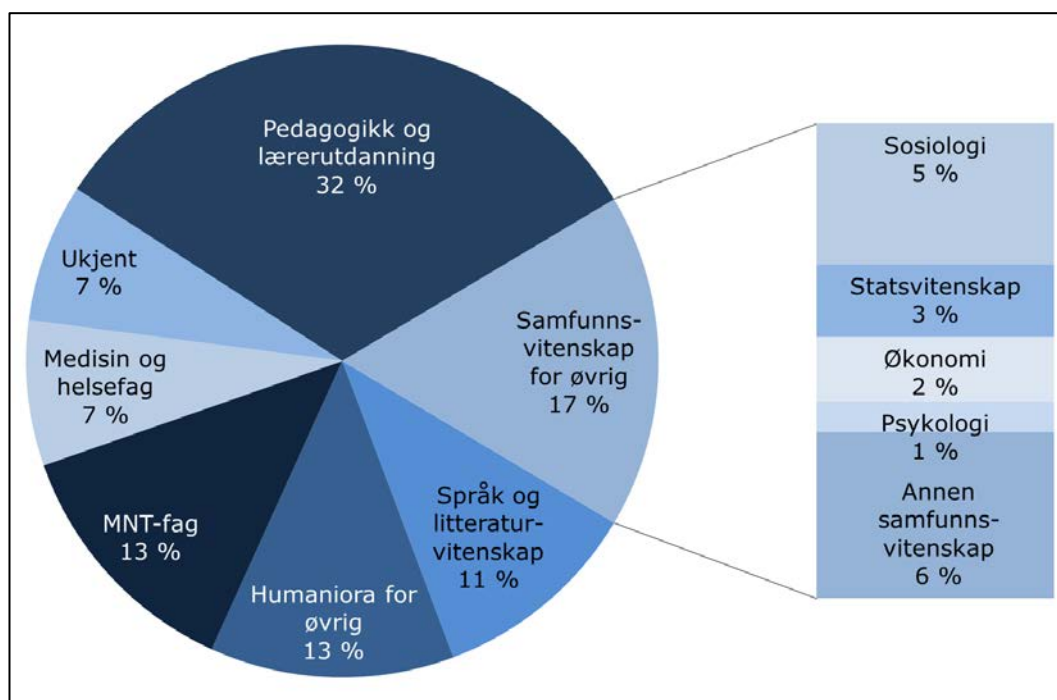
Figur 5.7 Rekrutter innenfor utdanningsforskning i 2009 etter aldersgruppe og institusjonstype. Antall.

Kilde: NIFU/Forskerpersonalregisteret

¹¹ De 9 rekruttene med hovedarbeidsplass i instituttsektoren var gjennomsnittlig 34 år gamle, men de var så få at sammenligninger ikke er hensiktsmessig.

5.3 Kompetanseprofil

Utdanningsforskernes faglige bakgrunn var sammensatt i 2009. Figur 5.8 viser at halvparten av utdanningsforskerne hadde samfunnsvitenskapelig bakgrunn, og blant disse var pedagogikk og lærerutdanning den dominerende utdanningen. Språk og litteraturvitenskap var den største faggruppen utenom samfunnsvitenskapene, 11 prosent av utdanningsforskerne hadde grunnutdanning innenfor dette fagfeltet. Samlet hadde nesten en fjerdedel av utdanningsforskerne humaniorabakgrunn, mens 13 prosent hadde bakgrunn fra MNT-fag.

Figur 5.8 Utdanningsforskernes utdanningsbakgrunn i 2009 etter utdanningsfag. Prosent.

Kilde: NIFU/Forskerpersonalregisteret

Utdanningsforskerne med høyere grads utdanning avlagt i Norge¹² var i gjennomsnitt 33 år gamle da de avla sin høyeste grad. Gjennomsnittlig alder ved gjennomført høyere utdanning i den totale forskerpopulasjonen var 29 år. Her er det forskjeller mellom sektorene. Mens utdanningsforskerne ved høgskolene i gjennomsnitt var ett år eldre da de avla sin høyeste grad enn tilfellet var for den totale forskerpopulasjonen ved høgskolene, var utdanningsforskerne ved universitetene nesten 5 år eldre enn

¹² Opplysninger om utdanningsbakgrunn er hentet fra NIFUs Akademikerregister. Registeret er individbasert, og inneholder alle høyere grads eksamener som er avlagt i Norge. For alle utdanningsforskere som er utdannet i Norge har vi opplysninger om grad, utdanningsfag, år for avlagt høyere utdanning og utdanningssted.

gjennomsnittet ved lærestedstypen. Også utdanningsforskerne i instituttsektoren var omtrent 1 år eldre ved avleggelse av høyeste grad enn gjennomsnittet i sektoren.

Utdanningsforskerne i instituttsektoren var de mest spesialiserte i forhold til utdanningsbakgrunn i 2009, hele 85 prosent hadde samfunnsvitenskapelig utdanning. Sosiologer var den største gruppen, med over 28 prosent, samtidig var det flere statsvitere, økonomer og pedagoger i sektoren som var involvert i utdanningsforskning. Blant ikke-samfunnsviterne var humanistene den største gruppen med 9 prosent av utdanningsforskerne i instituttsektoren.

Pedagogikk og lærerutdanning var det dominerende faget for utdanningsforskere ved universitetene, hele 38 prosent hadde sin bakgrunn innenfor disse fagene. Øvrige samfunnsvitere utgjorde 15 prosent, med sosiologer som den største gruppen. Humanistene utgjorde 19 prosent av utdanningsforskerne ved universitetene, mens 15 prosent hadde MNT-bakgrunn og 5 prosent bakgrunn fra medisin og helsefag.

Utdanningsforskerne ved høgskolene hadde den mest sammensatte utdanningsbakgrunnen. Samlet utgjorde samfunnsviterne 40 prosent av utdanningsforskerne, og pedagogikk og lærerutdanning var den største faggruppen med 29 prosent. Humanistene var flere enn pedagogene ved høgskolene, 18 prosent hadde språk- og litteraturvitenskapelig bakgrunn, 15 prosent øvrig humanistisk utdanning. I denne gruppen finner vi blant annet 115 personer med musikkvitenskapelig bakgrunn, 50 med bakgrunn fra teologi og religionsfag, samt 20 film- og teatervitere. MNT-fagene var representert med flere matematikere, fysikere og biologer, mens idrettskandidatene utgjorde den største gruppen innenfor medisin og helsefag ved høgskolene.

Totalt hadde 33 prosent av utdanningsforskerne, ekskl. doktorgradsstipendiatene, doktorgrad i 2009. Dette var 16 prosentpoeng lavere enn i den totale forskerpopulasjonen, der doktorgradsandelen var 49 prosent. Spesielt ved universitetene var andelen utdanningsforskere med doktorgrad lavere enn for totalt antall utdanningsforskere, 46 mot 64 prosent. Antall utdanningsforskere med doktorgrad var likevel høyere ved universitetene enn ved høgskolene.

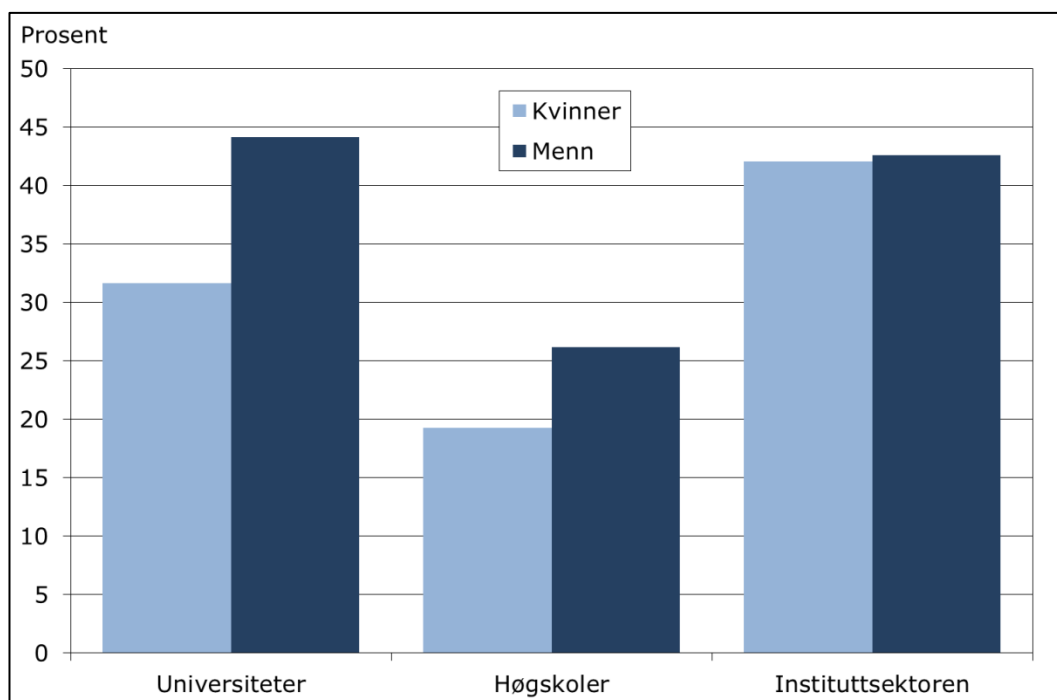
Tabell 5.3 Nøkkeltall for utdanningsforskernes doktorgradskompetanse i 2009 etter institusjonstype.

	Universiteter	Høgskoler	Instituttsektoren	Totalt
Antall utdanningsforskere ekskl. doktorgradsstipendiater	605	1 080	117	1 802
Utdanningsforskere med doktorgrad ¹	277	263	52	592
Doktorgradsandel	46	24	44	33
Gjennomsnittsalder ved disputas	44	45	39	44

¹ Inkluderer lisensiatgrader

Kilde: NIFU/Forskerpersonalregisteret

Utdanningsforskerne er 4 år eldre enn gjennomsnittet når de avlegger sin høyeste grads eksamen. Gjennomsnittsalderen for doktorgradsstipendiatene innenfor utdanningsforskning var 39 år i 2009, dette er 6 år høyere enn for den totale populasjonen av stipendiater i 2009. I tillegg var utdanningsforskerne gjennomsnittlig 7 år eldre enn øvrige kandidater da de disputerte for sin doktorgrad, med en gjennomsnittsalder på 44 år. Utdanningsforskerne er dermed eldre enn gjennomsnittet når de har fullført sin akademiske utdanning, og har færre år på å kvalifisere seg til en professorstilling.

Figur 5.9 Andelen kvinner og menn med doktorgrad blant utdanningsforskerne i 2009 etter institusjonstype.

Kilde: NIFU/Forskerpersonalregisteret

Figur 5.9 viser at det er forskjeller mellom kvinner og menn når det gjelder andelen med avlagt doktorgrad. Ved universitetene hadde 45 prosent av de mannlige utdanningsforskerne doktorgrad, mot litt over 30 prosent av de kvinnelige. Ved høgskolene var doktorgradsandelen lavere, men forskjellen mellom kjønnene var mindre. Og i instituttsektoren var doktorgradsandelen den samme for kvinner og menn.

6 Rekrutteringssituasjonen innenfor utdanningsforskning

I 2009 ble det registrert 2 074 utdanningsforskere, mot 1 586 to år tidligere. Det er flere grunner til at antallet har økt, primært skyldes dette at flere miljøer deltok i kartleggingen i 2009. Men det har også blitt utlyst flere stillinger innenfor utdanningsforskning i perioden 2008-2009, enn i perioden 2006-2007. I dette kapittelet skal vi se nærmere på søkningen til utlyste stillinger og hvordan enhetene vurderer denne, samt forskerskoler innenfor utdanningsforskning, og tilgangen på kandidater på fagfeltet.

6.1 Utlyste stillinger innenfor utdanningsforskning

Miljøene i kartleggingen er spurt om hvor mange stillinger de har utlyst innenfor utdanningsforskning i perioden 2008-2009. I spørreskjemaet er det skilt mellom faste stillinger i UoH-sektoren/forskerstillinger i instituttsektoren, rekrutteringsstillinger og andre stillinger (primært eksternt finansierte stillinger) i UoH-sektoren. 54 miljøer opplyste at de hadde utlyst stillinger innenfor utdanningsforskning i perioden, og totalt ble det utlyst ca. 330 stillinger. Dette er over 100 flere stillinger enn det som ble rapportert utlyst i perioden 2006-2007

De fleste av de utlyste stillingene var faste stillinger/forskerstillinger; 38 miljøer hadde utlyst til sammen 177 faste stillinger. Samtidig ble det ved 42 miljøer utlyst 135 rekrutteringsstillinger og 18 andre stillinger ved 9 forskjellige miljøer. 6 miljøer oppga at de hadde utlyst stillinger, men ikke antallet, slik at det reelle antall utlyste stillinger er litt høyere enn det som fremgår i tabell 6.1.

Ved høyskolene oppga 32 miljøer at de hadde utlyst stillinger på feltet, mens 18 universitetsmiljøer hadde utlyst utdanningsforskningsstillinger. Kun 5 av miljøene i

instituttsektoren hadde utlyst stillinger innenfor utdanningsforskning. Ansettelsesprosessene er litt forskjellige ved instituttsektormiljøene i forhold til de statlige lærestedene. Forskere tilsettes i en del tilfeller ved instituttene etter at de selv har kontaktet institusjonen og levert sin søknad, uten at en stilling formelt utlyses. Det er derfor vanskeligere å telle utlysninger i denne sektoren, det mest korrekte hadde her vært å spørre om antall tilsettinger innenfor utdanningsforskningsfeltet.

Tabell 6.1 Utlyste stillinger innenfor utdanningsforskning i 2008-2009 etter type stilling og institusjonstype. Antall.

	Faste stillinger/ forskere	Rekrutteringsstillinger	Andre	Sum
Universiteter	53	73	10	136
Høgskoler	114	61	8	183
Instituttsektoren	10	1		11
Totalt	177	135	18	330

Kilde: NIFU

Flest faste utdanningsforskningsstillinger ble utlyst ved høgskolene, i alt 114 stillinger. Samtidig ble det utlyst 53 faste stillinger i feltet ved universitetene og 10 ved miljøer i instituttsektoren. Universitetene utlyste flest rekrutteringsstillinger, over halvparten, mens det i instituttsektoren kun ble utlyst en rekrutteringsstilling. Til sammen 18 andre stillinger ble utlyst, de fleste av disse ved et universitet.

Hvis vi forutsetter at det ble gjort ansettelses i alle utlysningene, innebærer det at over 300 nye utdanningsforskere ble tilsatt gjennom utlysninger i perioden 2008-2009. Vi har imidlertid ikke opplysninger om hvorvidt disse 300 var inkludert i kartleggingen i 2007, ved at de allerede var tilsatt i andre stillinger ved institusjoner omfattet av kartleggingen.

6.2 Vurdering av søkningen til utlyste stillinger

Miljøene ble både i 2009 og 2007 bedt om å vurdere søkningen til de utlyste stillingene på en skala med svaralternativene 1) Meget god, 2) God, 3) Dårlig og 4) Meget dårlig. I 2009-skjemaet ble kategorien faste stillinger splittet opp i professor, førsteamanuensis og andre faste stillinger ved universiteter og høgskoler, samt forskere med professorkompetanse, forskere med doktorgrad og forskere uten doktorgrad i instituttsektoren. Hensikten var å undersøke om det var forskjeller i søknadsmassen i forhold til hvilke krav som ble stilt til stillingen.

I 2007-undersøkelsen oppga miljøene at 212 stillinger ble utlyst. Tilbakemeldingen den gangen var at flere stillinger ble stående ubesatte fordi det manglet kompetente søkere. Spesielt i forhold til faste faglige stillinger/forskerstillinger ble søkningen vurdert som dårlig. Universitetene var den gangen mer misfornøyde med søkerne

enn tilfellet var for høgskolene, mens miljøene i instituttsektoren stort sett var fornøyde.

Ser vi på vurderingen av søkningen til de utlyste stillingene i 2009, finner vi at 5 universitetsmiljøer og 15 høgskolemiljøer har utlyst professorstillinger. 3 av universitetsmiljøene oppga søkningen som god, mens blant høgskolemiljøene var 11 av 15 misfornøyde med søkningen. Av de 12 universitetsmiljøene som hadde utlyst førsteamanuensisstillinger, var halvparten fornøyde med søkningen, den andre halvparten misfornøyd. Ved høgskolene var en tredjedel av miljøene som utlyste førsteamanuensisstillinger fornøyde, de resterende oppga at søkningen hadde vært dårlig eller meget dårlig. Det kan se ut som om det var vanskeligere for høgskolene å få kvalifiserte søkere til førstestillinger, enn tilfellet var ved universitetene.

Ser vi nærmere på de mest misfornøyde miljøene som har utlyst førstestillinger, og som har oppgitt at søkningen var meget dårlig, finner vi at disse er lokalisert i henholdsvis Oslo, Bergen, Bodø og Trondheim. Enhetene som oppga at søkningen var dårlig er spredt over hele landet, er av ulik størrelse og har tilhørighet til alle tre institusjonstyper. Det er med andre ord ikke noe entydig geografisk mønster i forhold til om miljøene hadde problemer med å skaffe kvalifiserte utdanningsforskere. Sannsynligvis vil problemene med å få kvalifiserte søkere være mer knyttet til miljøenes faglige profiler, enn til deres lokalisering.

For andre faste stillinger, som her vil være førstelektor, universitets- eller høgskolelektor, og hvor det stilles mindre krav til kvalifikasjoner, oppga 3 av 4 universitetsmiljøer at søkningen hadde vært god. Det samme svarte 9 av 11 høgskolemiljøer. Det synes dermed klart at det var enklere å få kvalifiserte søkere til stillinger innenfor utdanningsforskning med lavere krav til kompetanse ved begge lærestedstyper.

Svært få miljøer i instituttsektoren hadde utlyst forskerstillinger med krav til professorkompetanse innenfor utdanningsforskning, men de som hadde gjort det, var misfornøyde med søkningen. Det er så få enheter i instituttsektoren som i det hele tatt har svart på dette spørsmålet i undersøkelsen, at det er vanskelig å trekke noen konklusjoner på bakgrunn av svarene.

Det fremgår av tabell 6.2 at flertallet av miljøer som utlyste rekrutteringsstillinger i perioden 2008-2009, var fornøyde med søkningen. Imidlertid var miljøer ved høgskolene noe mindre fornøyde enn miljøer ved universiteter og i instituttsektoren. For enkelte stillinger og institusjonstyper er det ikke samsvar mellom tabell 6.1 og 6.2. Dette skyldes at miljøer som ikke har oppgitt antall stillinger, men bare satt et kryss, er inkludert i tabell 6.2, men ikke i tabell 6.1. Dessverre var det ikke mulig å vekte svarene mot antall utlyste stillinger denne gangen, slik det ble gjort i 2007, ettersom vi ikke spurte om antall professorstillinger som var utlyst, kun samlet antall faste stillinger.

Tabell 6.2 Vurderingen av søknaden til utlyste stillinger innenfor utdanningsforskning i perioden 2008-2009 etter institusjonstype og stillingstype. Antall miljøer.

	Meget god	God	Dårlig	Meget dårlig	Antall miljøer
Universiteter					
Professor	2	1	1	1	5
Førsteamanuensis	1	5	6	-	12
Andre faste stillinger	-	3	1	-	4
Rekrutteringsstilling	-	10	5	1	16
Andre	-	2	3	-	5
Høgskoler					
Professor	1	3	10	1	15
Førsteamanuensis	1	5	9	1	16
Andre faste stillinger	1	9	2	-	12
Rekrutteringsstilling	3	12	10	-	25
Andre	-	3	1	-	4
Instituttsektoren					
Forskere med professorkompetanse	-	-	1	1	2
Forskere med doktorgrad	-	1	1	-	2
Forskere uten doktorgrad	-	1	2	-	3
Rekrutteringsstilling	-	2	-	-	2

Kilde: NIFU

Utdanningsforskerpopulasjonen kjennetegnes ved høy alder, spesielt gjelder dette for personalet i førstestilling. Feltet vil få et stort erstatningsbehov de neste 10-15 årene, og det er bekymringsfullt at respondentene i undersøkelsen vurderer søknaden til førstestillinger som såpass dårlig. Samtidig er ikke situasjonen like mørk for andre faste stillinger og rekrutteringsstillinger. Det blir dermed viktig for institusjonene å bygge opp kompetansen for personalet i førstelektor-, universitets- og høgskolelektorstillinger, slik at de kan kvalifisere for førsteamanuensis- og professorstillinger. Her bør kjønnsdimensjonen tas med i betraktningen når det legges planer for kompetanseoppbygging av forskerne på utdanningsfeltet.

6.3 Forskerskoler innenfor utdanningsforskning

I tråd med nasjonale satsinger (St.meld. nr 20, 2004-2005) og prioriteringer i utdanningsforskningen spesielt har det blitt opprettet flere forskerskoler, både på nasjonalt nivå, den såkalte nettverksmodellen, og i tilknytning til etablerte fagmiljø og prioriterte felt, den såkalte flaggskipmodellen.

Forskerutdanning og forskerskoler er tradisjonelt fundert i to tradisjoner, den amerikanske Graduate school med en definert studieplan og tidsramme, og den tyske tradisjonen der doktorgradsavhandlingen er et livsverk ved siden av undervisning etc. Både Sverige, Danmark og Finland hadde forskerskoler før ordningen ble etablert i Norge (UHR 2003). I St.meld.nr.20 (2004-2005) *Vilje til forskning* signaliserte regjeringen at den ville etablere en ordning med nasjonale forskerskoler. Forskningsrådets evaluering av pedagogikk i 2004 (Norges forskningsrådet 2003) foreslo også å styrke forskerrekuttering til pedagogisk forskning gjennom å etablere forskerskoler og forskergrupper. UHR skrev i 2004 et notat om nasjonale forskerskoler, hvor de kom med følgende anbefalinger (UHR 2004): *Departementet forutsetter at en nasjonal ordning med forskerskoler skal gi merverdi i forhold til allerede eksisterende ordninger. Den skal stimulere til samarbeid mellom flere institusjoner og bidra til å samle fragmenterte miljøer. Forskerskoler skal gjennom å etableres i miljøer som kan vise til høy faglig kvalitet, sikre at studentene knyttes til sterke og dynamiske miljøer.*

6.3.1 Nasjonale forskerskoler innenfor utdanningsforskning

I 2009 finansierte Forskningsrådet 5 nasjonale forskerskoler, hvorav én innenfor Utdanningsvitenskap, National Graduate School in Educational Research (NATED), hvor Universitetet i Oslo har ansvaret for daglig drift. Nasjonale forskerskoler organiseres i nettverk, med samarbeid mellom flere institusjoner. Vertsinstitusjonen er en faglig sterk institusjon med rett til å tildele doktorgrad på feltet. Nasjonale forskerskoler skal danne en struktur rundt forskerutdanningen, mens forskning for øvrig finner sted i ulike modernmiljøer. Nasjonale forskerskoler skal dessuten vektlegge det gode forskningsmiljø, samt veilederrollen i tillegg til internasjonalisering. Internasjonalisering av forskerutdanningen handler om utveksling av doktorstudenter mellom norske og utenlandske institusjoner, samarbeid med prosjekter og nettverk i utlandet og internasjonal sampublisering.

NATED¹³ er et partnerskap mellom de utdanningsvitenskapelige forskningsmiljøene ved alle universitetene i Norge samt en høgskole. I 2011 har NATED 55 doktorgradsstipendiater. Forskerskolen er bygget opp ved hjelp av finansiering fra Norges forskningsråd og de deltakende institusjonene for perioden 2008-2016. NATED koordineres av Utdanningsvitenskapelig fakultet ved Universitetet i Oslo.

En ny nasjonal forskerskole for lærerutdanning (NAFOL) fikk bevilget 40 mill. kr fra Norges forskningsråd i 2009, med oppstart i 2010. Denne forskerskolen var ikke operativ i perioden kartleggingen omfatter, men det kan tenkes at utlyste doktorgradsstillinger i 2009 var tenkt tilknyttet denne forskerskolen. Forskerskolen organiseres som et nettverk av lærerutdanningsinstitusjoner, 24 høgskoler og universiteter deltar. Daglig ledelse er lagt til Program for lærerutdanning ved NTNU. Forskerskolen tar sikte på å ta opp 80 stipendiater på 8 år og startet opp med første kull i 2010.

¹³ Se <http://www.nated.uio.no/>

De nasjonale forskerskolene samarbeider med nordiske og internasjonale forskerskoler og nettverk innenfor utdanningsforskning, for eksempel NordLearn (Nordic Centre for Research and Learning and Media), et Nordic Network of Excellence finansiert av NordForsk. NATED og NordLearn tilbyr i fellesskap PhD-kurs.

6.3.2 Lokale forskerskoler innenfor utdanningsforskning

Flere læresteder så i løpet av 2000-tallet et behov for å styrke utdanningsforskningen gjennom å opprette lokale forskerskoler. Vi nevner her noen av disse, men omtalen er ikke utfyllende:

- Ved NTNU ble en flerfaglig forskerskole opprettet i 2008 ved Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse (SVT) med midler fra Norges forskningsråd innenfor programmet PREDIS. Denne forskerskolen var et samarbeid mellom pedagogikk, sosiologi og økonomi. Forskerskolen ble evaluert av NIFU i 2010 (Tømte og Vabø 2010), og rapporten konkluderte blant annet med at forskerskolen bidro til økt deltakelse i internasjonale nettverk blant stipendiatene, og at de opparbeidet viktig breddekunnskap knyttet til utdanningsfeltet.
- *The Western Norway Graduate School of Educational Research (WNGER) – Vestnorsk forskerskole i utdanningsvitenskap* ved Universitetet i Bergen, ble opprettet i 2007 og avviklet sommeren 2010. Stipendiatene ble da en del av NATED eller NAFOL. WNGER var et samarbeid mellom Universitetet i Bergen, Høgskolen Stord/Haugesund, Høgskolen i Sogn og Fjordane, NLA høgskolen og Høgskolen i Bergen.
- Ved Universitetet i Stavanger startet forskerskolen *The Research School of Literacy* opp i 2007. Forskerskolen var tilknyttet Det humanistiske fakultet, og var et samarbeid mellom spesialpedagogikk og lesevitenskap. Nøkkelord for forskerskolen var lese- og skriveferdigheter, eller "literacy". Fokuset for forskningsaktiviteten var deltakelse i samfunn og kultur som pedagogisk utfordring, og forskerskolen var en del av doktorgradsprogrammet i spesialpedagogikk ved lærestedet. Forskerskolen ble en del av NATED i 2009.
- Universitetet i Oslo har i perioden 2004-2010 hatt en prøveordning med 20 forskerskoler. Av disse var *Humaniorastudier i pedagogikk* og *Nasjonal forskerskole i realfagdidaktikk* sentrale innenfor utdanningsforskning. Begge disse forskerskolene gikk inn i NATED.

6.3.3 Utlyste rekrutteringsstillinger med tilknytning til forskerskoler

I tilknytning til forespørselen om antall utlyste rekrutteringsstillinger innenfor utdanningsforskning, er miljøene spurt om å oppgi antall doktorgradsstipendiater som er tilknyttet forskerskoler. I alt 42 miljøer oppga at de hadde utlyst rekrutteringsstillinger innenfor utdanningsforskning i perioden 2008-2009, av disse oppga halvparten at alle eller noen av rekrutteringsstillingene var tilknyttet forskerskoler. Av 135 utlyste rekrutteringsstillinger i perioden 2008-2009, var 53 tilknyttet forskerskoler. 32 av rekrutteringsstillingene med forskerskoletilknytning var utlyst ved en høgskole, 21 ved et universitet.

I perioden 2006-2007, som var omfattet av forrige kartlegging, ble det utlyst 118 rekrutteringsstillinger innenfor utdanningsforskning. Blant de 38 miljøene som den gang utlyste slike stillinger, opplyste kun 9 om at stillingene var tilknyttet forskerskoler. Det

ble ikke spurt om hvor mange av de utlyste rekrutteringsstillingene som var tilknyttet forskerskoler, slik at vi ikke kan sammenligne antallet for de to årgangene. Det fremgår likevel tydelig at flere doktorgradskandidater var tilknyttet forskerskoler innenfor feltet i 2009 enn to år tidligere. Flere av doktorgradsstipendiatene innenfor utdanningsforskningsfeltet har dermed tilegnet seg breddekunnskap om forskningsområdet utdanning gjennom sin deltakelse i forskerskoler.

6.4 Rekruttering av utdanningsforskere fra relevante utdanninger

Kapittel 5.3 viste at utdanningsforskerne er utdannet innenfor ulike fagfelt. I Norge har pedagogikk hatt en relativt dominerende rolle innenfor utdanningsforskningen, og en stor andel av utdanningsforskerne har pedagogisk utdanning. I tillegg er det mange med språk- og litteraturvitenskapelig bakgrunn, og da i første rekke nordisk språk og litteratur, i tillegg til at spesielt instituttsektoren har flere utdanningsforskere med bakgrunn fra sosiologi. I dette kapitlet har vi valgt oss ut noen fagfelt, og vil se nærmere på hvor mange av de uteksaminerte kandidatene innenfor disse feltene som blir utdanningsforskere.

En oversikt over antall uteksaminerte kandidater i perioden 1997-2009 innenfor pedagogikk, pedagogikk på barnehageområdet, fagdidaktikk, nordisk språk og litteratur, sosiologi og samfunnsgeografi, samt kjønnsfordelingen for disse, er hentet fra NIFUs Akademikerregister. Deretter er utdanningsopplysninger for utdanningsforskere sammenholdt med oversikten, slik at vi får en oversikt over hvor mange kandidater fra hvert fagfelt som var registrert som utdanningsforskere i 2009.

Tabell 6.3 Antall høyere grads kandidater og andel kvinner uteksaminert innenfor utvalgte fagfelt i perioden 1997-2009, samt andelen av disse som var involvert i utdanningsforskning i 2009.

	Totalt antall kandidater	Andel kvinner	Andel utdanningsforskere
Pedagogikk/barnehage ¹	129	94	24
Fagdidaktikk	260	64	17
Pedagogikk for øvrig	4 634	80	5
Nordisk språk/litteratur	1 000	79	4
Sosiologi	1 631	68	2
Samfunnsøkonomi	1 568	42	1
Totalt	9 222	71	4

¹ Kandidater med mastergrad/hovedfag innenfor barnehage- eller førskolefag

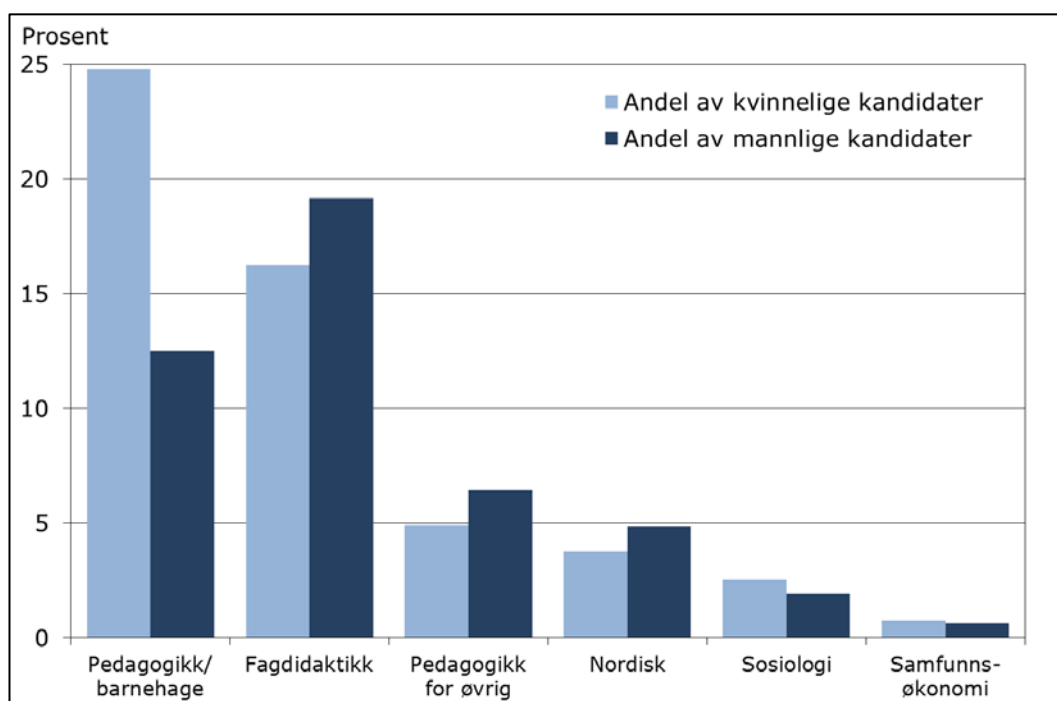
Kilde: NIFU Akademikerregisteret/Forskerpersonalregisteret

Av de 129 kandidatene som var uteksaminert innenfor barnehage/førskolefeltet mellom 1997 og 2009, var nesten en fjerdedel registrert som utdanningsforskere i 2009. Dette er en høy andel. De aller fleste var dessuten kvinner, noe vi kommer tilbake til i kapittel 8. Andelen av kandidatene med utdanning innenfor fagdidaktikk som var regi-

strert som utdanningsforskere var også relativt høy, 17 prosent. Antall kandidater innenfor fagdidaktikk var ganske lavt sammenlignet med pedagogikk for øvrig, hvor det ble uteksaminert over 4 600 kandidater i perioden.

Blant pedagogene uteksaminert i perioden 1997-2009, fagdidaktikk og barnehageområdet unntatt, var 5 prosent registrert som utdanningsforskere i 2009. Totalt 10 prosent av pedagogikkkandidatene var registrert som forskere/i faglige stillinger i Forskerpersonalregisteret i 2009, men de øvrige var ikke involvert i utdanningsforskning dette året.

Både pedagogikk, nordisk språk og litteratur og sosiologi hadde en høy andel kvinner blant kandidatene i perioden 1997-2009, mens det blant samfunnsøkonomene var en overvekt av mannlige kandidater. Figur 6.1 ser på forskjeller mellom kvinner og menn i forhold til andelen som var registrert som utdanningsforskere.

Figur 6.1 Andelen av kvinnelige og mannlige høyere grads kandidater uteksaminert innenfor utvalgte fagfelt i perioden 1997-2009 som var involvert i utdanningsforskning i 2009.

Kilde: NIFU Akademikerregisteret/Forskerpersonalregisteret

Blant de kvinnelige pedagogene på barnehageområdet var nesten en fjerdedel registrert som utdanningsforskere i 2009, mens andelen blant mennene var halvparten så høy. For fagdidaktikerne var det andelsmessig flere menn enn kvinner som var registrert som utdanningsforskere i 2009, 19 mot 16 prosent. Tendensen var den samme

både innenfor øvrig pedagogikk og nordisk språk og litteratur, andelen menn blant kandidatene som forsket på utdanningsspørsmål var høyere i 2009 enn tilfellet var for de kvinnelige kandidatene. Innenfor sosiologi var det derimot flere kvinnelige enn mannlige kandidater som var involvert i utdanningsforskning, mens blant samfunnsøkonomene var andelen lav for begge kjønn.

Andelen av uteksaminerte kandidater innenfor de ulike fagfeltene som går inn i utdanningsforskning, samt kjønnsfordelingen for disse kandidatene, sier noe om rekrutteringsgrunnlaget til feltet. Selv om andelen mannlige kandidater som forsket på utdanningsspørsmål i 2009 var høyere enn andelen kvinner, er kjønnsfordelingen så skjev på de mest sentrale av disse fagfeltene at det får liten betydning for kjønnsbalansen for utdanningsforskningsfeltet som helhet. I første rekke bør man konsentrere seg om å rekruttere flere menn til disse utdanningene, dernest bør man sette inn tiltak for å rekruttere dem videre til utdanningsforskning.

7 Samarbeid innenfor utdanningsforskning

Kartleggingen spør miljøene om hvorvidt de hadde formalisert samarbeid om utdanningsforskning i 2009, både nasjonalt og internasjonalt. Av de 120 respondentene i kartleggingen, oppga 113 at de hadde formalisert samarbeid om utdanningsforskning. 72 enheter oppga at de hadde nasjonalt samarbeid, hvorav 66 samarbeidet med institusjoner i UoH-sektoren,¹⁴ og 23 samarbeidet med forskningsinstitutter. 19 miljøer oppga at de samarbeidet både med miljøer i UoH-sektoren og i instituttsektoren. Dette er faktisk færre enn ved kartleggingen i 2007, og det er spesielt samarbeid med forskningsinstitutter hvor antallet har gått ned. Andelen av enhetene som oppga at de hadde nasjonalt samarbeid, er redusert fra 70 prosent i 2007 til 59 prosent i 2009.

I alt 55 miljøer oppga at de hadde internasjonalt samarbeid om utdanningsforskning i 2009, alle disse samarbeidet med utenlandske universiteter og høgskoler. 11 enheter samarbeidet i tillegg med utenlandske forskningsinstitutter. Dette er omtrent samme antall miljøer som oppga internasjonalt samarbeid i 2007, men nok en gang går andelen av totalt antall utdanningsforskningsmiljøer som hadde internasjonalt samarbeid ned, fra 53 til 45 prosent.

Blant de som oppga at de samarbeidet nasjonalt om utdanningsforskning, oppga 44 miljøer at de samtidig hadde internasjonalt samarbeid. Dette er en markant nedgang i antall miljøer fra 2007, hvor 50 miljøer hadde både nasjonalt og internasjonalt samarbeid.

¹⁴ En tilbakemelding i forhold til oppsettet i spørreskjemaet er at vi her burde skille mellom universiteter og høgskoler i Norge, ettersom det vil være interessant å se hva slags type institusjoner de ulike miljøene samarbeider med.

37 miljøer, eller en tredjedel av de som svarte på kartleggingen i 2009, oppga enten at de ikke hadde samarbeid om utdanningsforskning dette året, eller de unnlot å svare på dette punktet i spørreskjemaet.

Tabell 7.1 viser at omtrent to tredjedeler av utdanningsforskningsmiljøene ved universitetene hadde formalisert nasjonalt forskningssamarbeid, og litt over halvparten hadde internasjonalt samarbeid. Tilsvarende hadde i overkant av halvparten av miljøene ved høgskolene nasjonalt samarbeid, og 40 prosent hadde internasjonalt samarbeid. Tre fjerdedeler av instituttsektormiljøene hadde nasjonalt samarbeid, mens kun en tredjedel hadde internasjonalt samarbeid.

Av miljøene som oppga at de hadde nasjonalt samarbeid, samarbeidet flertallet med en UoH-institusjon. Instituttsektorenehetene samarbeidet i større grad med andre miljøer i sektoren, enn hva universiteter og høgskoler gjorde. I overkant av en tredjedel av miljøene samarbeidet både med nasjonale og internasjonale institusjoner. Andelen med samarbeid på begge arenaene var størst ved universitetsmiljøene, hvor nesten halvparten av miljøene samarbeidet både nasjonalt og internasjonalt.

Tabell 7.1 Antall miljøer med samarbeid innenfor utdanningsforskning i 2009 etter institusjonstype.

	Universiteter	Høgskoler	Instituttsektoren	Totalt
<i>Nasjonalt samarbeid</i>	26	33	13	72
UoH-institusjoner	24	31	11	66
Forskningsinstitutter	5	10	8	23
Begge	4	9	6	19
<i>Internasjonalt samarbeid</i>	23	26	6	55
UoH-institusjoner	23	26	6	55
Forskningsinstitutter	5	2	4	11
Begge	5	2	4	11
<i>Både nasjonalt og internasjonalt</i>	19	21	4	44
Ikke samarbeid/ikke svart	12	22	3	37
Antall enheter	42	60	18	120

Kilde: NIFU

I underkant av en tredjedel av miljøene hadde ikke formalisert samarbeid om utdanningsforskning i 2009. Nesten 40 prosent av høgskolemiljøene oppga at de ikke hadde formelle samarbeidsavtaler, mot i underkant av 30 prosent ved universitetene og 17 prosent i instituttsektoren. I 2007 oppga en fjerdedel av miljøene at de ikke hadde formelle samarbeidsavtaler om utdanningsforskning, og denne andelen har dermed økt merkbart fra 2007 til 2009.

Som i 2007 var det de "tunge" utdanningsforskningsmiljøene, som oppga at mellom 60 og 100 prosent av FoU-innsatsen var utdanningsforskning i 2009, som hadde høyest andel enheter med formalisert samarbeid om utdanningsforskning. Ser vi på de 75 miljøene som deltok i kartleggingen både i 2007 og 2009, finner vi at 46 oppga at de hadde nasjonalt samarbeid i 2009. Dette er ti færre enn to år tidligere. 34 enheter oppga internasjonalt samarbeid i 2009, mot 43 to år tidligere. 26 av disse enhetene samarbeidet med både nasjonale og internasjonale miljøer i 2009, mens 13 ikke hadde formalisert samarbeid om utdanningsforskning. Av miljøene uten samarbeid, hadde halvparten heller ikke dette i 2007.

Blant de 70 enhetene som var nye i 2009, oppga 26 miljøer at de hadde nasjonalt samarbeid, og 21 at de hadde internasjonalt samarbeid. Her var det imidlertid mange enheter som ikke svarte på dette spørsmålet i kartleggingen/ikke deltok i kartleggingen. Det ser ut som om de enhetene som deltok i utdanningsforskning både i 2007 og 2009 i større grad hadde formelle samarbeidsavtaler om utdanningsforskningen enn de enhetene som var nye i 2009-kartleggingen. Noen av disse nye miljøene hadde muligens ikke rukket å inngå denne typen avtaler ennå.

7.1 Nærmere om internasjonalt samarbeid

Internasjonalisering av forskning er et av regjeringens satsingsområder som omtales i den siste forskningsmeldingen. Norge deltar som fullverdig medlem i EUs 7. ramme-program, og Kunnskapsdepartementet la i 2008 frem en egen strategi om forsknings-samarbeid med EU. Inngåelse av bilaterale samarbeidsavtaler har også vært prioritert. Forskningsmeldingen påpeker dessuten at "Forskning har alltid vært en internasjonal virksomhet, og norsk forskning må ha et internasjonalt fokus". På utdanningsforskningsområdet har dette blant annet kommet til uttrykk gjennom opprettelsen av Kunnskapssenter for utdanning, som skal kartlegge både norsk og internasjonal utdanningsforskning.

Internasjonalt forskningssamarbeid er viktig av mange grunner, ikke minst for å opprettholde et tilstrekkelig kvalitetsnivå i forskningen, men også for å allokere finansiering fra internasjonale kilder. Sett på denne bakgrunn er det en påfallende lav andel av utdanningsforskningsmiljøene som har samarbeid med forskere i utlandet, 46 prosent. Og det er særlig høgskolemiljøene som preges av lite samarbeid på tvers av institusjons- og landegrensene.

Tabell 7.2 viser at mens over halvparten av enhetene ved universitetene hadde internasjonalt samarbeid om utdanningsforskning i 2009, gjaldt dette kun en tredjedel av enhetene i instituttsektoren. Blant miljøene som oppga at 60 prosent eller mer av FoU-aktiviteten var utdanningsforskning, hadde to tredjedeler formalisert internasjonalt samarbeid på feltet. Tilsvarende hadde 35 prosent av enhetene i mellomsjiktet slikt samarbeid, og 32 prosent av miljøene med under 20 prosent utdanningsforskning.

Tabell 7.2 Enheter med internasjonalt samarbeid om utdanningsforskning i 2009 etter institusjonstype og andel utdanningsforskning.

	Universi- teter	Høgskoler	Institutt- sektoren	Totalt
Under 20 prosent	10	6	3	19
20-59 prosent	3	8	2	13
60 prosent og over	10	12	1	23
Totalt	23	26	6	55
<i>Andel av totalt antall enheter med utdanningsforskning</i>	<i>55</i>	<i>43</i>	<i>33</i>	<i>46</i>

Kilde: NIFU

8 Nærmere om utdanningsforskning på barnehageområdet i 2009

Kunnskapsdepartementet ble fra høsten 2005 tillagt det statlige ansvaret for barnehagene. Departementet kom i mai 2009 med en stortingsmelding om barnehager, "Kvalitet i barnehagen" (St.meld 41 (2008-2009)), hvor kapittel 6 tar for seg forskning i barnehagesektoren. I kapitlets innledning står følgende: "*Kunnskapsdepartementet har et overordnet ansvar for å sikre tilgjengelig kunnskap og statistikk innenfor barnehagesektoren. Departementet har også et ansvar for å sikre at det finnes forskningsmiljøer som har kompetanse til å utvikle relevant kunnskap om barnehager*". Ansvaret for igangsetting av forskningsprosjekter på barnehageområdet og utvikling av forskningsmiljøer på området er dermed forankret hos Kunnskapsdepartementet.

Kunnskapsdepartementets strategiplan for 2008-2013 slår fast at forskning på barnehagefeltet "*primært har handla om fordelingsspørsmål, barnehagedekning og forskning om kontantstøtten, og i mindre grad om kvalitet, innhold og praksis i barnehagen*". Forskningen har også i liten grad vært opptatt av barnehagen som politikk-område.

Forskningsrådets programsatsing Praksisrettet forsknings- og utviklingsarbeid i barnehage, grunnopplæring og lærerutdanning (PraksisFoU), har bidratt til flere forskningsprosjekter på barnehageområdet. Barnehagedelen av programmet er tematisk inndelt i tre områder; *barnehagens innhold og barns læring og utvikling, barnehagen som organisasjon og forholdet mellom yrkespraksis og førskolelærerutdanning* (Borgen et.al 2009). Andre forskningsrådsprogrammer som hadde utdanningsforskningsprosjekter innenfor barnehageområdet i 2009 var Strategiske høgskoleprosjekter (SHP) og Program for Velferd, Arbeidsliv og Migrasjon (VAM). Også gjennom programmet Utdanning 2020 er det tildelt midler knyttet til forskning på barnehageområdet, men her var det ikke utbetalt midler i 2009.

Som et tillegg til kartleggingen av Ressurser til utdanningsforskning 2007 (Gunnes 2009) lagde NIFU en gjennomgang av FoU-ressurser på barnehageområdet i form av et notat til Kunnskapsdepartementet (Gunnes 2010). Her ble det slått fast at statistikkgrunnlaget var for dårlig til at man kunne si noe konkret om situasjonen på barnehageområdet i 2007. Det var kun mulig å si noe om miljøer som hadde oppgitt barnehageforskning, ikke om de strukturelle rammene for forskningen som ble utført på barnehageområdet. I undersøkelsen for 2009 er det her gjort to grep for å bedre statistikkgrunnlaget. For det første er forskningsområde og forskningsaktivitet slått sammen i en matrise, slik at vi kan si noe om innretningen av forskningen på barnehageområdet. Dessuten ble miljøene bedt om å merke utdanningsforskere på barnehageområdet spesielt i listen med forskere/faglig personale, slik at vi ved å sammenholde personaloversikten med NIFUs Forskerpersonalregister kan fremskaffe til dels detaljerte opplysninger om forskerpopulasjonen på barnehageområdet.

8.1 Miljøer med utdanningsforskning på barnehageområdet

I alt 39 utdanningsforskningsmiljøer oppga at de hadde forskning på barnehageområdet i 2009. I tillegg oppga 3 miljøer at de hadde barnehageforskere uten å fylle ut spørsmål tre i spørreskjemaet. Andelen barnehageforskning ved disse enhetene er estimert i forhold til andel barnehageforskere av totalt antall utdanningsforskere. Totalt oppga 42 enheter at de hadde barnehageforskning i 2009. Dette er en økning på 16 miljøer fra 2007. Imidlertid vet vi at noen av de sentrale miljøene på barnehageområdet ikke fordelte utdanningsforskningen på område i 2007, og at innsatsen dette året var noe underrapportert.

Nesten halvparten av miljøene med utdanningsforskning på barnehageområdet var lokalisert ved en høgskole.

Tabell 8.1 Miljøer med utdanningsforskning på barnehageområdet i 2009 etter andel barnehageforskning og institusjonstype.

Andel forskning på barnehageområdet	Universiteter	Høgskoler	Instituttsektoren	Totalt
Under 20 prosent	9	14	9	32
20-59 prosent	3	5		8
60 prosent og over	1	1		2
Totalt	13	20	9	42

Kilde: NIFU

Andelen utdanningsforskning på barnehageområdet i forhold til totale FoU-utgifter oppgis ikke i spørreskjemaet. Den må beregnes ut i fra andelen utdanningsforskning av totale FoU-utgifter, og dernest barnehageforskning som en andel av utdanningsforskning. Kun to miljøer hadde oppgitt at 60 prosent eller mer av FoU-innsatsen var barnehageforskning i 2009, de aller fleste miljøene i undersøkelsen hadde en innsats

på barnehageområdet på mellom 0,1 og 20 prosent. Flest miljøer med et høyt innslag av barnehageforskning var lokalisert ved en høgskole, samtidig hadde ingen av enhetene med utdanningsforskning på barnehageområdet i instituttsektoren over 20 prosent barnehageforskning.

Det var først og fremst miljøer som oppga at en stor andel av FoU-innsatsen i 2009 var utdanningsforskning, som også hadde barnehageforskning. Blant 35 miljøer som oppga at 60 prosent eller mer av FoU-aktiviteten var utdanningsforskning, hadde 22 oppgitt at de hadde utdanningsforskning på barnehageområdet. Flertallet av disse miljøene var pedagogiske miljøer eller lærerutdanningsmiljøer.

Ser vi på forholdet mellom utdanningsforskning og barnehageforskning i 2009, finner vi at barnehageforskningen utgjorde 13 prosent av utdanningsforskningen. Andelen barnehageforskning var størst ved høgskolene og omtrent den samme ved universitetene og i instituttsektoren, se tabell 8.2.

Tabell 8.2 Utdanningsforskning totalt og barnehageforskning i 2009 etter institusjonstype. Mill. kr og prosent.

	Universiteter	Høgskoler	Instituttsektoren	Totalt
Utdanningsforskning	396	329	96	820
Barnehageforskning	39	57	11	107
<i>Andel barnehageforskning (%)</i>	<i>10</i>	<i>17</i>	<i>11</i>	<i>13</i>

Kilde: NIFU

I overkant av halvparten av utdanningsforskningen på barnehageområdet ble utført ved en høgskole i 2009, mens universitetene stod for litt over en tredjedel av barnehageforskningen. Høgskolemiljøene var dermed dominerende innenfor utdanningsforskningen på barnehageområdet.

8.2 Finansiering av utdanningsforskning på barnehageområdet

Totalt ble det utført utdanningsforskning på barnehageområdet for 107 mill. kr i 2009. Dette tilsvarte 0,5 prosent av den totale FoU-innsatsen i instituttsektoren og universitets- og høgskolesektoren.

Spørreskjemaet ber ikke om fordeling på finansieringskilder for utdanningsforskning på barnehageområdet, her kan vi kun se på fordelingen på finansiering ved miljøene som oppga at de hadde barnehageforskning i 2009. I tabell 8.3 er ufordelte midler holdt utenfor ved fordeling av FoU-utgifter til utdanningsforskning etter hovedkilde. Vi finner da at 95 prosent av midlene til utdanningsforskning i 2009 kom fra offentlige kilder, mens 5 prosent var privat finansiert, det vil si fra næringslivet, andre nasjonale kilder og utlandet. Tilsvarende var andelen hele 98 prosent offentlig finansiering ved miljøer med utdanningsforskning på barnehageområdet. Dette indikerer at offentlige

midler er enda viktigere for barnehageforskningen enn de er for øvrige områder innenfor utdanningsforskning.

Tabell 8.3 Finansiering av miljøer med utdanningsforskning på barnehageområdet i 2009 etter hovedkilde og institusjonstype.

	Universiteter	Høgskoler	Instituttsektoren	Totalt	Andel av total
Utdanningsforskning	373	322	87	782	100
Offentlig finansiert	357	308	81	746	95
Privat finansiert	16	14	7	36	5
Miljøer med barnehageforskning	189	213	52	454	100
Offentlig finansiert	185	211	49	445	98
Privat finansiert	3	3	3	9	2

Kilde: NIFU

En mer detaljert fordeling av FoU-utgifter på finansieringskilder ved miljøene som hadde barnehageforskning i 2009 finnes i vedleggstabell V.5

8.2.1 Forskningsrådets rolle innenfor utdanningsforskning på barnehageområdet

Kapittel 3.1.1 så på Norges forskningsråds rolle som finansieringskilde av utdanningsforskning i 2009. Av forskningsrådets 56 mill. kr bevilget til utdanningsforskning, gjaldt ca. 22 mill. kr prosjekter på barnehageområdet.¹⁵ Av disse gikk litt over halvparten til et høgskolemiljø, en tredjedel til et miljø i instituttsektoren og 7 prosent til et universitetsmiljø. De resterende 4 prosentene ble brukt ved et miljø som ikke er omfattet av FoU-statistikken. Det er større samsvar mellom institusjonene som har mottatt forskningsrådsmidler på barnehageområdet og fordelingen på institusjonstype i innrapporterte FoU-utgifter til barnehageforskning, enn tilfellet var for total utdanningsforskning.

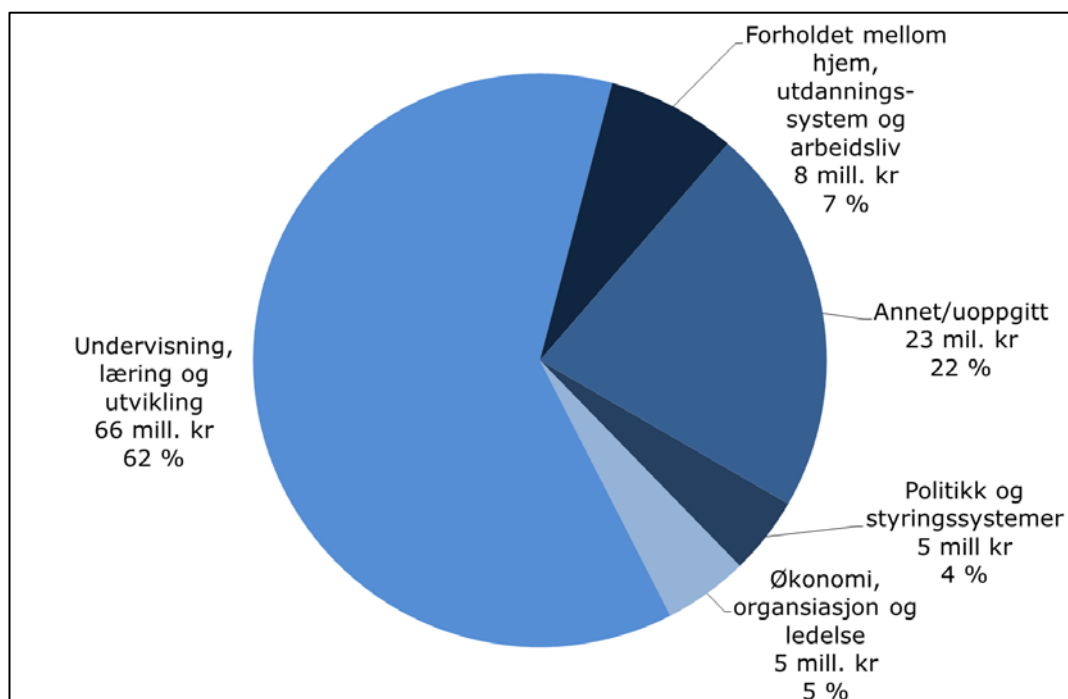
60 prosent av barnehageprosjektmidlene ble bevilget til et pedagogisk miljø, mens 30 prosent av midlene gikk til tverrfaglige samfunnsvitenskapelige prosjekter. Ett prosjekt var klassifisert som statsvitenskap/organisasjonsteori, og dreide seg om styringsutfordringer, organisasjon og ledelse i barnehagesektoren.

8.3 Forskningsaktiviteter innenfor barnehageområdet

Den viktigste forskningsaktiviteten på barnehageområdet i 2009 var Undervisning, læring og utvikling, over halvparten av aktiviteten var klassifisert her. Nest største kategori var annet/ufordelt, noe som skyldtes at flere av miljøene med barnehageforskning unnlot å fordele utdanningsforskningen på aktivitet. To miljøer klassifiserte

¹⁵ Merk at dette beløpet ikke er direkte sammenlignbart med FoU-utgifter til barnehageforskning.

også sin aktivitet på barnehageområdet under Annet, og spesifiserte dette som integrering/likestilling og dysleksi.

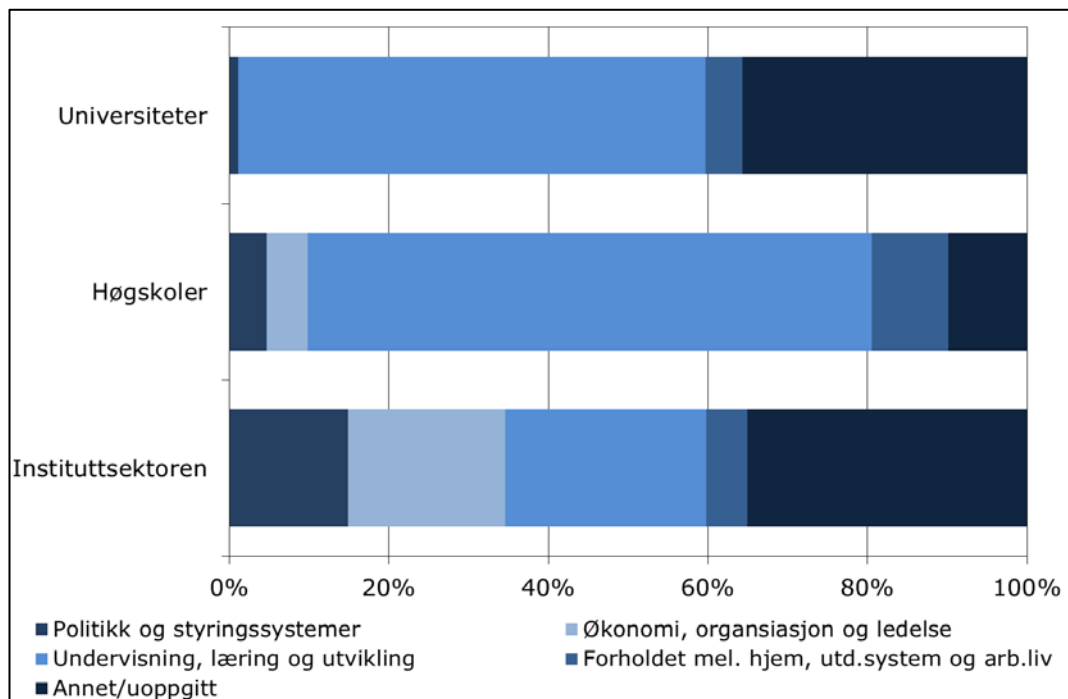

Figur 8.1 FoU-utgifter til utdanningsforskning på barnehageområdet i 2009 etter forskningsaktivitet. Mill. kr og prosent.

Kilde: NIFU

Både Politikk og styringssystemer, Økonomi, organisasjon og ledelse og Forholdet mellom utdanningssystem, hjem og arbeidsliv stod for omtrent 5 prosent hver av forskningsaktiviteten innenfor utdanningsforskningen på barnehageområdet. Den store andelen ufordelte midler gjør det vanskelig å komme med noen konkrete tilbakemeldinger i forhold til hvilke av forskningsaktivitetene det bør satses mer på, men det kan synes som om alle disse er områder det trengs mer forskning på.

Innretningen på barnehageforskningen varierer mellom institusjonstypene. Det er primært ved høyskolene og universitetene at Undervisning, læring og utvikling er dominerende som forskningsaktivitet. Enhetene i instituttsektoren med utdanningsforskning på barnehageområdet oppga en jevnere fordeling på forskningsaktiviteter, se figur 8.2.

Figur 8.2 FoU-utgifter til utdanningsforskning på barnehageområdet i 2009 etter institusjonstype og forskningsaktivitet. Mill. kr.

Kilde: NIFU

8.4 Utdanningsforskere på barnehageområdet

Miljøene med utdanningsforskning på barnehageområdet oppga at 292 personer deltok i barnehageforskning i 2009. Antallet er muligens noe høyere, ettersom tre miljøer oppga barnehageforskning uten samtidig å oppgi navnet på sine barnehageforskere. Men samlet antall vil nok ikke være mye over 300 personer.

De fleste barnehageforskerne, nesten to tredjedeler, var tilsatt ved en høgskole, mens litt over en fjerdedel var tilsatt ved et universitetsmiljø. Kun 19 barnehageforskere ble oppgitt av enheter i instituttsektoren. Dette er et såpass lite antall at det er vanskelig å lage prosentberegninger, og vi finner det derfor lite hensiktsmessig å fokusere på de tre institusjonstypene i dette kapittelet, med noen få unntak.

Tabell 8.4 viser nøkkeltall for utdanningsforskere og barnehageforskere. Totalt utgjorde barnehageforskerne 14 prosent av utdanningsforskerne. Andelen var litt høyere ved høgskolene enn ved de andre institusjonstypene, slik tilfellet også var for FoU-utgiftene på barnehageområdet i forhold til total utdanningsforskning.

Tabell 8.4 Nøkkeltall for barnehageforskere i 2009 etter institusjonstype.

	Barnehageforskere				Utdanningsforskere			
	Universi- teter	Høg- skoler	Institutt- sek- toren	Totalt	Universi- teter	Høg- skoler	Institutt- sek- toren	Totalt
Antall	83	190	19	292	755	1 196	123	2 074
Andel barnehage- forskere (%)					11	16	15	14
Kvinneandel (%)	77	81	79	79	59	60	56	60
Andel professorer/ forsker 1 (%)	8	4	5	5	14	7	18	10
Andel stipendiater (%)	8	7	5	7	20	10	5	13
Andel med doktor- grad (%)	33	19	56	25	46	24	44	33
Gjennomsnitts- alder (år)	49	51	42	50	49	51	44	50

¹ Omfatter også lisensiatgrader. Personer i stipendiatstilling er holdt utenfor beregningen.

Kilde: NIFU/Forskerpersonalregisteret

Ser vi på barnehageforskere i forhold til den totale populasjonen av utdanningsforskere i 2009, finner vi noen særtrekk. For det første var kvinneandelen betydelig høyere på barnehageområdet, totalt 79 prosent av forskerne var kvinner. Kvinneandelen var høy ved alle tre institusjonstyper. Dette samsvarer med funnene i evalueringen av PraksisFoU (Borgen et.al 2009), der en spesielt høy andel av prosjektlederne for prosjekt på barnehageområdet var kvinner.

Andelen professorer blant barnehageforskere var betydelig lavere enn for utdanningsforskning totalt, 5 prosent mot 10 prosent. Også andelen av stipendiater var lavere enn for den totale populasjonen av utdanningsforskere, her var det spesielt ved universitetene at andelen stipendiater var lav. Kun én postdoktor var registrert innenfor utdanningsforskning på barnehageområdet.

Ser vi på andelen barnehageforskere med doktorgrad, var denne totalt sett litt lavere for barnehageforskere enn for utdanningsforskere totalt. Her hadde imidlertid barnehageforskere i instituttsektoren en høyere andel forskere med doktorgrad enn den totale utdanningsforskningspopulasjonen. Gjennomsnittsalderen for barnehageforskere var den samme som for den totale populasjonen av utdanningsforskere. Evalueringen av PraksisFoU (Borgen et. al 2009) påpekte at snittalderen for prosjektlederne innenfor PraksisFoU-prosjektene var veldig høy, men denne undersøkelsen tyder på at barnehageforskere i gjennomsnitt ikke er eldre enn utdanningsforskere totalt.

8.4.1 Stillingsstruktur

Langt de fleste utdanningsforskere på barnehageområdet var tilsatt i faste stillinger. Som nevnt over var andelen professorer lav, kun 5 prosent. Også andelen barne-

hageforskere i førstestilling, det vil si professor og førsteamanuensis, var lavere enn i den totale populasjonen av utdanningsforskere (28 mot 32 prosent).

Ved høgskolene var hele to tredjedeler av barnehageforskerne tilsatt i lektorstilling, mot litt over halvparten ved universitetene. Sammenlignet med den totale populasjonen av utdanningsforskere, var andelen lektorer høyere ved begge lærestedstyper. Utdanningsforskningen på barnehageområdet domineres dermed av forskere/faglig personale som ikke har formell forskningskompetanse i form av doktorgrad.

Tabell 8.5 Utdanningsforskere på barnehageområdet i 2009 etter institusjonstype og stilling.

	Univer- siteter	Høg- skoler	Institutt- sektoren	Totalt	Prosent
Professor I	7	8	1	16	5
Høgskoledosent	1	1		2	1
Leder	1			1	0
Førsteamanuensis	18	35	13	66	23
Amanuensis		1		1	0
Førstelektor	11	21		32	11
Univ./høgskolelektor m.fl.	32	102	3	137	47
Sum faste forskere/faglig personale	70	168	17	255	87
Post.doc.	1			1	0
Forskere	4	7		11	4
Stipendiat	7	13	1	21	7
Vit.ass.		1	1	2	1
Sum midlertidige stillinger	12	21	2	35	12
Sum forskere/Faglig personale	82	189	19	290	99
Høgskolelærer	1	1		2	1
Totalsum	83	190	19	292	100

Kilde: NIFU/Forskerpersonalregisteret

Kun 7 prosent av forskerne/det faglige personalet på barnehageområdet var tilsatt i stipendiatstilling i 2009. Til sammenligning utgjorde doktorgradsstipendiatene 13 prosent av utdanningsforskerne, og 19 prosent av den totale forskerpopulasjonen. Skal førstestillingskompetansen på feltet økes, er det en forutsetning med flere doktorgradskandidater med formell forskerkompetanse. Kun 1 postdoktor var tilsatt på barnehageområdet per 1. oktober 2009, her er det et enda tydeligere behov for en økt satsing på flere stillinger.

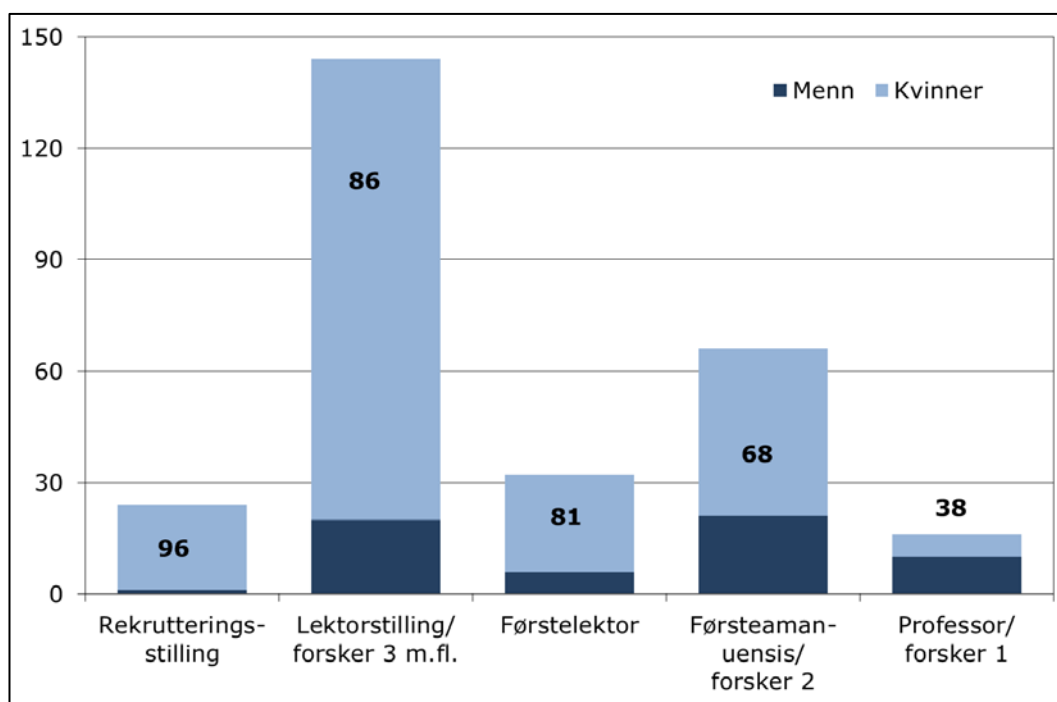
8.4.2 Kjønn og alder

Kvinneandelen blant utdanningsforskerne på barnehageområdet var betydelig høyere enn for den totale populasjonen av utdanningsforskere. Spesielt i stillinger som ikke

krever høyere utdanning var kvinneandelen høy, se figur 8.3. Stillingsgruppen som skilte seg mest ut, var rekrutteringsstillingene, det vil si doktorgradsstipendiater og vitenskapelige assistenter. Her var andelen kvinner hele 96 prosent. Faktisk var samtlige stipendiater på feltet kvinner, den eneste mannen i kategorien, innehadde en vit.ass-stilling. Dette er bekymringsfullt i forhold til fremtidig rekruttering til førstestilling på området, ettersom det ikke vil finnes kvalifiserte menn.

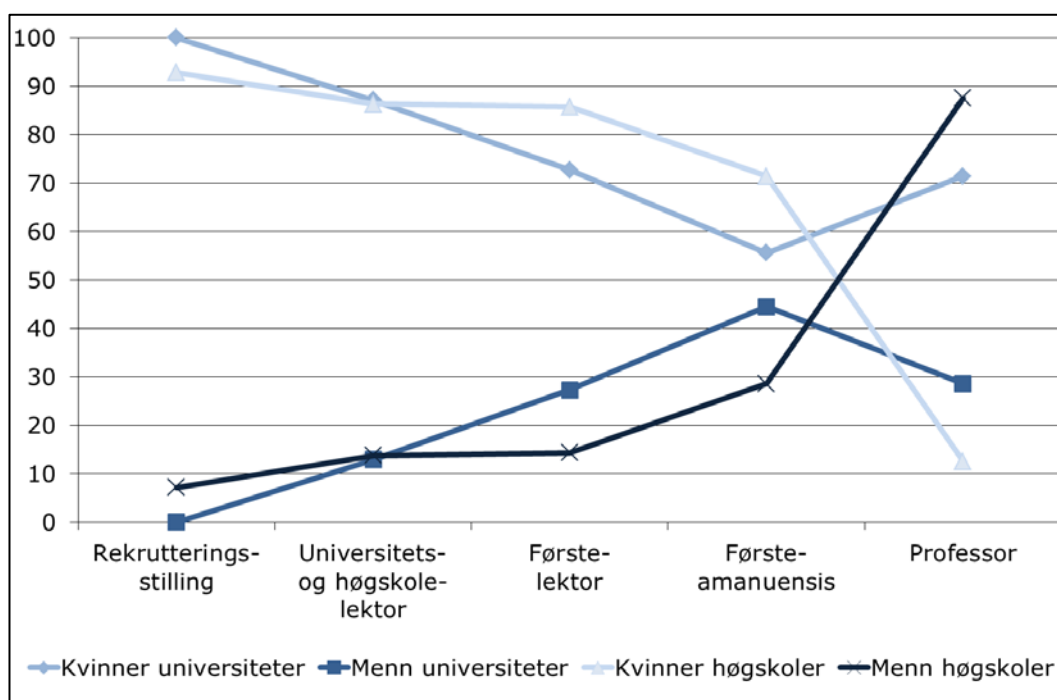
Blant førstelektorene involvert i barnehageforskning var 81 prosent kvinner, og i universitets- og høyskolelektorgruppen var 86 prosent kvinner. Til sammenligning var kvinneandelen i disse stillingsgruppene henholdsvis 53 og 58 prosent i den totale populasjonen av utdanningsforskere. Også blant førsteamanuensene var kvinneandelen høy, 68 prosent kvinner blant barnehageførsteamanuensene, mot 53 prosent blant alle førsteamanuenser innenfor utdanningsforskning.

Blant professorene var kvinneandelen lavere, 38 prosent. Dette er likevel litt høyere enn i den totale populasjonen av utdanningsforskere, hvor andelen var 36 prosent. Professorandelen på barnehageområdet var svært lav, kun 5 prosent, og 10 av 16 professorer var altså menn.

Figur 8.3 Utdanningsforskere på barnehageområdet i utvalgte stillinger i 2009 etter kjønn. Antall og prosent.

Kilde: NIFU/Forskerpersonalregisteret

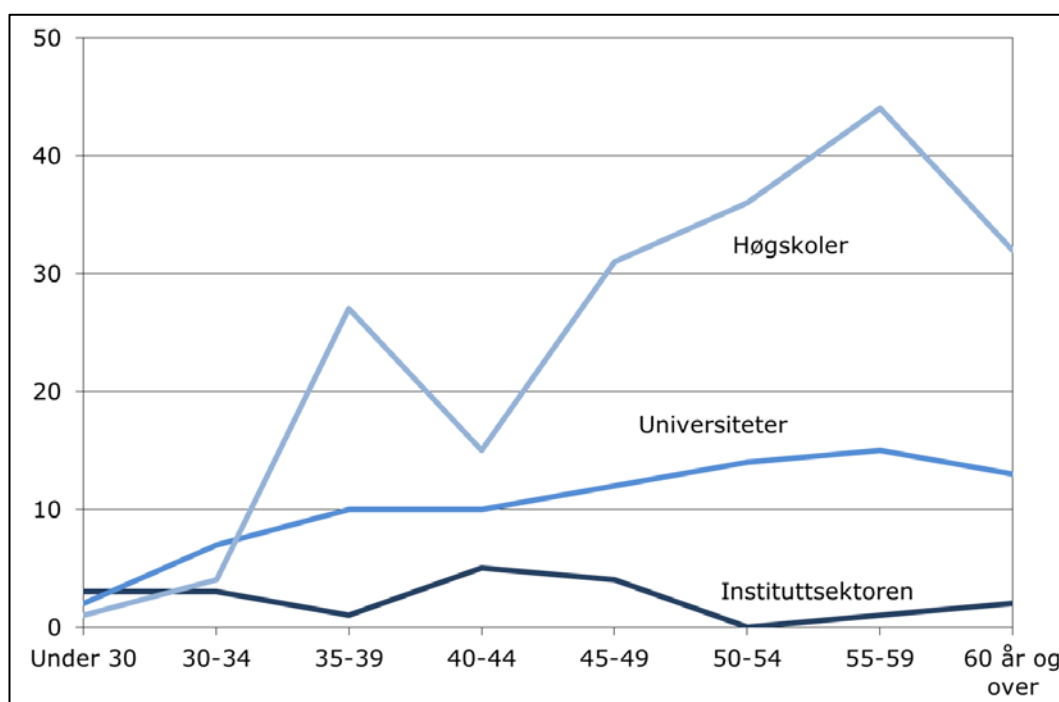

Figur 8.4 Karrierestigen innenfor barnehageområdet i 2009 for utvalgte stillinger ved universiteter og høyskoler. Prosent.

Kilde: NIFU/Forskerpersonalregisteret

Figur 8.4 viser karrierestigen innenfor barnehageområdet ved henholdsvis universiteter og høyskoler. Figuren viser at det er noen tydelige forskjeller mellom lærestedstypene i forhold til kjønn og stilling. Ved universitetene var kvinnene i flertall på alle nivåer i 2009, fra rekruttene hvor alle var kvinner, til professorene hvor kvinneandelen var 71 prosent. Imidlertid var det kun 7 professorer på barnehageområdet ved universitetene, og 2 av disse var menn. Ved universitetene var kvinneandelen lavest blant førsteamanuensene, 56 prosent.

Ved høyskolene var andelen kvinner høyest for rekruttene, 93 prosent, mens den var 86 prosent både for høyskolelektor og førstelektor. Blant førsteamanuensene var kvinneandelen høyere i høyskolene enn ved universitetene, 71 prosent, mens det motsatte var tilfelle for professorene, hvor kun 13 prosent av professorene var kvinner. Her var 7 av 8 professorer på området menn.

Figur 8.5 Utdanningsforskere på barnehageområdet i 2009 etter alder og institusjonstype. Antall.

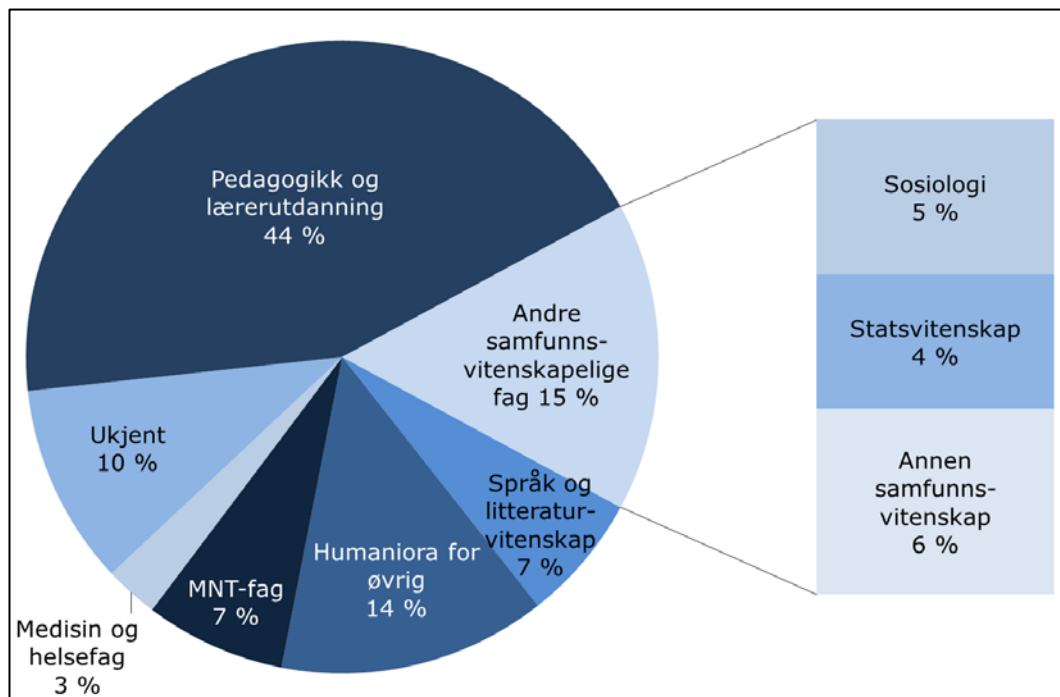
Kilde: NIFU/Forskerpersonalregisteret

Gjennomsnittsalderen for barnehageforskere var den samme som for den totale populasjonen av utdanningsforskere i 2009. Mens aldersfordelingen ved universitetene var relativt jevn uten store toppe, finner vi en markert topp i aldersgruppen 55-59 år ved høgskolene, samt i aldersgruppen 35-39 år. Gjennomsnittsalderen for utdanningsforskere ved universitetene og høgskolene var omtrent den samme, henholdsvis 49 og 51 år. Ser vi på professorene, var gjennomsnittsalderen 58 år i 2009, og halvparten av professorene på barnehageområdet var 60 år eller eldre. Blant førsteamanuensene/forsker 2 på området var gjennomsnittsalderen 50 år, og 18 prosent var 60 år eller eldre. Selv om professorene på barnehageområdet var gamle i 2009, var ikke det samme tilfellet for førsteamanuensene.

Det er høy kvinneandel blant personalet i barnehagene, og utdanningsforskningen som ble utført på området i 2009 var preget av en høy andel kvinner. Dette gjaldt spesielt i de lavere stillingsgruppene, som doktorgradsstipendiat og universitets- og høgskolelektor. I førstestilling, det vil si førsteamanuensis og professor, var kjønnsbalansen litt jevnere. Men gjennomsnittsalderen i denne gruppen var høy, og forskningen på barnehageområdet vil møte store utfordringer i forhold til å finne kvalifiserte mannlige forskere.

8.4.3 Kompetanseprofil

Flertallet av utdanningsforskerne på barnehageområdet hadde samfunnsvitenskapelig bakgrunn i 2009, i alt 59 prosent, se figur 8.6. Pedagoger/lærerutdannede forskere utgjorde 44 prosent av populasjonen. Humanistene utgjorde den nest største gruppen med 21 prosent av forskerne, mens 7 prosent hadde MNT-bakgrunn og 3 prosent utdanning innenfor medisin og helsefag. De fleste av disse var idrettskandidater.

Figur 8.6 Utdanningsbakgrunn for utdanningsforskere på barnehageområdet i 2009. Prosent.

Kilde: NIFU/Forskerpersonalregisteret

Sammenlignet med den totale populasjonen av utdanningsforskere i 2009, var andelen pedagoger 12 prosentpoeng høyere blant barnehageforskerne. Samtidig var det færre barnehageforskere med bakgrunn fra medisin og helsefag og MNT-fag enn i den totale populasjonen. Dette kan også sees i sammenheng med hvor barnehageforskningen foregikk i 2009. Flertallet av miljøene med barnehageforskning hadde samfunnsvitenskapelig fagtilknytning, og de fleste av disse var pedagogiske eller lærerutdanningsenheter.

Kun en fjerdedel av barnehageforskerne i 2009 hadde doktorgrad. Sett i sammenheng med hvilke stillingskategorier som deltok i barnehageforskning, se tabell 8.6, er ikke dette overraskende.

Tabell 8.6 Barnehageforskere med doktorgrad i 2009, nøkkeltall.

	Universi- teter	Høg- skoler	Institutt- sektoren	Totalt
Antall barnehageforskere ekskl. doktor- gradsstipendiater	76	177	18	271
Barnehageforskere med doktorgrad	25	33	10	68
Doktorgradsandel	33	19	56	25
Gjennomsnittsalder ved disputas	39	43	38	41

Kilde: NIFU/Forskerpersonalregisteret

Doktorgradsandelen for barnehageforskere var lavere ved alle lærestedstyper enn i den totale populasjonen av utdanningsforskere. Samtidig var gjennomsnittsalderen ved disputastidspunktet litt lavere for barnehageforskere enn i den totale populasjonen, dette gjaldt spesielt for barnehageforskere ved universitetene.

Ser vi på forskjeller mellom kvinner og menn i 2009 i forhold til doktorgradskompetanse, finner vi at 83 prosent av de kvinnelige professorene hadde doktorgrad, mot 80 prosent av de mannlige. Blant førsteamanuensene/forsker 2 var doktorgradsandelen 78 prosent blant kvinnene og 57 prosent blant mennene.

Barnehageforskere har lav andel personale med doktorgrad, i tillegg til lav professorandel og lav andel doktorgradsstipendiater. Her er det klart et behov for å øke antall doktorgradsstipendiater, for å øke doktorgradskompetansen på feltet. Og med kun én postdoktor på feltet, burde det også vurderes å knytte flere postdoktorstillinger opp mot barnehageforskningen.

8.4.4 Samarbeid

Spørreskjemaet spør ikke om samarbeid på barnehageområdet. Vi vet derfor ikke om samarbeidet enhetene oppgir gjelder barnehageforskning eller andre områder av utdanningsforskningen. I den videre teksten er det dermed formalisert samarbeid om utdanningsforskning ved enheter som har oppgitt at de hadde utdanningsforskning på barnehageområdet som omtales.

Flertallet av miljøene med utdanningsforskning på barnehageområdet hadde formalisert nasjonalt samarbeid i 2009, 34 av 42 enheter. En høyere andel av barnehageforskningsmiljøene hadde nasjonalt samarbeid i 2009 enn tilfellet var for totalt antall utdanningsforskningsmiljøer, 81 prosent mot 70 prosent. Samtidig hadde 23 enheter internasjonalt samarbeid, også her var andelen litt høyere enn i den totale populasjonen. 20 barnehageforskningsmiljøer, nesten halvparten, hadde både nasjonalt og internasjonalt samarbeid, mens 5 miljøer ikke samarbeidet med noen om utdanningsforskning. Til sammenligning oppga en tredjedel av miljøene i den totale populasjonen av utdanningsforskningsmiljøer at de ikke hadde formalisert samarbeid i 2009, eller de unnlot å svare på spørsmålet.

At en såpass stor andel av utdanningsforskningsmiljøene med barnehageforskning hadde formaliserte samarbeidsavtaler om utdanningsforskning henger sammen med at det her er snakk om "tunge" utdanningsforskningsmiljøer hvor utdanningsforskningen utgjorde mellom 60 og 100 prosent av FoU-innsatsen i 2009. Disse miljøene hadde i større grad formalisert samarbeid på feltet enn enheter hvor utdanningsforskningen utgjorde en mindre del av den totale FoU-aktiviteten.

9 Veien videre

Denne kartleggingen tar primært for seg de strukturelle rammene rundt norsk utdanningsforskning. I anbefalingene legger vi derfor størst vekt på rammebetingelser som har betydning for å heve kvaliteten i forskningsmiljøene, som når det gjelder vektlegging av mer forskningsrettede stillingskategorier og tiltak for å stimulere internasjonal aktivitet. Foreliggende kartlegging er dessuten for generell til at det er mulig å gi særlig konkrete anbefalinger om spesifikke tematiske satsninger. Strategiske prioriteringer er i høyeste grad et politisk spørsmål, men foreliggende kartlegging gir noen indikasjoner på behov for faglige satsninger som kan gjøres til gjenstand for nærmere diskusjon, noe vi nå skal komme nærmere inn på.

Nordisk ministerråd har tatt initiativ til ytterligere å bygge ut det nordiske forsknings- og utdanningssamarbeid (jf. Sektorplan for Islands formannskapsprogram for Nordisk ministerråds samarbeid om forskning, kultur og utdanning 2009) Som påpekt i kartleggingen av utdanningsforskning i Norden foretatt i den anledning, er det mange aktuelle utviklingstrekk i utdanningssektoren som påkaller behov for bevisste satsninger i utdanningsforskningen (Borgen et. al 2010). Det er for eksempel behov for mer forskningsbasert kunnskap om forhold knyttet til skole og opplæring som har betydning for elevenes læringsutbytte. I tillegg til et "Beyond PISA initiativ" foreslås her også mer forskning på studier av IKT i læringssammenheng. I høyere utdanning har det skjedd store endringer som følge av overnasjonale reformer og globalisering i sektoren, og det er gjort lite komparativ forskning av slike endringsprosesser og hvilke effekter de har på struktur og innhold i høyere utdanning.

Utdanningsforskningen nasjonalt er i første rekke en følge av de forskningstema som har blitt båret frem av fagmiljøer og enkeltpersoner, og bare delvis et resultat av bevisste strategiske satsingsområder. Både Forskningsrådet og Kunnskapsdepartementet er viktige premissleverandører med tanke på videre utvikling av utdanningsforskningen. Kunnskapsdepartementet har imidlertid også et sektoransvar, og må

derfor balansere hensynet til satsing på aktuelle forskningstema opp mot et ansvar for å vedlikeholde autonomi og kvalitet i forskningsfeltet og -miljøene. Kunnskapsdepartementet la i 2009 frem sin strategi for utdanningsforskning i perioden 2008-2013. Utdanningsforskning på barnehageområdet har vært en av satsingene i perioden 2007-2009, og fortsetter frem mot 2013. Barnehageområdet hadde den største vekten i FoU-utgifter i perioden 2007-2009, noe som tilsier at satsingen har hatt en målbar effekt på volumet av forskningen på området.

9.1 Mulige faglige satsingsområder

Satsing på barnehageforskning har vært en bevisst strategi fra myndighetenes side de senere år, og blir derfor viet spesiell oppmerksomhet i denne rapporten. I sitt videre strategiske arbeid kan departementet merke seg at tema som politikk, økonomi, organisasjon og ledelse synes å stå svakt i forskningen på barnehagesektoren.

Til tross for at sentrale utdanningsmyndigheter legger stor vekt på at relasjonen mellom utdanning og arbeidsliv bør utvikles for å gi best mulig kvalitet i utdanning og opplæring, indikerer denne kartleggingen at det er forholdsvis lite forskning på relasjonen utdanning og arbeidsliv. Fortrinnsvis gjelder dette høyere utdanning og forskerutdanningsnivå.

9.1.1 Utdanning 2020 mer enn pedagogikk?

De tematisk sett "hvite flekkene på kartet", fokus på politikk, økonomi, organisasjon og ledelse, som avdekkes i denne utredningen er en konsekvens av at utdanningsforskningen tematisk er tyngst innenfor tema utdanning/læring. Dette forholdet gjenspeiler at pedagogikk er tyngst representert i norsk utdanningsforskning. Et bredere tematisk, teoretisk og metodisk tilfang i utdanningsforskningen krever at myndighetene videre prioriterer på en slik måte at det bidrar til større deltakelse fra andre forskningsdisipliner enn pedagogikk. Dette argumentet var også viktig for utformingen av forskningsprogrammet Utdanning 2020. Kunnskapsdepartementet eller Forskningsrådet kan eksempelvis vurdere å ta initiativ til en evaluering av Utdanning 2020 med tanke på hvorvidt og hvordan det har bidratt til mer tverrfaglig tilnærming med innslag fra flere forskningsdisipliner, enn det rådende mønsteret tilsier.

9.1.2 Kunnskapsbehov

For å kunne identifisere behov for videre satsing trengs det også mer informasjon om resultatene fra utdanningsforskningen. Denne kartleggingen tar primært for seg de strukturelle rammene rundt utdanningsforskningen, og går ikke nærmere inn på kunnskapsproduksjonen eksempelvis gjennom å se på prosjektporteføljer og publiseringsmønstre. Vi ser et behov for å løfte frem et mer presist og differensiert bilde av utdanningsforskningen gjennom mer dyptgående analyser. Det er nylig opprettet et nasjonalt Kunnskapscenter for utdanning som skal ha ansvar for å utrede kunnskapsstatus i feltet. Kunnskapscenteret inngår som et nytt og viktig element i å styrke infrastrukturen knyttet til utdanningsforskningen. Sentrale oppgaver for senteret vil være å

fremskaffe oversikt over nasjonal og internasjonal forskning som kan gi innsikt i hva som bidrar til kvalitet i utdanningssektoren, samt formidle relevant forskning og medvirke til en mer kunnskapsbasert politikktutforming, forvaltning og praksis. Dette skal igjen bidra til en mer opplyst og kunnskapsbasert offentlig debatt. Dermed er det relevant å forvente at dette senteret skal spille en sentral rolle i forhold til å identifisere kunnskapsbehov i utdanningssektoren. Kunnskapsdepartementet bør imidlertid sørge for hensynet til å balansere satsning på aktuelle forskningstema opp mot sitt ansvar for å vedlikeholde autonomi og kvalitet i forskningsfeltet og –miljøene

9.2 Internasjonalisering

Internasjonalt forskningssamarbeid er viktig av mange grunner, ikke minst for å opprettholde et tilstrekkelig kvalitetsnivå i forskningen, men også for å allokere finansiering fra internasjonale kilder. Sett på denne bakgrunn er det en påfallende lav andel utdanningsforskingsmiljøer som har formalisert samarbeid med forskere i utlandet, 45 prosent. Og det er særlig høgskolemiljøene som preges av lite samarbeid på tvers av institusjons- og landegrenser.

Å utvikle det internasjonale samarbeidet i utdanningsforskningen bør tenkes langs mange ulike nivå og relasjoner. Tiltak kan dreie seg om blant annet informasjon og økonomiske insentiver til bevisst satsing på internasjonal komparativ forskning. Myndighetene bør også være seg bevisst hvorvidt det her skal satses på ytterligere kvalitetsheving av allerede sterke miljøer eller identifisere miljøer med potensial til å bli mer internasjonalt synlige.

Andre virkemidler er fellesprogrammer (joint programming). På EU-nivå har flere land gått sammen om forskningsprosjekter knyttet til felles faglige interesser og problemstillinger. Et nordisk utdanningsforskingsprogram er under utarbeidelse, blant annet etter at Nordisk ministerråd tok initiativ til en kartlegging av sentrale kjennetegn ved utdanningsforskningen i Norden (Borgen et. al 2010). Imidlertid bør initiativer av denne typen ha et visst omfang for å ha effekt.

Vi ser behov for en grundigere tematisk, institusjonell og faglig kartlegging av de internasjonale profilene i utdanningsforskningen, eksempelvis slik det kan synliggjøres ved bibliometrisk analyse.

9.3 Kompetanseutvikling

Andelen utdanningsforskere med doktorgrad var lav i 2009 sammenlignet med den totale forskerpopulasjonen. I den grad doktorgradsandel kan brukes som en indikator på utdanningsforskningens kvalitet, er det helt klar et behov for å øke forskningskompetansen blant utdanningsforskerne.

9.3.1 Doktorgradsutdanning på utdanningsforskingsfeltet

I tråd med nasjonale satsinger og prioriteringer i utdanningsforskningen spesielt har det blitt opprettet flere forskerskoler, både på nasjonalt nivå og i tilknytning til etablerte fagmiljø og prioriterte felt. Som ved forskningsfeltet for øvrig er tilbud på forskerutdanningssiden bare delvis et resultat av strategiske prioriteringer foretatt ut fra en helhetlig vurdering av behov i feltet. Kun to nasjonale forskerskoler på feltet har vært bevisste satsinger fra myndighetenes side. Vår kartlegging tyder på at noen sentrale forskningstema er lavt prioritert i forskning og også i forskerutdanningsøymed, som politikk og styringssystemer på barnehage- og grunnskolenivå og forholdet utdanningssystem og arbeidsliv i forskerutdanningen.

Gitt at forskerutdanning også gjennomføres i samarbeid med institusjoner i andre land er det vanskelig å gi noen tydelig vurdering av mangler ved dagens tilbud. Andre evalueringer tyder imidlertid på at dagens forskerskoler i utdanningsforskningen har visse organisatoriske og faglige utfordringer, som at de kan være små og sårbare i forhold til å opprettholde en faglig standard i tilbud eller mangler en bevisst strategi for å legge til rette for internasjonal erfaring hos doktorandene (Tømte og Vabø 2010). Slike og andre forhold tilsier at Kunnskapsdepartementet kan vurdere å foreta en gjennomgang av kvaliteten i forskeropplæringen i utdanningsforskningen. En slik gjennomgang kan med fordel gjennomføres etter den nasjonale evalueringen av forskerutdanningen (2011-2012) fordi den skal utrede systemiske utfordringer og forbedringstiltak som kan ha relevans også for utdanningsforskningen.

Samtidig er det verdt å merke seg at kun universiteter og høyskoler er med i de nasjonale forskerskolene knyttet til utdanningsforskning, instituttsektoren deltar ikke her. En evaluering av forskerutdanningen kan sees i lys av den kommende utredningen om instituttsektorens rolle i forskeropplæringen. Universitets- og høyskolerådet (UHR) og Forskningsinstituttene Fellesarena (FFA) står bak denne.

9.3.2 *Behov for flere postdoktorstipend*

Vår gjennomgang tyder på at innsatsen til forskeropplæring, ut over en økning i antall doktorgradsstipend, ble redusert mellom 2007 og 2009, noe departementet bør ta i betraktning ved videre dimensjonering av innsatsområder. Avlagt doktorgrad er i dag ikke nødvendigvis en tilstrekkelig kvalifikasjon for fast vitenskapelig stilling i universitets- og høyskolesektoren. De siste ti år har postdoktorordningen fått større anvendelse også i de samfunnsvitenskapelige og humanistiske fag. Men utdanningsforskningen har per 2009 kun 17 personer i postdoktorstipend. Imidlertid er 84 personer registrert i midlertidige eller eksternt finansierte stillinger ved universiteter og høyskoler. Gitt formålet med postdoktorordningen; å kvalifisere til vitenskapelige toppstillinger, og gitt det fremtidige rekrutteringsbehovet, kan Kunnskapsdepartementet vurdere å øke andelen postdoktorstipend i utdanningsforskningsfeltet. Som vi kommer tilbake til nedenfor kan postdoktorstipend også være et adekvat virkemiddel for å oppnå både flere førstekompetente utdanningsforskere samt mer likestilling mellom kjønn i utdanningsforskningen.

9.3.3 *Behov for flere førstekompetente*

Utdanningsforskningen preges av en lav andel personer med professorkompetanse. Det er snarere blant lektorene, og da fortrinnsvis høgskolelektorene, at det har vært en økning fra 2007-2009. Lav andel personer med professorkompetanse i utdanningsforskningen skyldes en rekke strukturelle kjennetegn som det ikke uten videre er lett eller formålstjenlig å endre, som høy alder ved disputas og innslag av praksis i karriereløpet.

Samtidig er det på professornivå at utdanningsforskingsmiljøene har rapportert om dårlig søkning til utlyste stillinger. Spesielt høgskolene rapporterer om dårlig tilgang på kvalifiserte søkere til førstestillinger, noe som ytterligere kan illustrere at departementet kan vurdere tiltak for å heve kompetansenivået, blant annet gjennom satsing på bruk av postdoktorstipend. Men det kan være mange ulike grunner til dårlig tilgang på førstestillingskompetente søkere. Kompetansebehovet som etterspørres kan gi få søkere fordi det er relativt snevert, eller miljøene kan av ulike grunner være lite attraktive. Her kan det være strukturelle faktorer ved det enkelte forskningsmiljø man må ta tak i for å gjøre disse mer attraktive. Spesifikke satsinger knyttet til kompetanseheving for eksisterende utdanningsforskere er et alternativ for å øke forskningskompetansen på feltet, en annen mulighet vil kunne være å utlyse stillinger bredere, gjerne internasjonalt.

9.3.4 *Behov for flere kvinner i vitenskapelige toppstillinger*

I sin helhet er utdanningsforskningen preget av et flertall kvinner i faglige stillinger. Feltet er imidlertid preget av betydelig vertikal og horisontal kjønns-segregering der kvinner først og fremst er overrepresentert på lavere stillingsstrinn og undervisningsrettede stillingskategorier, som lektorstillinger og rekrutteringsstillinger. Gitt myndighetenes satsing på likestilling i forskning og fokuset på å rekruttere flere kvinner til toppforskning, bør departementet vurdere å iverksette tiltak som kan bidra til flere kvinner i vitenskapelige toppstillinger i utdanningsforskningen. Selv om kvinner er i flertall i rekrutteringsstillinger, vil den utpregede tendensen til kjønnssegregering i utdanningsfeltet neppe la seg endre bare gjennom en generasjonslogikk.

9.3.5 *Jevnere kjønnsbalanse i rekrutteringsstillinger*

Utdanningsforskningen preges av kjønnsbalanse, ikke minst i rekrutteringsstillinger der 70 prosent er kvinner. Departementet kan vurdere tiltak for å rekruttere flere menn til utdanningsforskningen, hvorav noen tematiske områder/institusjoner synes mer påkrevd enn andre. Spesielt på barnehageområdet har vi avdekket et behov for å tenke strategisk likestilling for å rekruttere flere menn inn i forskningen; i 2009 var alle doktorgradsstipendiater på barnehageområdet kvinner. Samtidig vil det viktigste for barnehageforskningen som utdanningsforskning være å øke andelen forskerpersonale med doktorgrad, antall postdoktorstillinger og professorater.

Referanser

- Borgen, J. S., Stensaker, B og Geschwind, L (2010):** *Nordisk utdanningsforskning. Sentrale kjennetegn - nye muligheter.* København, 2010.
- Borgen, J. S., Opheim, V. og Prøitz, T. S. (2009):** *PraksisFoU 2005-2010.* Oslo: NIFU STEP-rapport 25/2009.
- Borgen, J. S., Gunnes, H. og Sivertsen, G (2007):** *Kartlegging av norsk utdanningsforskning.* Oslo: NIFU STEP-rapport 32/2007.
- Gunnes, H (2009):** *Ressurser til utdanningsforskning 2009.* Oslo: NIFU STEP-rapport 16/2009.
- Gunnes, H (2010):** *Ressursinnsatsen innenfor forskning på barnehageområdet i 2007.* Notat, kun tilgjengelig på nett. Oslo: NIFU STEP.
- Kunnskapsdepartementets strategi for utdanningsforskning (2009):** *Kunnskap for kvalitet 2008-2013.*
- Langfeldt, L (2004):** *Bibliometrisk analyse av faggrensene i Norges forskningsråds fagevalueringer.* Oslo: NIFU STEP skriftserie 14/2004.
- Norges forskningsråd (2010):** *En satsing for fremtiden. Evaluering av strategiske høgskoleprosjekter (SHP).* Oslo: Norges forskningsråd.
- Norges forskningsråd (2008):** *Programplan for Utdanning 2020. Norsk utdanningsforskning frem mot 2020 (2009-2018).* Oslo: Norges forskningsråd.
- Norges forskningsråd (2003):** *Norsk pedagogisk forskning. En evaluering av forskningen ved utvalgte universiteter og høgskoler.* Oslo: Norges Forskningsråd.
- St.meld. nr. 41 (2008-2009):** Kvalitet i barnehagen
- St.meld. nr. 30 (2008-2009).** Klima for forskning.
- St.meld. nr. 20 (2004-2005).** Vilje til forskning.
- Tømte, C og Vabø, A (2010):** *Flerfaglig forskerskole i utdanningsforskning ved NTNU. Evaluering.* Oslo: NIFU-rapport 46/2010.
- Universitets- og høgskolerådet: Notat fra av 4. april 2003:** *UHRs utredning av nasjonale forskerskoler.* <http://www.uhr.no/forskerskoler>
- Aasen, P., Sandberg, N og Borgen, J. S. (2007):** *Utdanningsforskning. Fagdepartementets sektorforskningsansvar.* Oslo: NIFU STEP-Rapport 15/2007

Vedlegg 1 Metode for FoU-statistikken

FoU-statistikk for Norge utarbeides etter avtale med Norges forskningsråd. Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) har statistikkansvaret for universitets- og høyskolesektoren og instituttsektoren, mens Statistisk sentralbyrå har ansvaret for næringslivet. NIFU har også ansvar for å sammenstille dataene til total FoU-statistikk for Norge. For næringslivet og instituttsektoren gjennomføres årlige undersøkelser og for universitets- og høyskolesektoren annethvert år. For alle tre sektorer utarbeides årlige hovedtall. Mer informasjon fremgår av NIFUs nettsider: www.foustatistikkbanken.no og lenker til Statistisk sentralbyrås og Norges forskningsråds nettsider.

OECD har utarbeidet felles retningslinjer for hvordan medlemslandenes FoU-statistikk skal lages. Retningslinjene er nedfelt i «Frascati-manualen» (The Measurement of Scientific and Technological Activities: Proposed Standard Practice for Surveys on Research and Development "Frascati Manual 2002", OECD 2002). NIFU har oversatt og utgitt utdrag av manualen med særlig vekt på definisjoner og avgrensning av FoU (2004). Norsk FoU-statistikk utarbeides på bakgrunn av administrative registre og spørreskjema til enhetene i de tre utførende sektorer.

Nedenfor følger en kortfattet beskrivelse av FoU-statistisk metode i UoH-sektoren og instituttsektoren. Denne er tatt med fordi FoU-statistikken i disse sektorene danner grunnlaget for kartleggingen av utdanningsforskning.

Universitets- og høyskolesektoren

Omfang

I universitets- og høyskolesektoren omfatter FoU-statistikken i 2009 enhetene ved de sju universitetene med tilhørende sentre og randsoneinstitusjoner, fem offentlige og fire private vitenskapelige høyskoler og de 24 statlige høyskolene. I tillegg omfatter sektoren Universitetssenteret på Svalbard, Kunsthøgskolen i Oslo, Kunsthøgskolen i Bergen, Politi-høgskolen i Oslo, Diakonhjemmet Høgskole, Dronning Mauds minne høyskole og Forsvarets skolesenter. Rundt 400 enheter/avdelinger ved disse lærestedene deltok i 2009-undersøkelsen. Sektoren omfatter dessuten 9 helseforetak med universitetssykehusfunksjoner. Helseforetakene er imidlertid ikke inkludert i kartleggingen av utdanningsforskning.

Datainnsamling og beregninger

De FoU-statistiske undersøkelsene i universitets- og høyskolesektoren er totalundersøkelser. Undersøkelsenheten er det enkelte institutt eller annen tilsvarende grunnenhet. I tillegg til opplysninger fra enhetene innhenter NIFU personal- og regnskapsopplysninger fra lærestedene, herunder også økonomiske data om eksternt finansiert virksomhet ved oppdrags-seksjonene. En annen viktig del av kildematerialet er informasjon innhentet direkte fra eksterne finansieringskilder, bl.a. Norges forskningsråd og diverse fond og foreninger. Opplysninger om investeringer i nye bygninger innhentes fra Statsbygg.

Alle institutter eller avdelinger med faglig virksomhet får tilsendt spørreskjema om FoU-virksomheten. Her blir de bedt om å oppgi utgifter til forskningsdrift (annuum) og vitenskapelig utstyr, og å fordele FoU-aktiviteten på grunnforskning, anvendt forskning, utviklingsarbeid, fag, tematiske prioriteringer og teknologiområder. I tillegg bes enhetene oppgi den delen av ekstern FoU-aktivitet som lærestedet sentralt ikke har opplysninger om, dvs. personer institusjonen ikke har arbeidsgiveransvar for og FoU-utgifter knyttet til dette personalet. Siden 2007 har respondentene hatt mulighet til å besvare spørre-

skjemaet på web. Helseforetakene får egne spørreskjema knyttet til et eget rapporteringssystem for ressursbruk til forskning og utviklingsarbeid i helseforetakene.

NIFUs forskerpersonalregister er en viktig del av grunnlaget for beregning av FoU-ressursene. Fra og med 2007 oppdateres dette registeret årlig. Til hver stilling/stillingskategori i dette registeret knyttes stillingsbrøk, gjennom-snittslønn og FoU-andel. FoU-andelene bygger på tidsbruksundersøkelser foretatt av NIFU. På dette grunnlaget beregnes lønnsutgifter til FoU over lærestedenes grunnbudsjetter.

Ressursene til FoU omfatter også forskningens andel av overheadutgiftene (administrasjon, drift av bygninger osv.). I tillegg inngår FoU-andelen av kapitalutgiftene (vitenskapelig utstyr, bygg). Kapitalutgifter til FoU er årlige bruttoutgifter til faste eiendeler brukt i FoU-virksomheten til den statistiske grunnenheten, og består av utgifter til eiendom og bygningsmasse, instrumenter og utstyr. Ifølge OECDs retningslinjer skal utgiftene tas med det året investeringene fant sted, og det skal ikke registreres avskrivninger.

Kvaliteten på oppgavene

Spørreskjema med veiledning og definisjoner blir sendt til alle enheter med faglig virksomhet. I tillegg bygger utarbeidelsen av statistikken på registeropplysninger og regnskapsdata, se avsnittet om Datainnsamling og beregninger ovenfor. Opplysninger fra Norges forskningsråd, fondsspesifikasjoner, årsrapporter, samt personal- og regnskapsoversikter fra lærestedene sentralt, benyttes ved kontroll og gjennomgang av samtlige skjemaer. Disse opplysningene brukes også til å konstruere svar fra enheter som ikke returnerer spørreskjemaet. FoU-ressursenes fordeling på forskningsart, fagområde m.m. sammenholdes med resultatene fra tidligere statistikkår. Oppgavens kvalitet er avhengig av det skjønn som utøves av personene som besvarer skjemaet, og av at disse kjenner til FoU-begrepet og enhetens FoU-virksomhet. Miljøene blir i stor grad kontaktet på e-post eller over telefon ved mangelfulle besvarelser eller åpenbare misforståelser. Svarprosenten for 2009 var nærmere 90 prosent.

Instituttsektoren

Omfang

Den FoU-statistiske undersøkelsen dekker i prinsippet alle enhetene i sektoren. Den omfatter forskningsinstitutter og institusjoner med FoU-virksomhet utenom næringslivet på den ene siden og universitets- og høgskolesektoren på den andre. Dette er dels institusjoner med aktivitet rettet mot offentlig sektors behov, dels institusjoner med virksomhet primært rettet mot næringslivets behov.

Enhetene

Undersøkelsesenheterne er de enkelte institutter eller institusjoner. I 2009 inngikk i underkant av 50 institutter underlagt *Retningslinjer for statlig finansiering av forskningsinstitutter*. Disse stod for vel 60 prosent av instituttsektorens samlede ressursinnsats til FoU. Videre omfattet 2009-undersøkelsen rundt 75 andre institusjoner med varierende FoU-innslag, inklusive helseforetak uten universitetssykehusfunksjoner. I tillegg kommer museer, der FoU-kartleggingen i hovedsak skjer ved beregninger.

Datainnsamling og beregninger

Hovedundersøkelsen av FoU i instituttsektoren gjennomføres fra 2007 årlig. Det sendes ut tre ulike typer spørreskjemaer. Det ene går til institutter som finansieres i henhold til de nevnte retningslinjer for statlig basisfinansiering av forskningsinstitutter og til enkelte andre forskningsinstitutter. Dette skjemaet inngår som en modul i instituttene årlige

rapportering av nøkkeltall til Norges forskningsråd, som NIFU også står for. Øvrige institusjoner med FoU mottar et spørreskjema som begrenser seg til FoU-aktiviteten, mens helseforetak uten universitetssykehusfunksjoner mottar eget spørreskjema. I tillegg blir FoU-ressursene beregnet for en del institusjoner med lav FoU-aktivitet.

Kvaliteten på oppgavene

Instituttsektoren består av et begrenset antall enheter. Dette gjør det overkommelig å følge opp manglende rapportering. Svarprosenten har derfor de senere årene ligget tett opp mot 100. Hovedkilden for oppgavene over hvor stor del av den samlede aktivitet som er å regne som FoU, er det skjønnt som utøves av undersøkelsesenheter selv. Som støtte for utfyllingen ledsages spørreskjemaene av veiledning med definisjoner. NIFU deltar dessuten i dialog med instituttene omkring avgrensning av FoU-begrepet, og kontrollerer opplysningene i forhold til tidligere oppgaver, enhetenes årsmeldinger og annen tilgjengelig informasjon. Eventuelle feil, misforståelser og uklarheter blir fulgt opp overfor oppgavegiveren.

Vedlegg 2 Utsendelsesbrev, kartlegging av utdanningsforskning 2009

Miljøer med utdanningsforskning

Att.:

Oslo, 21.09.2010

Kartlegging av utdanningsforskning 2009

På oppdrag fra Kunnskapsdepartementet skal Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU STEP) kartlegge FoU innenfor utdanningsforskning i 2009. Kartleggingen er en oppfølging av tilsvarende undersøkelse for 2007, og sendes ut til miljøer som har oppgitt at de hadde FoU-aktivitet innenfor satsningsområdet Utdanning i spørreskjemaet for FoU-statistikken 2009. Definisjoner av utdanningsforskning finnes på spørreskjemaets side 1. Vi er klar over at det kan være vanskelig å gi presise svar på flere av spørsmålene og understreker at vi ber om skjønnsmessige anslag. Resultatene vil sammenholdes med øvrige data som NIFU STEP innhenter; FoU-statistikk og nøkkeltall (forskningsinstituttene).

Vedlagt følger spørreskjema, samt en liste over enhetens ansatte registrert per 1. oktober 2009 i NIFU STEP's Forskerpersonregister. Vennligst kryss av i listen for de personer som har vært involvert i utdanningsforskning i 2009. I tillegg ber vi om at personer som har deltatt i utdanningsforskning på barnehageområdet merkes spesielt med en B. For personer som ikke var tilsatt per 1. oktober, men som deltok i utdanningsforskning, ber vi om at opplysninger (navn og stilling) føyes til. *Ta kontakt med Hebe Gunnes dersom listen ønskes tilsendt som Excel-fil.*

Vi ber om at vedlagte spørreskjema fylles ut og returneres NIFU STEP innen 7. oktober 2010. Skjema kan også lastes ned fra www.nifustep.no/ → Statistikk → Skjemaer → Utdanningsforskning 2009 og sendes NIFU STEP som vedlegg til e-post til: hebe.gunnes@nifustep.no. Universitets- og høyskoleenheter skal anvende skjemaet for "Universitets- og høyskolesektoren", mens øvrige bruker skjemaet for "Instituttsektoren". Eventuelle spørsmål kan rettes til Hebe Gunnes, tlf.: 22 59 51 16 (epost: hebe.gunnes@nifustep.no).

Med vennlig hilsen
for NIFU STEP

Susanne L. Sundes
Susanne L. Sundes
Forskningsleder

Hebe Gunnes
Rådgiver

Påskrift fra Kunnskapsdepartementet

Resultatene fra prosjektet skal bidra til å gi et mer presist bilde av utdanningsforskningen som forskningsfelt og gi grunnlag for en mer målrettet innsats for en styrking av feltet. Resultatene vil dessuten gi grunnlag for bedre strategisk og forskningspolitisk rådgivning på feltet.

Morten Nordlie
Morten Nordlie

Elisabeth Storaas Heggen
Elisabeth Storaas Heggen

NIFU STEP Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning

Wergelandsveien 7, N-0167 Oslo
Tlf: (+47) 22 59 51 00, Fax: (+47) 22 59 51 01
Epost: post@nifustep.no

Internett <http://www.nifustep.no>
Org. nr. 976 073 169
Bank 7038.05.26482

Vedlegg 3 Spørreskjema for kartlegging av utdanningsforskning i 2009

a) Spørreskjema for universiteter og høyskoler

	NIFU STEP Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning		
	Wergelandsveien 7, 0167 OSLO tlf 22 59 51 00, faks 22 59 51 01		
Kontaktperson: Hebe Gunnes tlf 22 59 51 16 e-post: hebe.gunnes@nifustep.no			
Institutt/avdeling: _____			
Kontaktperson: _____ epost: _____ tlf: _____			
Utdanningsforskning 2009			
Kartlegging av FoU-ressurser innenfor utdanningsforskning - Universiteter og høyskoler			
<p>Utdanningsforskning er et tverrgående forskningsfelt, der flere ulike disipliner inngår. Vi kan derfor ikke benytte resultatene fra FoU-statistikken direkte, men supplere resultatene fra FoU-undersøkelsen med et eget spørreskjema rettet mot dette området. Utvalget av enheter som inngår i kartleggingen, er de miljøer som i FoU-statistikkenes spørreskjema krysses av for aktivitet innenfor utdanningsforskning.</p>			
Definisjon av utdanningsforskning:			
<p>"Utdanningsforskning er et flerfaglig og tverrfaglig forskningsfelt som studerer forhold vedrørende undervisning, læring, ledelse og styring på alle nivå¹ og undervisningssystemer, inklusive læremidler og tekniske hjelpemidler i utdannings tilbudene. Forskningen kan være rettet mot ulike formål, som sosiale forhold, arbeidsforhold, offentlig forvaltning og allmennvitenskapelig utvikling, i tillegg til utdanningsforhold.</p>			
<p>¹ Omfatter også barnehager.</p>			
<p>(Kilde: Kunnskapsdepartementet)</p>			
Spørsmål 1 Hvor stor andel av instituttets/avdelingens <u>totale FoU-virksomhet (%) i 2009</u> anslås å omfatte utdanningsforskning ifølge definisjonen over? <input type="text"/>			
Spørsmål 2 Vennligst angi skjønsmessig <u>antall</u> FoU-årsverk ¹ utført i 2009 innenfor utdanningsforskning knyttet til de enkelte finansieringskilder.			
Finansiering		Antall FoU-årsverk	
Basisbevilgning/grunnbudsjett (gjelder fast personale, UoH-stipendiater, UoH-post.doc og andre lønnet over lærestedets eget budsjett)			
Annen finansiering			
Næringsliv			
Departementer, direktorater m.v.			
Fylker og kommuner			
Norges forskningsråd			
Utlandet (ekskl. EU-kommisjonen)			
EU-kommisjonen			
Andre kilder (fonds, gaver, egne inntekter med mer.)			
Totalt			
<p>¹ FoU-årsverk innebærer her årsverk utført av både vitenskapelig/faglig personale og teknisk/administrativt personale innenfor utdanningsforskning.</p>			

Spørsmål 3 Instituttets/avdelingens FoU-årsverk innenfor utdanningsforskning i **2009** (fra spm. 2) bes fordelt på **områder** og **forskningsaktivitet** i henhold til kategoriene nedenfor. (Eksempel: hvis enheten hadde 7,3 FoU-årsverk på området høyere utdanning i 2009, ber vi om at disse fordeles på aktivitetene som var fokus for forskningen innenfor dette området).

Forskningsaktivitet \ Område	Politikk og styrings-systemer	Økonomi, organisasjon og ledelse	Under-visning, læring og utvikling	Forholdet mellom utdannings-system, hjem og arbeidsliv	Annet, vennligst spesifiser	Totalt
Læring i arbeidslivet						
Forskeropplæring						
Høyere utdanning						
Videregående opplæring						
Grunnskole						
Barnehage						
Annet (spesifiser)						
Totalt antall FoU-årsverk innenfor utdanningsforskning (jf. spørsmål 2)						

Spørsmål 4a Nasjonalt forskningssamarbeid innenfor utdanningsforskning
 Hadde instituttet/avdelingen formalisert nasjonalt forskningssamarbeid i **2009**?
 Ja Nei
 Hvis ja, oppgi type samarbeidspartner(e) (sett kryss)
 Universiteter og høyskoler
 Forskningsinstitutter

Spørsmål 4b Internasjonalt forskningssamarbeid innenfor utdanningsforskning
 Hadde instituttet/avdelingen formalisert internasjonalt forskningssamarbeid i **2009**?
 Ja Nei
 Hvis ja, oppgi type samarbeidspartner(e) (sett kryss)
 Universiteter og høyskoler
 Forskningsinstitutter

Spørsmål 5 Har instituttet lyst ut vitenskapelige/faglige stillinger som omfatter *utdanningsforskning* de to siste årene? (2008 og 2009)
 Ja Nei
 Hvis ja, oppgi **antall** fordelt på:
 1) Faste stillinger (professor, førsteamanuensis, dosent, førstelektor, univ.- og høyskolelektor)
 2) Rekrutteringsstillinger (stipendiater, post.doc.)
 Hvor mange av de utlyste rekrutteringsstillingene er tilknyttet forskerskoler?
 3) Andre (f.eks. eksternt lønnede forskere, andre eksterne)
 Hvordan har søkningen til stillingene vært? (sett kryss)

	Profes-sor	Første-aman-uensis	Øvrig fast per-sonale	Rekrut-terings-stilling	Andre stillin-ger
Meget god (svært mange kompetente søkere)	☐	☐	☐	☐	☐
God (mange kompetente søkere)	☐	☐	☐	☐	☐
Dårlig (svært få kompetente søkere)	☐	☐	☐	☐	☐
Meget dårlig (ingen kompetente søkere, ubesatte stillinger i lengre tid)	☐	☐	☐	☐	☐

Er det andre sider vedrørende utdanningsforskning du ønsker å kommentere, vennligst legg ved eget ark.

b) Spørreskjema for miljøer i instituttsektoren

NIFU STEP Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning
Wergelandsveien 7, 0167 OSLO
tlf 22 59 51 00, faks 22 59 51 01

Kontaktperson: Hebe Gunnes tlf 22 59 51 16
e-post: hebe.gunnes@nifustep.no

Institutt/avdeling: _____
Kontaktperson: _____ epost: _____ tlf: _____

Utdanningsforskning 2009

Kartlegging av FoU-ressurser innenfor utdanningsforskning - instituttsektoren

Utdanningsforskning er et tverrgående forskningsfelt, der flere ulike disipliner inngår. Vi kan derfor ikke benytte resultatene fra FoU-statistikken direkte, men supplere resultatene fra FoU-undersøkelsen med et eget spørreskjema rettet mot dette området. Utvalget av enheter som inngår i kartleggingen, er de miljøer som i FoU-statistikkenes spørreskjema krysses av for aktivitet innenfor utdanningsforskning.

Definisjon av utdanningsforskning:

"Utdanningsforskning er et flerfaglig og tverrfaglig forskningsfelt som studerer forhold vedrørende undervisning, læring, ledelse og styring på alle nivå¹ og undervisningssystemer, inklusive læremidler og tekniske hjelpemidler i utdanningstilbudene. Forskningen kan være rettet mot ulike formål, som sosiale forhold, arbeidsforhold, offentlig forvaltning og allmennvitenskapelig utvikling, i tillegg til utdanningsforhold.

¹ Omfatter også barnehager.

(Kilde: Kunnskapsdepartementet)

Spørsmål 1 Hvor stor andel av institusjonens totale FoU-virksomhet (%) i **2009** anslås å omfatte utdanningsforskning ifølge definisjonen over?

Spørsmål 2 Vennligst angi skjønnsmessig antall FoU-årsverk¹ utført i **2009** innenfor utdanningsforskning knyttet til de enkelte finansieringskilder.

Finansiering	Antall FoU-årsverk
Grunnbevilgning (direkte bevilgning over statsbudsjettet)	
Norges forskningsråd (både basisbevilgning, program- og prosjektbevilgning)	
Annen offentlig finansiering (departementer, direktorater m.v.)	
Fylker og kommuner	
Næringsliv	
Utlandet (ekskl. EU-kommisjonen)	
EU-kommisjonen	
Andre kilder (fonds, gaver, egne inntekter med mer.)	
Totalt	

¹ FoU-årsverk innebærer her årsverk utført av både vitenskapelig/faglig personale og teknisk/administrativt personale innenfor utdanningsforskning.

Spørsmål 3 Instisjonens FoU-årsverk innenfor utdanningsforskning i **2009** (fra spm. 2) bes fordelt på **områder** og **forskningsaktivitet** i henhold til kategoriene nedenfor. (Eksempel: hvis enheten hadde 7,3 FoU-årsverk på området høyere utdanning i 2009, ber vi om at disse fordeles på aktivitetene som var fokus for forskningen innenfor dette området).

Forskningsaktivitet \ Område	Politikk og styrings-systemer	Økonomi, organisasjon og ledelse	Undervisning, læring og utvikling	Forholdet mellom utdannings-system, hjem og arbeidsliv	Annet, vennligst spesifiser	Totalt
Læring i arbeidslivet						
Forskeropplæring						
Høyere utdanning						
Videregående opplæring						
Grunnskole						
Barnehage						
Annet (spesifiser)						
Totalt antall FoU-årsverk innenfor utdanningsforskning (jf. spørsmål 2)						

Spørsmål 4a Nasjonalt forskningssamarbeid innenfor utdanningsforskning
Hadde institusjonen formalisert nasjonalt forskningssamarbeid i **2009**?
Ja Nei
Hvis ja, oppgi type samarbeidspartner(e) (sett kryss)
Universiteter og høyskoler
Forskningsinstitutter

Spørsmål 4b Internasjonalt forskningssamarbeid innenfor utdanningsforskning
Hadde institusjonen formalisert internasjonalt forskningssamarbeid i **2009**?
Ja Nei
Hvis ja, oppgi type samarbeidspartner(e) (sett kryss)
Universiteter og høyskoler
Forskningsinstitutter

Spørsmål 5 Har institusjonen lyst ut vitenskapelige/faglige stillinger som omfatter *utdanningsforskning* de to siste årene? (2008 og 2009)
Ja Nei
Hvis ja, oppgi **antall** fordelt på:
1) Forskere
2) Rekrutteringsstillinger (stipendiater, post.doc.)
Hvor mange av de utlyste rekrutteringsstillingene er tilknyttet forskerskoler?
Hvordan har søkingen til stillingene vært? (sett kryss)

	Forskere m/prof. kompetanse	Forskere med doktorgrad	Forskere uten doktorgrad	Rekrutteringspersonale
Meget god (svært mange kompetente søkere)	☐	☐	☐	☐
God (mange kompetente søkere)	☐	☐	☐	☐
Dårlig (svært få kompetente søkere)	☐	☐	☐	☐
Meget dårlig (ingen kompetente søkere, ubesatte stillinger i lengre tid)	☐	☐	☐	☐

Er det andre sider vedrørende utdanningsforskning du ønsker å kommentere, vennligst legg ved eget ark.

Vedlegg 4 Spørreskjema for FoU-statistikken 2009, utdrag

Forespørsler kan rettes til:
 Marte Blystad - tlf 22 59 51 66
[e-post: marte.blystad@nifustep.no](mailto:marte.blystad@nifustep.no)
 Hebe Gunnes - tlf 22 59 51 16
[e-post: hebe.gunnes@nifustep.no](mailto:hebe.gunnes@nifustep.no)
 Kristoffer Rørstad - tlf 22 59 51 79
[e-post: kristoffer.rorstad@nifustep.no](mailto:kristoffer.rorstad@nifustep.no)
 Trude Røsdal - tlf 22 59 51 12
[e-post: trude.rosdal@nifustep.no](mailto:trude.rosdal@nifustep.no)

FoU-statistikk 2009 Universiteter Vitenskapelige høyskoler

Institutt/avdeling: _____
 Lærested: _____
 Kontaktperson: _____
 Tlf: _____ Faks: _____
 E-post: _____

De FoU-statistiske undersøkelsene i universitets- og høyskolesektoren gjennomføres annethvert år (oddtallsår) etter avtale med Norges forskningsråd. Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU STEP) har statistikkansvaret for universitets- og høyskolesektoren og instituttsektoren.

OECDs definisjon av FoU: Forskning og utviklingsarbeid (FoU) er kreativ virksomhet som utføres systematisk for å oppnå økt kunnskap - herunder kunnskap om mennesket, kultur og samfunn - og omfatter også bruken av denne kunnskapen til å finne nye anvendelser. Se også punkt A i vedlegget.

1. Skjønsmessige fordelinger av instituttets/avdelingens FoU-aktivitet i 2009

1.1 Aktivitetstype (grunnforskning - anvendt forskning - utviklingsarbeid)	Prosent
Vennligst fordel skjønsmessig instituttets/avdelingens FoU-aktivitet i 2009 på kategoriene nedenfor	
Grunnforskning er eksperimentell eller teoretisk virksomhet som primært utføres for å skaffe til veie ny kunnskap om det underliggende grunnlag for fenomener og observerbare fakta – uten sikte på spesiell anvendelse eller bruk.	
Anvendt forskning er også virksomhet av original karakter som utføres for å skaffe til veie ny kunnskap. Anvendt forskning er primært rettet mot bestemte praktiske mål eller anvendelser.	
Utviklingsarbeid er systematisk virksomhet som anvender eksisterende kunnskap fra forskning og praktisk erfaring, og som er rettet mot: * å framstille nye eller vesentlig forbedrede materialer, produkter eller innretninger, eller * å innføre nye eller vesentlig forbedrede prosesser, systemer og tjenester.	
Skal summeres til 100%	0

1.2 Fagtilhørighet

Vi ber om en anslagsvis fordeling av de fag FoU-virksomheten faller innenfor. Fagkodene er oppgitt i vedlegget, punkt B.

Fagkode (nr.)	Prosent
Velg fag	
Velg fag	
Velg fag	
Velg fag	
Velg fag	
Velg fag	
Velg fag	
Totalt 100%	0

1.3 Internasjonalisering

Vennligst anslå hvor stor andel (%) av samlet FoU-virksomhet i 2009 som innebar internasjonalt prosjektsamarbeid (se vedlegg punkt C for definisjon).

1.4 Næringsrelevans

Vennligst anslå hvor stor andel (%) av samlet FoU-virksomhet i 2009 som hadde næringsrelevans, dvs. FoU som var rettet mot et faktisk eller potensielt behov i næringslivet.

1.5 Temaområder

Dersom instituttet/avdelingen i 2009 hadde FoU-virksomhet som faller inn under noen av områdene nedenfor, vennligst anslå hvor stor prosentvis andel dette utgjorde av den totale FoU-virksomheten. Anslå også skjønsmessig andelen som hadde næringsrelevans, dvs. var rettet mot et faktisk eller potensielt behov i næringslivet, se vedlegget, punkt E. **Ved overlapp mellom områdene kan innsatsen i sum overstige 100 %.** Eksempelvis kan et institutt oppgi 100 % innsats innenfor *marin* og 20 % innenfor *mat*.

Temaområder	Har instituttet hatt FoU innenfor de oppgitte områdene i 2009? Sett kryss		Hvis ja, vennligst oppgi andelen av total FoU (prosent)	Næringsrelevans (prosent)
	Ja	Nei		
Globale utfordringer - Energi, miljø, klima og utviklingsforskning (besvar også pkt. 1.5b)				
Mat				
Marin (tidl. del av Hav)				
Maritim (tidl. del av Hav)				
Helse og helsetjenester				
Velferd				
Utdanning				
Reiseliv				

1.5b Spesifisering av Globale utfordringer - Energi, miljø, klima og utviklingsforskning.

Dersom instituttet i 2009 hadde FoU-virksomhet som faller inn under temaet *Globale utfordringer - Energi, miljø, klima og utviklingsforskning* (punkt 1.5 over, vennligst fordel innsatsen prosentvis på områdene under. Områdene er definert i vedlegget, punkt E.

Globale utfordringer - Energi, miljø, klima og	Prosent
Fornybar energi	
Annen miljørelatert energi	
Petroleumsvirksomhet	
Annen energi	
CO ₂ -håndtering	
Annen klimaforskning og -teknologi	
Annen miljøforskning	
Utviklingsforskning	
Totalt (skal summeres til 100 prosent)	0

1.6 Teknologiområder

Dersom instituttet/avdelingen i 2009 hadde FoU-virksomhet som faller inn under noen av teknologiområdene nedenfor, vennligst anslå hvor stor prosentvis andel dette utgjorde av den totale FoU-virksomheten i 2009 og hvor stor andel som hadde næringsrelevans, dvs. var rettet mot et faktisk eller potensielt behov i næringslivet, se vedlegget punkt F. **Ved overlapp mellom områdene kan innsatsen i sum overstige 100 %.**

Teknologiområder	Har instituttet hatt FoU innenfor de oppgitte områdene i 2009? Sett kryss		Hvis ja, vennligst oppgi andelen av total FoU (prosent)	Næringsrelevans (prosent)
	Ja	Nei		
Informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT)				
Bioteknologi				
Nye materialer unntatt nanoteknologi				
Nanoteknologi				

1.7 Øvrige kartlegginger

For miljøer med virksomhet innenfor *bioteknologi* viser vi til tilleggsskjema. Kartleggingen av bioteknologi er en oppfølging av tilsvarende for 2007. Vi ber om at tilleggsskjema fylles ut og returneres NIFU STEP dersom instituttet/avdelingen hadde aktivitet på dette området i 2009.

Vedlegg 5 Definisjoner og klassifikasjoner, vedlegg til spørreskjema for FoU-statistikken 2009

Vedlegg Definisjoner/klassifikasjoner

FoU-statistikk 2009

A Definisjoner¹ av forskning og utviklingsarbeid (FoU)

Forskning og utviklingsarbeid (FoU) er kreativ virksomhet som utføres systematisk for å oppnå økt kunnskap [≠] herunder kunnskap om mennesket, kultur og samfunn – og omfatter også bruken av denne kunnskapen til å finne nye anvendelser. FoU inndeles i følgende aktivitetstyper:

- **Grunnforskning** er eksperimentell eller teoretisk virksomhet som primært utføres for å skaffe til veie ny kunnskap om det underliggende grunnlag for fenomener og observerbare fakta – uten sikte på spesiell anvendelse eller bruk.
- **Anvendt forskning** er også virksomhet av original karakter som utføres for å skaffe til veie ny kunnskap. Anvendt forskning er primært rettet mot bestemte praktiske mål eller anvendelser.
- **Utviklingsarbeid** er systematisk virksomhet som anvender eksisterende kunnskap fra forskning og praktisk erfaring, og som er rettet mot:
 - å fremstille nye eller vesentlig forbedrede materialer, produkter eller innretninger, eller
 - å innføre nye eller vesentlig forbedrede prosesser, systemer og tjenester.

Som en generell regel kan anføres at alt arbeid som kommer inn under forskning og utviklingsbegrepet skal inneholde et *nyhetselement*. I enkelte tilfeller kan det være vanskelig å skille mellom FoU og annen virksomhet. Her er noen eksempler på grensetrekking:

- Rutinemessig innsamling av generelle data, f.eks. kvartalsvis registrering av arbeidsløshet eller markedsundersøkelser, skal *ikke* regnes som FoU. Det samme gjelder statistikk av allmenn karakter, innsamling av materiale for museer, geologiske, geofysiske, hydrologiske og oseanografiske data, inkludert olje-, malm- og mineralletting. Men hvis data samles inn og behandles i *vitenskapelig* hensikt, skal aktiviteten likevel regnes som FoU.
- Studier, utredninger o.l. i forbindelse med offentlig politikk, planlegging etc. som utføres ved hjelp av eksisterende metoder, og som ikke har til hensikt å avdekke tidligere ukjente fenomener, forhold, strukturer o.l., regnes ikke som FoU. Et eksempel på FoU er en teoretisk undersøkelse av hvilke faktorer som bestemmer regionale variasjoner i økonomisk vekst, og utvikling av en modell for å bedre offentlig regional politikk.
- Utdanning og etterutdanning regnes ikke som FoU. Unntatt er forskeropplæring og spesielle FoU-stipend.
- Veiledning regnes som FoU bare hvis den inngår i et spesifikt FoU-prosjekt.
- Institusjoner som hovedsakelig driver FoU vil ofte ha sekundære aktiviteter som i seg selv ikke er FoU, f.eks. dokumentasjons-, informasjons- og bibliotekvirksomhet, eller testing, kvalitetskontroll og konsulentvirksomhet. Når disse aktivitetene *i hovedsak utføres for å tjene FoU*, skal også de regnes som FoU. Når de sekundære aktivitetene primært utføres for å møte *andre behov*, skal de ikke regnes som FoU.
- Administrasjon og ledelse av FoU regnes som FoU.
- Rutinemessige prøver utført av helsepersonell, f.eks. blodprøver eller bakteriologiske prøver, skal ikke regnes som FoU. Men dersom et særskilt program for blodprøving gjennomføres i forbindelse med introduksjon av et nytt legemiddel, regnes det som FoU.
- Ordinær medisinsk terapi som ikke innebærer utvikling av nye behandlingsmetoder regnes ikke som FoU.

¹ Se *Utdrag fra OECDs "Frascati Manual" i norsk oversettelse*, NIFU STEP/OECD, 2004.

B Klassifisering etter fagområde og fag

000	Humaniora
10	Språkvitenskapelige fag
40	Litteraturvitenskapelige fag
60	Kulturkunnskap
70	Historie
90	Arkeologi
100	Folkloristikk, etnologi
110	Musikkvitenskap
120	Kunsthistorie
140	Arkitektur og design
150	Teologi og religionsvitenskap
160	Filosofiske fag
170	Filmvitenskap
180	Teatervitenskap
190	Andre og felles fag – humaniora
200	Samfunnsvitenskap
210	Økonomi
220	Sosiologi
230	Urbanisme og fysisk planlegging
240	Statsvitenskap og organisasjonsteori
250	Sosialantropologi
260	Psykologi
280	Pedagogiske fag
290	Samfunnsgeografi
300	Demografi
310	Medievitenskap og journalistikk
320	Biblioteks- og informasjonsvitenskap
330	Samfunnsvitenskapelige idrettsfag
340	Rettsvitenskap og kriminologi
360	Sosialt arbeid
370	Kvinne- og kjønnsstudier
390	Andre og felles fag – samfunnsvitenskap
400	Matematikk og naturvitenskap
410	Matematikk
420	Informatikk
430	Fysikk
450	Geofag
460	Kjemi
470	Biofag
490	Andre og felles fag – matematikk og naturvitenskap
500	Teknologi
510	Berg- og petroleumsfag
520	Materialteknologi
530	Bygningsfag
540	Elektrotekniske fag
550	Informasjons- og kommunikasjonsteknologi
560	Kjemisk teknologi
570	Maskinfag
580	Marin teknologi
590	Bioteknologi
600	Næringsmiddelteknologi
610	Miljøteknologi
620	Medisinsk teknologi
630	Nanoteknologi
640	Industri- og produktdesign
690	Andre og felles fag – teknologi
700	Medisin og helsefag
710	Basale medisinske/odontologiske fag
750	Klinisk medisinske fag
800	Helsefag
830	Klinisk odontologiske fag
850	Idrettsmedisinske fag
890	Andre og felles fag – medisin og helsefag
900	Landbruks- og fiskerifag og veterinærmedisin
910	Landbruksfag
920	Fiskerifag
950	Veterinærmedisin
990	Andre og felles fag – landbruks- og fiskerifag og veterinærmedisin

C Internasjonalisering

Andel av forskningen som er eller inngår i konkret, samarbeid på "prosjektnivå" med forskere ved utenlandske forskningsinstitusjoner eller bedrifter, eller som går med til støtte til inngående eller utgående mobilitet, internasjonale stimulerings-tiltak eller særskilte tiltak for å gjøre Norge til et attraktivt vertskap for internasjonalt forskningssamarbeid.

D Næringsrelevans

Forskning som er rettet mot et faktisk eller potensielt behov i næringslivet.

E Temaområder

Globale utfordringer – Energi, miljø, klima og utviklingsforskning (rapporteres etter underinndelingen)

- *Fornybar energi* – vann, vind, havenergi, sol, bioenergi
- *Annen miljørelatert energi* – energisparing, effektivisering av kilder, energisystemer, miljøvennlig transport m.m.
- *Petroleumsvirksomhet* – offshore petroleumsvirksomhet inkludert leting, produksjon og transport av olje og gass, samt HMS og ytre miljø
- *Annen energi* – kull, kjernekraft m.m.
- *CO₂-håndtering* – fangst, transport og lagring av CO₂ fra gass- og kullkraftverk
- *Annen klimaforskning og -teknologi* – klimasystemet, klimaendringer og konsekvenser av dette, inkl. klimapolitikk, teknologi for reduksjon av klimautslipp (ekskl. CO₂-håndtering)
- *Annen miljøforskning* – vann, avløp, avfall, biologisk mangfold, miljøgifter, friluftsliv, kulturminner m.m.
- *Utviklingsforskning* – forskning som kan bidra til fattigdomsreduksjon, fred, demokrati og menneskerettigheter, og tiltak som bidrar til oppbygging av forskningskapasitet i utviklingsland.

Mat

Havbruk og landbasert matproduksjon, foredling av marine og landbaserte råstoffer, salg og eksport. Matvaretrygghet. Handelspolitikk. Internasjonale rammebetingelser for matproduksjon. Produksjons-/prosesseteknologi og logistikk. Konkurransedyktig råvareproduksjon. Helse og livskvalitet knyttet til mat.

Marin (tidl. del av Hav)

Forskning om marine økosystemer og bruk, overvåking og forvaltning av havets og kystområdenes ressurser, miljø og muligheter.

Maritim (tidl. del av Hav)

Forskning innenfor maritim sektor inkl. offshorevirksomheten.

Helse og helsetjenester

Forskning som bidrar til kunnskap om helse og helsefremmende forhold, forebygging, årsaksmekanismer til sykdom, reduksjon og behandling av sykdommer og funksjonsbegrensninger, og organisering og effektivisering av tjenestene i helse- og omsorgssektoren.

Velferd

Forskning som tar sikte på å øke forståelsen av sammenhengen mellom velferdsordningene, utdanningssystemet og arbeidslivets funksjonsmåte, og hvordan dette skaper et produktivt samspill

Ved spørsmål, ta kontakt med:

Instituttsektoren:

Bo Sarpebakken, tlf 22 59 51 63 (e-post: bo.sarpebakken@nifustep.no)
Kristoffer Rørstad, tlf 22 59 51 26 (e-post: kristoffer.rorstad@nifustep.no)

Universitets- og høyskolesektoren

Trude Røsdal, tlf 22 59 51 12 (e-post: trude.rosdal@nifustep.no)
Hebe Gunnes, tlf 22 59 51 16 (e-post: hebe.gunnes@nifustep.no)

NIFU STEP Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning

Wergelandsveien 7, 0167 Oslo
Tlf 22 59 51 00, faks 22 59 51 01

mellom velferdsstat, markedsøkonomi, familien og andre sosiale institusjoner. Velferdsforskningen omfatter temaer som: arbeidsliv, sykefravær, livsvilkår, oppvekst og omsorg, migrasjon og integrering, sosial ulikhet, likestilling, regionale endringsprosesser, deltakelse og demokrati, offentlig/privat ansvar, profesjonsutøvelse og oppgaveløsning innenfor velferdssektorene.

Utdanning

Utdanningsforskning er et flerfaglig og tverrfaglig forskningsfelt som studerer forhold vedrørende undervisning, læring, ledelse og styring på alle nivå og undervisningssystemer, inklusive læremidler og tekniske hjelpemidler i utdanningstilbudene. Forskningen kan være rettet mot ulike formål, som sosiale forhold, arbeidsforhold, offentlig forvaltning og allmennvitenskapelig utvikling, i tillegg til utdanningsforhold.

Reiseliv

Forskning om reiseliv og reiselivsnæringen.

F Teknologiområder

Informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT)

Utvikling og bruk av tele- og datasystemer. Digitale informasjons- og kommunikasjonssystemer. Maskinvare, programvare, nettware. E-vitenskap og trådløse teknologier. Samfunnsmessige forhold knyttet til IKT.

Bioteknologi

Anvendelse av naturvitenskap og teknologi på levende organismer og på deler, produkter og modeller av disse, slik at levende og ikke-levende materiale endres for å frembringe kunnskap, varer og tjenester. Bioteknologi knyttet til alle fagområder, inkludert bioinformatikk. Etsiske og juridiske, samfunnsmessige og helse-/miljø/sikkerhetsmessige aspekter ved bioteknologi.

Nanoteknologi

Nye teknikker for syntese og bearbeiding, herunder flytting av og bygging med naturens byggesteiner (atomer, molekyler eller makromolekyler), for intelligent design av funksjonelle og strukturelle materialer, komponenter og systemer med attraktive egenskaper og funksjoner og hvor dimensjoner og toleranser i området 0,1 til 100 nanometer spiller en avgjørende rolle. Materialer der egenskapene bevisst endres med bruk av nanoteknologi. Etsiske, juridiske, samfunnsmessige og helse-/miljø/sikkerhetsmessige aspekter ved nanoteknologi.

Nye materialer, unntatt nanoteknologi

Funksjonelle materialer (materialer med bestemte kjemiske, fysiske eller biologiske egenskaper). Materialer, der egenskapene målbevisst endres ved bruk av nanoteknologi, skal føres under nanoteknologi.

Vedlegg 6 Forskningsmiljøer med utdanningsforskning i 2009

Undersøkelsen omfatter totalt 124 institutter/avdelinger i UoH-sektoren og 21 miljøer i instituttsektoren. Oversikten omfatter både institutter/avdelinger som har besvart og ikke besvart kartleggingsskjemaet for utdanningsforskning i 2009. Totalt 120 miljøer besvarte spørreskjemaet i 2009.

Miljøer i universitets- og høgscolesektoren:

Universiteter:

Universitetet i Bergen

Griegakademiet - Institutt for musikk
Institutt for administrasjon og organisasjonsvitenskap
Institutt for framandspråk
Institutt for fysikk og teknologi
Institutt for klinisk medisin
Institutt for økonomi
Matematisk institutt
Psykologisk fakultet
Losiologisk institutt

Universitetet i Oslo

Fysisk institutt
Institutt for lærerutdanning og skoleutvikling
Institutt for medier og kommunikasjon
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Institutt for spesialpedagogikk
Intermedia - Senter for tverrfaglige studier i nye medier og kommunikasjonsteknologi
Kompetansenettverk for IT i utdanningen
Matematisk institutt
Naturfagsenteret - Nasjonalt senter for naturfag i opplæringen
Pedagogisk forskningsinstitutt
Senter for studier av teknologi, innovasjon og kultur (TIK)
Senter for tverrfaglig kjønnsforskning
Økonomisk institutt

Universitetet i Tromsø

Barnevernets utviklingssenter i Nord-Norge
Institutt for geologi
Institutt for helse- og omsorgsfag
Institutt for lærerutdanning og pedagogikk
Musikkonservatoriet

NTNU

Forskningsenheten voksne i livslang læring (NTNU vill)
Institutt for datateknikk og informasjonsvitenskap
Institutt for fysikk
Institutt for industriell økonomi og teknologiledelse

Institutt for musikk
Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap
Institutt for produktdesign
Institutt for samfunnsøkonomi
Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap
Institutt for sosiologi og statsvitenskap
Norsk senter for barneforskning
Pedagogisk institutt
Program for lærerutdanning
Renate-senteret

Universitetet i Stavanger

Institutt for allmennlærerutdanning og spesialpedagogikk
Institutt for førskolelærerutdanning
Institutt for helsefag
Institutt for kultur- og språkvitenskap
Institutt for musikk og dans
Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning
Norsk hotellhøgskole
Senter for adferdsforskning

Universitetet i Agder

Fakultet for helse- og idrettsfag
Fakultet for humaniora og pedagogikk
Fakultet for kunsthøgskolen
Fakultet for teknologi og realfag

UMB

Institutt for matematiske realfag og teknologi

Vitenskapelige og private høyskoler m.fl.:

Norges Handelshøyskole

Institutt for fagspråk og interkulturell kommunikasjon
Institutt for samfunnsøkonomi

Det teologiske menighetsfakultet

Norges idrettshøgskole

Seksjon for kroppsøving og pedagogikk

Norges musikkhøgskole

NLA Høgskolen

Diakonhjemmets høyskole

Avdeling for sosionomutdanning
Avdeling for sykepleierutdanning

Dronning Mauds Minne høgskole for førskolelærerutdanning

Forsvarets høgskole

Forsvarets institutt for Norges idrettshøgskole

Statlige høgskoler:

Høgskolen i Akershus

Avd. for atferdsvitenskap

Avd. for yrkesfaglærerutdanning

Høgskolen i Bergen

Avd. for ingeniørutdanning

Avd. for lærerutdanning

Høgskolen i Bodø (nå Universitetet i Nordland)

Fakultet for samfunnsvitenskap

Institutt for lærerutdanning, kunst og kulturfag

Institutt for sykepleie og helsefag

Senter for praktisk kunnskap

Senter for prestasjonsutvikling

Høgskolen i Buskerud

Avdeling for helsefag

Avdeling for lærerutdanning

Avdeling for teknologi

Avdeling for økonomi og samfunnsvitenskap

Høgskolen i Finnmark

Avd. for helsefag

Avd. for nærings- og sosialfag

Avd. for pedagogiske og humanistiske fag

Høgskolen i Gjøvik

Avdeling for teknologi, økonomi og ledelse

Seksjon for radiografi og helseteknologi

Seksjon for sykepleie

Høgskolen i Harstad

Høgskolen i Hedmark

Avd. for lærerutdanning og naturvitenskap

Avd. for økonomi, samfunnsfag og informatikk

Høgskolen i Lillehammer

Avd. for humaniora, idrett og samfunnsvitenskap

Høgskolen i Molde

Avd. for sosial- og helsefag

Høgskolen i Narvik

Institutt for appliedte vitenskaper
Institutt for helse og sykepleievitenskap

Høgskolen i Nesna**Høgskolen i Nord-Trøndelag**

Avd. for helsefag
Avd. for lærerutdanning
Avd. for trafikklærerutdanning

Høgskolen i Oslo

Avd. for estetiske fag
Avd. for helsefag
Avd. for ingeniørutdanning
Avd. for lærerutdanning og internasjonale studier
Avd. for samfunnsfag
Avd. for sykepleierutdanning
Pedagogisk utviklingssenter
Senter for profesjonsstudier

Høgskolen i Sogn og Fjordane

Avd. for helsefag
Avd. for lærerutdanning og idrett
Avd. for samfunnsfag
Avd. for økonomi, leiling og reiseliv

Høgskolen Stord/Haugesund

Avd. for lærerutdanning og kulturfag

Høgskolen i Sør-Trøndelag

Avd. for informatikk og e-læring
Avd. for lærer og tolkeutdanning
Avd. for sykepleie
Avd. for teknologi

Høgskolen i Telemark

Institutt for elektro, it og kybernetikk
Institutt for lærerutdanningsfag
Institutt for pedagogikk

Høgskolen i Vestfold

Avd. for lærerutdanning
Avd. for samfunnsfag

Høgskolen i Volda

Avd. for humanistiske fag og lærerutdanning
Avd. for kulturfag
Avd. for samfunnsfag og historie
Nynorsksenteret - nasjonalt senter for nynorsk i opplæringa

Høgskolen i Østfold

Avd. for informasjonsteknologi

Avd. for lærerutdanning

Fremmedspråksenteret

Høgskolen i Ålesund

Institutt for biologiske fag

Miljøer i instituttsektoren:

Barentsinstituttet AS

Forskningsstiftelsen FAFO

Møreforskning

Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten

Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU)

Nordlandsforskning

Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR)

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA)

Northern research institute - Alta

NORUT Tromsø

NTNU samfunnsforskning AS

Samfunns- og næringslivsforskning AS

Senter for økonomisk forskning AS

Statistisk sentralbyrå

Stiftelsen for industriell og teknisk forskning ved NTH - SINTEF

Stiftelsen frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning

Stiftelsen TISIP

Telemarksforskning - Notodden

Uni Digital

Uni Rokkansenteret

Østlandsforskning

Vedlegg 7 Miljøer med utdanningsforskning på barnehageområdet i 2009

Miljøer i universitets- og høgskolesektoren:

Universiteter:

Universitetet i Oslo

Institutt for spesialpedagogikk
Pedagogisk forskningsinstitutt

Universitetet i Tromsø

Institutt for helse- og omsorgsfag
Institutt for lærerutdanning og pedagogikk

NTNU

Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap
Norsk senter for barneforskning
Pedagogisk institutt

Universitetet i Stavanger

Institutt for førskolelærerutdanning
Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning
Senter for adferdsforskning

Universitetet i Agder

Fakultet for humaniora og pedagogikk
Fakultet for kunsthøgskolen
Fakultet for teknologi og realfag

Vitenskapelige høgskoler m.fl:

NLA Høgskolen

Dronning Mauds Minne høgskole for førskolelærerutdanning

Statlige høgskoler:

Høgskolen i Bergen

Avd. for lærerutdanning

Høgskolen i Bodø

Institutt for lærerutdanning, kunst og kulturfag

Høgskolen i Finnmark

Avd. for pedagogiske og humanistiske fag

Høgskolen i Hedmark

Avd. for lærerutdanning og naturvitenskap

Høgskolen i Lillehammer

Avd. for humaniora, idrett og samfunnsvitenskap

Høgskolen i Nesna**Høgskolen i Nord-Trøndelag**

Avd. for lærerutdanning

Høgskolen i Oslo

Avd. for lærerutdanning og internasjonale studier
Senter for profesjonsstudier

Høgskolen i Sogn og Fjordane

Avd. for lærerutdanning og idrett

Høgskolen i Stord/Haugesund

Avd. for lærerutdanning og kulturfag

Høgskolen i Telemark

Institutt for lærerutdanningsfag
Institutt for pedagogikk

Høgskolen i Vestfold

Avd. for lærerutdanning

Høgskolen i Volda

Avd. for humanistiske fag og lærerutdanning
Avd. for kulturfag
Nynorsksenteret - nasjonalt senter for nynorsk i opplæringa

Høgskolen i Østfold

Avd. for lærerutdanning

Instituttsektoren:

Forskningsstiftelsen FAFO

Nordlandsforskning

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA)

NTNU samfunnsforskning AS

Statistisk sentralbyrå

Stiftelsen for industriell og teknisk forskning ved NTH - SINTEF

Telemarksforskning - Notodden

Uni Rokkansenteret

Østlandsforskning

Vedlegg 8 Vedleggstabeller

Vedleggstabellene er primært grunnlagstabeller for figurer som er omtalt i løpende tekst. Henvisning til vedleggstabellene er lagt inn i teksten.

Tabell V.1 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2007 og 2009 etter institusjonstype. Mill. kr.

	2007	2009
Universiteter	254	396
Høgskoler	194	329
Instituttsektoren	100	96
Totalt	548	820

Kilde: NIFU

Tabell V.1 er tallgrunnlag for figur 3.1.

Tabell V.2 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2009 etter finansieringskilde og institusjonstype. Mill. kr.

	Universiteter	Høgskoler	Instituttsektoren	Totalt
Basisbevilgning ¹	288	241	5	533
Norges forskningsrådet	29	36	26	91
Departement m.v.	27	21	45	93
Andre nasjonale kilder ²	10	4	4	17
Utlandet	6	10	3	19
Fylker og kommuner	7	4	5	17
Ufordelt	30	13	8	51
	396	329	96	820

¹ Omfatter bevilgninger fra ulike departementer. Basisbevilgninger til forskningsinstitutter i instituttsektoren via Norges forskningsråd, er oppgitt som forskningsrådsmidler

² Andre nasjonale kilder omfatter egne inntekter, gaver og ulike fondsmidler.

Kilde: NIFU

Tabell V.2 er tallgrunnlag for figur 3.2.

Tabell V.3 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2007 og 2009 etter forskningsområde. Mill. kr.

	2007	2009
Barnehage	36	107
Grunnskole	..	280
Videregående opplæring	..	97
Sum grunnopplæring	256	377
Høyere utdanning	108	137
Forskeropplæring	47	19
Læring i arbeidslivet	58	58
Annet/ufordelt	44	123
Totalt	548	820

Kilde: NIFU

Tabell V.3 er tallgrunnlag for figur 4.2.

Tabell V.4 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2009 etter forskningsområde og forskningsaktivitet. Mill. kr.

	Politikk og styringssystemer	Økonomi, organisasjon og ledelse	Undervisning, læring og utvikling	Forholdet mellom utdanningssystem, hjem og arbeidsliv	Annet/ufordelt	Totalt
Barnehage	5	5	66	8	23	107
Grunnskole	11	13	190	20	46	280
Videregående opplæring	7	6	66	10	8	97
Høyere utdanning	13	7	100	9	9	137
Forskeropplæring	0	5	12	0	1	19
Læring i arbeidslivet	3	8	36	4	6	58
Annet	2	3	20	5	92	123
Totalt	41	48	489	57	186	820

Kilde: NIFU

Tabell V.4 er tallgrunnlag for figur 4.7.

Tabell V.5 Finansiering av utdanningsforskning ved miljøer med barnehageforskning i 2009 etter institusjonstype og finansieringskilde.

	Universi- teter	Høgskoler	Institutt- sektoren	Totalt
Basisbevilgning ¹	153	164	4	320
Departement m.v.	9	13	27	49
Fylker og kommuner	3	4	4	11
Norges forskningsråd	20	30	14	64
<i>Sum offentlige kilder</i>	<i>185</i>	<i>211</i>	<i>49</i>	<i>445</i>
Næringsliv	2	0	1	3
Utlandet inkl. EU- kommisjonen	0	2	2	4
Andre nasjonale kilder ²	1	1	0	2
<i>Sum øvrig finansiering</i>	<i>3</i>	<i>3</i>	<i>3</i>	<i>9</i>
Totalt	189	213	52	454

¹ Omfatter bevilgninger fra ulike departementer. Basisbevilgninger til forskningsinstitutter i instituttsektoren via Norges forskningsråd, er oppgitt som forskningsrådsmidler

² Andre nasjonale kilder omfatter egne inntekter, gaver og ulike fondsmidler.

Kilde: NIFU

Tabell V.5 er en utvidelse av tabell 8.3.

Tabelloversikt

Tabell 2.1 Driftsutgifter til FoU etter tematisk område og sektor for utførelse i 2009. Mill. kr.....	24
Tabell 2.2 Miljøer med utdanningsforskning i 2009 etter institusjonstype og utdanningsforskningsandel. Antall og prosent.....	25
Tabell 2.3 Miljøer med utdanningsforskning i 2009 etter institusjonstype og fagområde.....	26
Tabell 2.4 Totale FoU-utgifter og FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2009 etter institusjonstype og hovedfinansieringskilde. Mill. kr og andel i prosent.	29
Tabell 2.5 Nøkkeltall for forskerpopulasjonen innenfor utdanningsforskning i forhold til totalt antall forskere/faglig personale i 2009 etter institusjonstype.....	30
Tabell 3.1 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2009 etter institusjonstype og fagområde. Mill. kr.....	39
Tabell 5.1 Utdanningsforskere i 2009 etter lærested/institusjonstype.	52
Tabell 5.2 Utdanningsforskere i 2009 etter stillingskategori og institusjonstype. Antall og prosent.	54
Tabell 5.3 Nøkkeltall for utdanningsforskernes doktorgradskompetanse i 2009 etter institusjonstype.	63
Tabell 6.1 Utlyste stillinger innenfor utdanningsforskning i 2008-2009 etter type stilling og institusjonstype. Antall.	66
Tabell 6.2 Vurderingen av søknungen til utlyste stillinger innenfor utdanningsforskning i perioden 2008-2009 etter institusjonstype og stillingstype. Antall miljøer.	68
Tabell 6.3 Antall høyere grads kandidater og andel kvinner uteksaminert innenfor utvalgte fagfelt i perioden 1997-2009, samt andelen av disse som var involvert i utdanningsforskning i 2009.	71
Tabell 7.1 Antall miljøer med samarbeid innenfor utdanningsforskning i 2009 etter institusjonstype.	76
Tabell 7.2 Enheter med internasjonalt samarbeid om utdanningsforskning i 2009 etter institusjonstype og andel utdanningsforskning.	78
Tabell 8.1 Miljøer med utdanningsforskning på barnehageområdet i 2009 etter andel barnehageforskning og institusjonstype.	80
Tabell 8.2 Utdanningsforskning totalt og barnehageforskning i 2009 etter institusjonstype. Mill. kr og prosent.	81
Tabell 8.3 Finansiering av miljøer med utdanningsforskning på barnehageområdet i 2009 etter hovedkilde og institusjonstype.	82
Tabell 8.4 Nøkkeltall for barnehageforskere i 2009 etter institusjonstype.	85
Tabell 8.5 Utdanningsforskere på barnehageområdet i 2009 etter institusjonstype og stilling.	86
Tabell 8.6 Barnehageforskere med doktorgrad i 2009, nøkkeltall.	91
Vedleggstabeller	120
Tabell V.1 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2007 og 2009 etter institusjonstype. Mill. kr.	
Tabell V.2 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2009 etter finansieringskilde og institusjonstype.	
Tabell V.3 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2007 og 2009 etter forskningsområde. Mill. kr.	
Tabell V.4 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2009 etter forskningsområde og forskningsaktivitet.	
Tabell V.5 Finansiering av utdanningsforskning ved miljøer med barnehageforskning i 2009 etter institusjonstype og finansieringskilde.	

Figuroversikt

Figur 2.1 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2007 og 2009 etter institusjonstype. Mill. kr.	28
Figur 3.1 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2007 og 2009 etter finansieringskilde. Mill. kr	35
Figur 3.2 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2009 etter institusjonstype og finansieringskilde. Prosent.	36
Figur 3.3 Forskningsrådets utbetalinger til utdanningsforskning i 2009 etter institusjonstype. Mill. kr.	37
Figur 3.4 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2009 etter fagområde. Mill. kr og prosent.	39
Figur 4.1 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2009 etter forskningsområde. Mill. kr og prosent.	42
Figur 4.2 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2007 og 2009 etter forskningsområde. Mill. kr.	43
Figur 4.3 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2009 etter forskningsområde og institusjonstype. Prosent.	44
Figur 4.4 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2009 etter forskningsaktivitet. Mill. kr og prosent.	45
Figur 4.5 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2007 og 2009 etter forsknings-aktivitet. Mill. kr.	45
Figur 4.6 FoU-utgifter til utdanningsforskning i 2009 etter forskningsaktivitet og institusjonstype. Prosent.	46
Figur 4.7 FoU-utgifter til utdanningsforskning per forskningsområde i 2009 etter forskningsaktivitet. Mill. kr.	48
Figur 5.1 Utdanningsforskere i 2009 etter stillingskategori og institusjonstype. Prosent.	55
Figur 5.2 Utdanningsforskere i 2007 og 2009 etter stillingsgruppe. Antall.	56
Figur 5.3 Kvinner og menn blant utdanningsforskerne i 2009 etter utvalgte stillingskategorier. Kvinneandel i prosent.	57
Figur 5.4 Karrierestigen for utdanningsforskere i 2007 og 2009. Prosent.	58
Figur 5.5 Utdanningsforskerne i 2009 etter kjønn og aldersgruppe. Antall.	59
Figur 5.6 Utdanningsforskere i førstestilling1 i 2009 etter aldersgruppe og institusjonstype. Antall.	60
Figur 5.7 Rekrutter innenfor utdanningsforskning i 2009 etter aldersgruppe og institusjonstype. Antall.	61
Figur 5.8 Utdanningsforskernes utdanningsbakgrunn i 2009 etter utdanningsfag. Prosent.	62
Figur 5.9 Andelen kvinner og menn med doktorgrad blant utdanningsforskerne i 2009 etter institusjonstype.	64
Figur 6.1 Andelen av kvinnelige og mannlige høyere grads kandidater uteksaminert innenfor utvalgte fagfelt i perioden 1997-2009 som var involvert i utdanningsforskning i 2009.	72
Figur 8.1 FoU-utgifter til utdanningsforskning på barnehageområdet i 2009 etter forskningsaktivitet. Mill. kr og prosent.	83

Figur 8.2 FoU-utgifter til utdanningsforskning på barnehageområdet i 2009 etter institusjonstype og forskningsaktivitet. Mill. kr.	84
Figur 8.3 Utdanningsforskere på barnehageområdet i utvalgte stillinger i 2009 etter kjønn. Antall og prosent.	87
Figur 8.4 Karrierestigen innenfor barnehageområdet i 2009 for utvalgte stillinger ved universiteter og høyskoler. Prosent.	88
Figur 8.5 Utdanningsforskere på barnehageområdet i 2009 etter alder og institusjonstype. Antall.	89
Figur 8.6 Utdanningsbakgrunn for utdanningsforskere på barnehageområdet i 2009. Prosent.	90

Nordisk institutt for studier av
innovasjon, forskning og utdanning

Nordic Institute for Studies in
Innovation, Research and Education

www.nifu.no